

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H. P. Jensen

Huset Johann Jacob Voetmann i Aabenraa

1835 – 1985

H. P. Jensen

Huset Johann Jacob Voetmann i Aabenraa

Altid handle, aldrig producere

Johann Thomas Voetmann
(1872-1939)

Udgivet af Voetmanns Tømmerhandel A/S, Aabenraa,
i 150 året for firmaets oprettelse den 22. juni 1835

Verschieden

(Rätsel – Gåde)

*Wir sind's in vielen Dingen,
im Tode aber sind wir's nicht.
Die sind's, die wir zu Grabe bringen,
und grade diese sind es nicht.
Und weil wir leben
sind wir's eben
an Geist und Angesicht,
und weil wir leben,
sind wir's eben
zur Zeit noch nicht.*

Friedrich Schleiermacher (1768–1834)

Verschieden: 1. Henfaren, død.
2. Forskellig.

Forord

Aabenraa grenen af den westfalske familie Vothmann/Voetmann, der indvandrede til Sønderjylland for henved 350 år siden, kulminerede med Johann Jacob Voetmann (1803–64), der grundlagde en navnkundig jern- og træhandel i Aabenraa. Han efterfulgtes af tre generationer, slægten er nu uddød på mandssiden i Sønderjylland.

Disse fire generationer var – som Friedrich Schleiermachers vers siger – indbyrdes meget forskellige (verschieden). De har det tilfælles, at de nu tilhører en forgangen tid og en afsluttet epoke. De er henfarne (verschieden).

Beretningen om Voetmann slægten i Aabenraa har fået navnet: Huset Johann Jacob Voetmann i Aabenraa som et minde om det familiesind, der prægede firmaet Johann Jacob Voetmann så mange år.

Fremstillingen bygger på et stort antal interviews og breve og dokumenter på mange forskellige hænder. Forretningsarkivet er næsten ganske gået til grunde, familiearkivet eksisterer kun brudstykkevis.

Jeg takker alle, der har været mig behjælpelig, og nævner særligt sygeplejerske frk. Käthe Voetmann og fru Anneliese Voetmann, begge Aabenraa, statsaut. revisor Friedrich Voetmann, København, og fru Christa Matz, født Voetmann, Ahrensburg.

Megen hjælp har jeg modtaget fra fhv. prokurist Willy Kuhn, familien Skifter Andersen, redaktør Viggo Jürgensen, fhv. cigarhandler Friedrich Strauss, fhv. overpakkemester G. Wigo Nielsen og fuldmægtig Svend Aage Faaborg, alle Aabenraa.

Cand. jur. F. S. Grove-Stephensen, Sønderborg, har stillet vigtige skibsefterretninger til min rådighed. Fhv. forretningsfører Heinrich Hänel, Rønshoved, har oplyst mig om en række familiesammenhænge. En meget stor hjælp har Historiske Samlinger for Sønderjylland ydet mig ved fremskaffelse af billedmateriale.

Jeg takker Voetmanns Tømmerhandel A/S for den ærefulde opgave og vil ikke skjule, at jeg sammen med indsigt i slægtens forhold også har erhvervet sympati for de fire generationer, som fremstillingen særligt beskæftiger sig med.

Agerskov, den 18. april 1985.

H. P. Jensen

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Fortid – Sønderjylland eller Slesvig	5
Vohtmann slægten på Sønderborg egnen	10
Slægtens Aabenraa gren	16
Huset Johann Jacob Voetmann	37
Ung mand på kommandobroen	50
I kommercerådets tid	57
1920 og tiden, der fulgte	74
Den gamle chef	86
Voetmannske regnskaber	94
Den sidste Christian Voetmann	104
Voetmanns Tømmerhandel A/S	121
Die Voetmanns, deutsches Resümee	132
Litteraturliste	135

Fortid

Sønderjylland eller Slesvig?

Den ældst kendte benævnelse af den sydlige del af den jyske halvø – den kimbriske som den kaldes på antikke kort – er Jutia Australis, dvs. Syd- eller Sønderjylland.

Den senere gængse benævnelse Slesvig er først opkommet, efter at landsdelen efter Valdemar Sejrs død overgik til sønnen Abel som et arveligt hertugdømme. Abelslægtsens bestræbelser på at opnå størst mulig uafhængighed blev kimen til en strid mellem den danske kongemagt og de slesvigske hertuger, der skulle vare i århundreder.

Tidlige forbindelser henover det danske riges sydgrænse til de holstenske grever bevirkede, at holstenerne allerede i midten af 1200 tallet fik herredømmet over de sydligste dele af det slesvigske hertugdømme. Trykket sydfra var ikke alene militært og politisk, kultur og handel søgte nordpå og prægede først byerne. Den store konkurrent til den danske tale blev plat-tysk.

Johannes Mejer: Nordertheil des Herzogthums Schleswig 1649.

De holstenske ønskedrømme tilsigtede en fuldstændig løsrivelse af herugdømmet Slesvig fra den danske krone og en union med Holsten. I 1460 var det så vidt, at den danske kong Christian den 1. i Ribe måtte forpligte sig til, at Slesvig og Holsten skulle forblive evigt og udelt sammen, i den berømte tyske ordlyd: dat se bliven ewich tosamende ungedelt. Forpligtelsen var af magtpolitisk/dynastisk natur og sagde intet om sprog, sindelag eller forhistorie.

Sønderjyllands eller Slesvigs historie er der skrevet tusinder af bind om, uden at det kan siges, at værket er nået til ende. Det tjener ikke noget formål ved denne lejlighed at forsøge at skrive en miniaturehistorie. Sønderjylland var nu engang et klassisk grænseland, der tog og gav til begge sider. Da nationalitetsfølelsen vågnede for 150 år siden, udviklede de ældgamle dynastiske og politiske stridigheder sig til nationale krige og sindelagskonflikter.

De mange århundreders stridigheder og gensidige påvirkninger havde efterladt en stor forvirring i alle samfundsforhold. Med nationalfølelsen kom også bitre modsætninger frem. Magten i grænselandet kom til at veksle frem og tilbage. Vandene delte sig i en overvejende dansksindet, nordlig del og en tilsvarende overvejende tysksindet, sydlig del. Landsdelens egentlige hovedstad, Flensborg, tog endeligt overvejende tysk sindelag så sent som for 100 år siden.

Danmark havde i 1864 været det første offer for en kommende tysk samling og enhed. Skønt landet ikke deltog i første verdenskrig, optoges i Versailles-traktaten en bestemmelse om, at den dansk-tyske grænse skulle fastlægges efter udfaldet af en folkeafstemning den 10. februar 1920.

Denne grænse er gældende den dag i dag, og det er svært at se, at den skulle blive anfægtet i kommende tider. Endnu bedre er, at gensidig forståelse nu hersker på begge sider af grænsen. Megen strid og forvirring er nu ved at være glemt og føles simpelthen som forældet og interesseløs, selv i grænseegnene.

På et felt består der dog stadig uklarhed.

Tyskerne har altid talt om Slesvig og henholdsvis Nord- og Sydslesvig, men yderst sjældent om Sønderjylland. Under det tyske styre 1864 til 1920 var det endog forbudt at bruge betegnelsen offentligt.

På dansk side har man ofte foretrukket benævnelsen Sønderjylland fremfor Slesvig. Navnet Nordslesvig har dog været gængs både i Sønderjylland

og i selve Danmark, men er nu ganske forsvundet til fordel for Sønderjylland, selvom der hermed kun menes den nordlige del af et oprindeligt hele. Navnet blev konfirmeret, da Sønderjyllands amt blev resultatet af kommunalreformen i 1970, ifølge logikken skulle det egentlig have heddet det sønderjyske amt.

Til gengæld kaldes den sydlige del af Sønderjylland, landet mellem Skelbækken og Ejderen, i Danmark nu Sydslesvig, selvom en rigtigere betegnelse ville være den tyske del af Sønderjylland.

Den sønderjyske støbeske

Man har i nyere tid ofte talt om The meltingpot, dvs. støbeskeen og dermed ment de store samfund, der opstod i oversøiske lande ved emigration fra Europa. Det var karakteristisk for disse samfund, at mennesker med vidt forskellige baggrunde kastedes rundt mellem hinanden. Vaner, traditioner, uddannelser og samfundstrin, ja selv sprog nedbrødes i sådanne nybyggersamfund, og noget nyt skabtes.

Sønderborg. Kobberstik af I. G. Friedrich i Pontoppidans: Danske Atlas.

Denne proces havde dog mange fortilfælde, særligt da de europæiske storbyer voksede op, men også i mange grænselande, hvor to eller flere folkeslag kom i berøring med hinanden. Det danske riges to store meltingpots blev hovedstaden København og grænselandet Sønderjylland.

I næsten alle anetavler, der går ned i 15 og 1600 tallene vil man finde navne fra fjerne europæiske egne, især Tyskland, men også Nederlandene, England, Norge, Sverige, Polen, Baltikum ja selv de sydeuropæiske lande. Men forud er gået vældige folkevandringer. Ofte har krige og pestsygdomme efterladt folketomme rum. 1300 tallets sorte død, 1400 tallets holstenske krige og 1600 tallets svenskekrige reducerede til tider den hjemmehørende befolkning til det ubetydelige. Tomrummene opfyldtes af indvandrere fra danske og tyske egne.

Handel og håndværk førte mange indvandrere hid. Krigstogene efterlod desertører og fanger, udenlandske søfolk gik i land, præster og embedsmænd søgte bestillinger i grænselandet, tjenestefolk søgte arbejde på de fede egne i øst og vest i Sønderjylland og blev hængende. Den sønderjyske befolkning er af meget blandet oprindelse, men det har ikke gjort resultatet ringere. Ingen del af det nuværende Danmarks befolkning nærer større selvfølelse. Alle forsøg på tilflytteres ønsker om at erklære sig som sande sønderjyder mødes med overbærende bedreviden: Nej, jeres børn, hvis de gifter sig med sønderjyder og bliver boende her, så kan deres børn igen gøre sig håb om at blive godtaget som sønderjyder.

Slægten Voetmann må siges at være gedigen sønderjysk på denne baggrund. Den første generation af slægten, der kendes i Sønderjylland, nævnes i 1630, altså for mere end 350 år siden. Den antages at være indvandret fra Westfalen muligvis som følge af trediveårskrigenes rædsler. En usikker overlevering vil vide, at slægten endnu længere tilbage skulle være af nederlandsk herkomst.

Slægtens navn har oprindelig været Vothmann, og der har været mange spekulationer om dettes opståen. Som oftest har man udledt navnet af Vogt, dvs. foged. Hollandskkyndige nævner muligheden af, at stamledet har været Voet i betydningen fod. Navnets herkomst kunne da være fodmand i betydningen fodsoldat eller i betydningen budbringer, kurér.

Vothmann navnet har i tidens løb gennemgået forskellige variationer: Vogtmann – Fogtmann – Woetmann o. fl. men i sin kendteste form: Voetmann. Den sidste form kendes ikke alene i Sønderjylland, men også på fle-

re egne i det gamle land såsom Mors, Gammel Ry og andetsteds. Alle variationer udspringer dog fra den oprindelige slægt Vothmann.

Den gren, der følges, er Aabenraa grenen af den store slægt, den der blev den navnkundigste, og som gennem mere end 150 år faktisk blev et begreb i hele Sønderjylland: Slægten Voetmann i Aabenraa.

Denne slægt har været noget særligt. Dens evner har været uomtvistelige men ikke dens lykke. Den har oplevet megen modgang, men forstået at kæmpe sig igennem den. Dens fornemste egenskab har nok været, at den ikke lagde vægt på at følge strømmen. Dens mål har været uafhængighed, dens midler stor flid, sparsommelighed og fremragende dygtighed. Kontakt med og anerkendelse i omverdenen har næppe betydet alverden, den har levet sit indre liv i afsondrethed. Slægten i Aabenraa kom til at opleve stor velstand og betydningsfuldhed, og dog hviler der et skær af vemod over flere af dens generationer. Ikke økonomiske skibbrud, men svære personlige sorger kom til at præge disse.

I forretningsmæssig henseende blev slægtens glansperiode de fire generationer, der efter hinanden ejede den store trælasthandel og byggematerialeforretning i Aabenraa, den største mellem Skagen og Hamborg, navnkundig i hele Nordtyskland og Skandinavien.

Al slægtens evne var koncentreret om driften af denne store forretning og familiens vel, der var næppe tid og kræfter til noget udover dagligdagen, det der på tysk kaldes musiske interesser. Sådanne slægtsforløb kendes mangesteds; som man søger at trænge ind i slægtens indre historie, rinder Thomas Manns: Buddenbrooks i hu, og dog er der store forskelle.

Voetmann slægten skulle opleve modgang, men bevarede altid sin uafhængighed og levede aldrig over evne. Den bar sine tragedier i stolt utilnærmelighed og leflede aldrig for nogensomhelst magthaver. Thomas Manns bog bærer undertitlen: Verfall einer Familie, den kan ikke hæftes på slægten Voetmann i Aabenraas historie, men derimod Schicksal einer Familie, en families skæbne. En skæbne der har bevæget sig voldsomt, men altid har haft stil og format, hvad enten den førte til lykke og fremgang eller til tragedie.

Familien Voetmann i Aabenraa var alle dage tysksindet. I det omstridte Sønderjylland med det, der på tysk kaldes Zweiströmigkeit, repræsenterer familien nogle af de solideste tyske dyder og traditioner, som vi fra dansk side ikke alene kan tage hatten af for, men også føle som en rigdom i vor hjemstavn.

Vothmann slægten på Sønderborg egnen

Den første familie af slægten Vothmann/Voetmann, der kendes her i landet, er Ewert Vothmann, der var kunstgartner på den hertugelige Rumohrsgaard, og hans hustru Gertrud. De var begge indvandret fra Westfalen og er antageligt født i 1590'erne. Hvorfor de netop fandt herop vides ikke. Trediveårskrigen kan have været en årsag, ligeså sandsynlig er en invitation fra adelig side. Datidens Westfalen, Kølnerlandet og Nederlandene var kulturcentre, hvor havebruget stod højt i kurs. Adelsmænd fra Slesvig og Holsten færdedes ofte på disse kanter og drog håndværkere og kunstnere med tilbage til hjemstavn.

Som vanligt var, havde ægteparret en børneflokk, hvoraf to sønner kan følges nøjere, Hans og Peter Ewertsen Vothmann.

*Wilhelm Heuer: Sønderborg. Søndre færgeløje i forgrunden, i den hvide bygning skal der have været toldbod.
Litografi fra Malerische Ansichten. 1847.*

Wilhelm Heuer: Gravenstein. Litografi fra Malerische Ansichten. 1847.

Begge sønner lærte gartnerfaget hos faderen. Hans giftede sig med Cathrine Padholm og satte bo på gården af samme navn. Fra hans hånd eksisterer der endnu en gartnerkalender med oplysninger om familien og årets gang for en gartner.

Også dette ægtepar fik en børneflokk, fjerde barn var sønnen Peter Hansen Vothmann. Han kom i lære hos slotsgartneren på Graasten, senere blev han gartner for hertug Frederik på Sønderborg slot. Af hans ansættelseskontrakt kan det ses, at han har været en kyndig og veluddannet gartner, der kom i gode kår. Udover slotshaven med gartneri havde Peter Vothmann ansvaret for en stor privat have, der ejedes af den hertugelige familie, og som dækkede en stor del af det nuværende Sønderborgs centrum. Haven skal have strakt sig fra Løngang i nord til Voldgade i syd, i vest nåede den linien Perlegade-Rådhusgade og i øst Kongevej, ialt små fire hektar jord; op til haven stødte en dam.

I Graasten havde Peter Vothmann fattet interesse for frugttræer og oprettede nu en planteskole på den store havegrund, den første i Skandinavien. Med tiden blev grunden for lille, og hans efterkommere udfoldede store

anstrengelser både for at skaffe sig mere jord, men især for at få lov til at købe den. Peter Vothmann solgte frugt og træer både i Danmark og Tyskland.

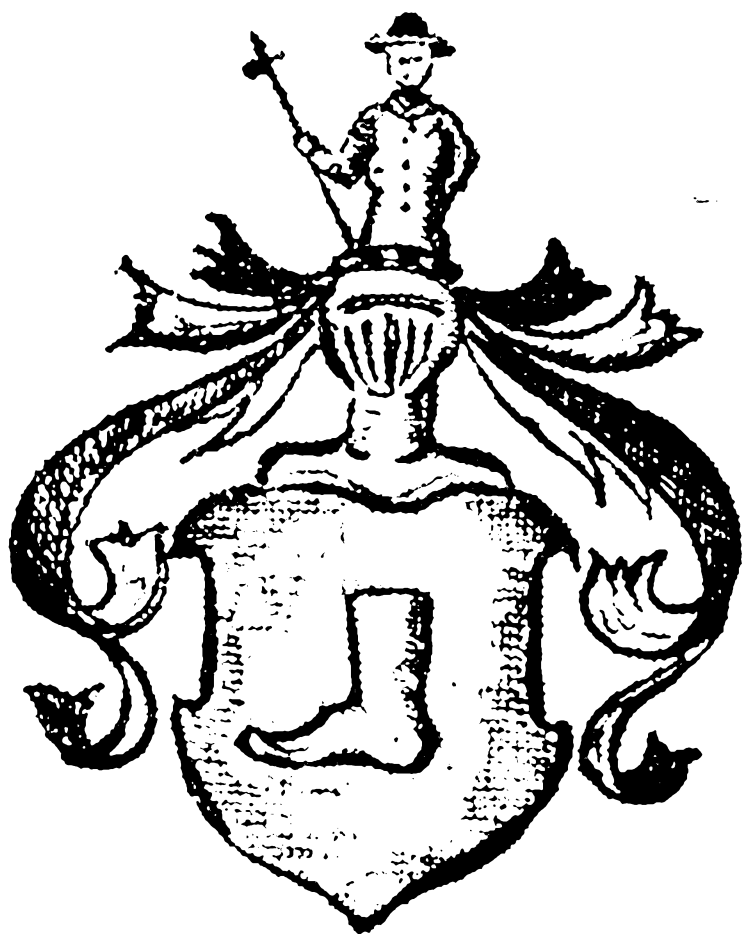
Han efterfulgtes af sønnen Hans Peter Vothmann, der også havde lært i Graasten, og allerede som 19 årig måtte overtage gartneri og planteskole ved faderens død i 1731. I hans tid voksede bedriften til det mangedobbelte, og den blev ophav til den velkendte alsiske frugtavl, der i forgangne tider blev anset for den dejlige øs største værdi og smukke.

Gravensteneræblet

Den største berømmelse opnåede Hans Peter Vothmann og hans efterkommere som gartnere i Sønderborg dog ved forædlingen og avlen af det vidt berømte Gravensteneræble. De første podede skaller en af Ahlefeldterne på Søgaard og Graasten have fundet i Italien og bragt til Graasten, hvor de blev podet på højstammede æbletræer. Kun en podning lykkedes, og af dette æbletræ tog Hans Peter Vothmann flere kviste til planteskolen i Sønderborg. Podningerne lykkedes i den godt skærmede have, og den nye sort æbletræ blev hurtigt hans yndlingstræ. Der solgtes podede skaller vidt og bredt, og Gravensteneren blev et begreb. Den krævede god jord og et mildt klima. Ganske vist var både træ og frugt ømfindtlige overfor vejr og vind og især en række plantesygdomme, men blomstringen var af sjælden skønhed, og frugten var af uovertruffen smag og med sart frugtkød.

Gravensteneren tager form, farve og smag efter jordbunden. En variant af Gravensteneren er Gundestrup æblet, der en tid var det mest udbredte på Als.

Vothmannslægten gjorde forædlingen af Gravensteneren til en lidenskab og en videnskab, den blev slægtens livsopgave. Frugthaverne spredtes hastigt udover Als og Sundeved og søgtes efterlignet mængdesteds i Danmark og Nordtyskland. Eksporten af frugt rakte så langt som til København både som frisk frugt og som tørret. På fortidens ensformige kost var frugttyveriet fristende og en plage. Plant meget og overalt, rådede en af Vothmannerne, selv langs landevejene. Det virkede, frugt blev så almindelig, at den var tilgængelig overalt og så rigelig forhånden, at den tilfældige plukning intet betød. Den alsiske frugt blev en sundhedskilde. Folk fra hedeegnene, der så Als, forekom øens rigdom og skønhed i form af haver og frugttræer uendelig og ubegribelig.

Vothmann.

Slægten Vothmanns Vaaben

Slægten var nu nået så vidt, at den kunne udmønte sin store praktiske viden i teori og skriftlig form. Hans Peter Vothmanns søn, Johann Georg Vothmann skrev en afhandling på dansk om æble- og pæremost, der blev trykt i 1783 og fik det kongelige danske Landhusholdningsselskabs sølvmedaille. Senere skrev han en regulær håndbog i havebrug. Han titulerede sig da handelsgartner i Sønderborg på øen Als. Denne bog udkom i 1796 i Leipzig på tysk og blev et standardværk.

De sidste af slægten Vothmann og slægten Vothmann-Thomsen

Johann Georg Vothmann døde tidligt, i hans sted trådte broderen Nicolai Vothmann, han blev den sidste af navnet Vothmann i Sønderborg (1759-1831).

Hans tid var ikke lutter lykke. Napoleonskrigene skabte uro og hindrede den vanlige handel. Statsbankerotten i 1813 kom også til at træffe ham og især den økonomisk vanskelige tid, der fulgte. Også Nicolai havde lyst til at skrive. Han udvidede planteskolen og slog særligt ind på frøavl. Mange unge alsingere stod i lære hos ham og rejste ud i landet for at oprette nye planteskoler. Gravensteneræblet var også hans store interesse. Hans ry nåede langt ned i Tyskland, og fra Als var der en stor og støt eksport af podetkviste, frø og frugt til ind- og udland.

Nicolai Vothmann døde i 1831. Hans datter Maria giftede sig med borger og købmand i Sønderborg, Nicolai Thomsen, der fortsatte driften af den store planteskole.

Oprindeligt havde Vothmanns været hertugelige tjenere, i 1736 kunne de købe en del af jorden, medens andet havde i arveforpagtning. Først i 1873 fik slægtens efterkommere regulært skøde på al den jord, de havde dyrket med så stort udbytte og til så megen gavn. Planteskolen var kendt som Vothmanns have. Mange breve og bøger fra de slesvigske kriges tid nævner den som en seværdighed af rang, hvor der holdtes promenadekoncerter, folkefester og blev løbet på skøjter. Denne gren af Vothmann slægten er i sig selv et stykke farverigt historie, som der kunne plukkes mangt og meget i. Flere af dens medlemmer følte tilknytning til Brødremenigheden i Christiansfeld og besøgte dens skoler. Det førte til en storartet gave: Lindetræerne langs Herrnhutterbyens gader.

Den Vothmannske gartnerbolig på Kastanieallé 7 i Sønderborg, formentligt bygget først i 1700 tallet.

Henimod slutningen af 1800 tallet døde familien Thomsen ud, og Sønderborg by begyndte at vokse. Der var brug for havejorden til byggegrunde, som det så ofte har været tilfældet i en byudvikling. I dag er ethvert spor af den gamle have og planteskole forsvundet, men det Vothmannske gartnerhus står velbevaret den dag i dag. Kendere af det gamle Sønderborg har undertiden udstødt et stille suk: Tænk, om dette stykke gammel have og park var blevet bevaret nær Sønderborgs centrum.

Peter Ewertsen Vothmann og slægtens Aabenraa gren

Ewert og Gertrud Vothmanns søn Peter var også gartnerlært. Hans fødselsår kendes ikke, sandsynligvis var han født i Westfalen. I 1645 ses han at være gartner på Gammelgaard på Als. Han blev stamfader til et andet gartnerdynasti på Als, en enkelt gren udvandrede endog til Nørrejylland, hvor dens efterkommere endnu findes.

Peter Vothmann havde flere børn, et af dem var sønnen Hans Christian Vothmann, (den 1.) der antages at være født o. 1650 og død i 1699 i Ketting sogn på Gammelgaard. Hans kones navn og data kendes ikke. Også de havde flere børn, et af dem var sønnen Nicolai (Nicolaus), der var født 1693. Der kendes intet til hans barndom og ungdom bortset fra, at han var født på Als og bagerlært i Flensborg.

Oplysningerne om Peter Ewertsen Vothmanns og efterkommeres data er ikke helt verificerbare, enkelte oplysninger forekommer unøjagtige. Det oplyses således, at Nicolai Voetmann i 1710 skulle have købt en såkaldt stavv i Aabenraa, dvs. et grundstykke med påstående hus. Han har da været 17 år og næppe myndig. Trods megen søgen er denne oplysning (Fr. Christensen i Heimatkundliche 1965) ikke fundet bekræftet.

I 1721 indgår han ægteskab med Abigail Frellesen, datter af skipper og brændevinsbrænder Frelle Petersen i Aabenraa. Brudgommen var 28 år gammel og bruden 19 ved brylluppet, der stod på Rådhuset.

De få oplysninger efterlader flere ubesvarede spørgsmål. Hvorfor bruger Nicolai Voetmann en anden form af det fædrene navn? Det kan være meget lige fra en skrivefejl til en sønlig opsætsighed. Han havde ej heller valgt faderens erhverv, hvilket de første generationer af slægten på Sønderborg-egnen ellers troligt gjorde. Det kan også undre, at han ikke ses at have løst borgerskab i Aabenraa. I særdeleshed da han i 1733 ses indviklet i stridigheder med sine bagerkolleger i Aabenraa.

Han har imidlertid ejet fast ejendom i byen og altså været så økonomisk stærk, at han har kunnet magte en betydelig forpligtelse. Giftermålet med en ung pige af det aabenraaske borgerskab tyder på anseelse og position.

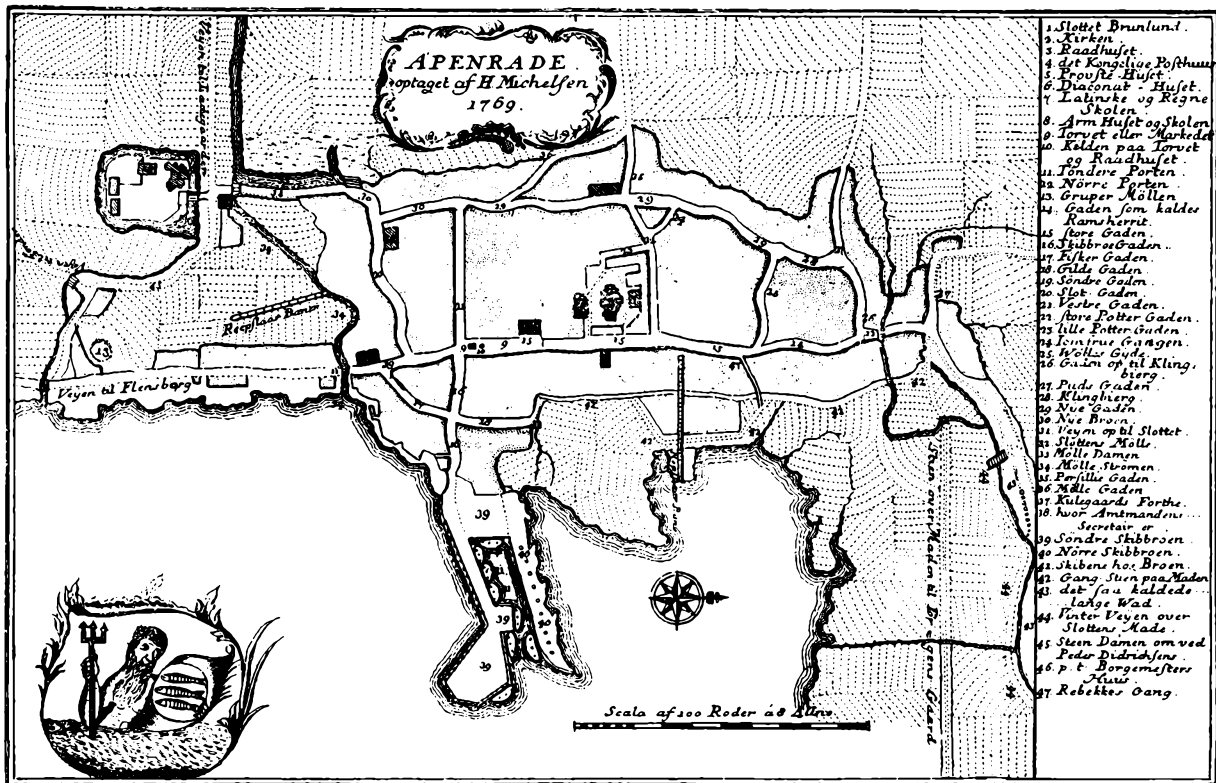

Aabenraa fra den Sydre side 1768. Kobberstik i Pontoppidans: Danske Atlas af J. G. Schmied.

De senere omstændigheder i sønnen Hans Christian Voetmanns (den 2.) hjem tyder også på solide kår i barndomshjemmet. Ved et par lejligheder optræder han som formynder for umyndige, et hverv, der ikke blev overladt hvemsomhelst. I Nicolai og Abigail Voetmanns ægteskab var der flere børn, hvoraf to døde som spæde. Faktisk kan kun sønnen Hans Christian Voetmann følges, idet han forbliver bosiddende i Aabenraa. Ånden i den inskription, han lader opsætte over sin moder Abigail og den »selige« Nicolai Voetmann tyder på tradition og agtværdige familieforhold.

Nicolai Voetmanns slægtninge på Sønderborgeggen har gennemgående siddet i beskedne kår i slutningen af 1600 tallet. Det må undre, at Nicolai Voetmann kan sidde i så solide forhold i Aabenraa. Hvorfra hans velstand er kommet, vides ikke, men den bliver et kendemærke for hans efterkommere. Generation efter generation af samtiden har grundet på, hvordan denne slægt har evnet at skabe og bevare en sådan velstand.

Det er ikke muligt at danne sig noget fyldigt indtryk af Nicolai Voetmanns person og levned af de få foreliggende oplysninger. Et enkelt udate-ret ark beretter således:

Byplan af Apenrade i Pontoppidans: Danske Atlas. 1769.

Der Weisbecker Nicolai, Becker welcher in Flensburg gelernet und bürthig ist auf Alsen, hat heute seinen Lehr-Brief vor dem Gericht produciret und ist derselbe uff s(ei)n begehren in numerum civium Apenradensium angenom(me)n worden und soll kurtzlig s(ei)n Bürger-Eidt præsti(re)n.

I dansk sammendrag: Konditoren Nicolai, der har lært i Flensborg og er født på Als har i dag forevist sit lærebrev for retten og har anmodet om optagelse blandt antallet af aabenraaske borgere. Han er optaget og skal snart aflægge sin borgered.

Indholdet kunne tyde på, at Nicolai Voetmann ganske uformelt har nedsat sig i Aabenraa og først efter en retssag har fremvist lærebrev og har anmodet om borgerskab i Aabenraa. Anmodningen er imødekommet, og der må være aflagt borgered. Borgerskabet findes imidlertid ikke i Kamphøve-ners: Borgerskaber i Aabenraa 1686-1867.

På bagsiden af arket er nævnt enkeltheder fra et lejemål i Aabenraa, Nicolai Voetmann har indgået i november 1720. Muligvis vedrører lejemålet en ældre bygning på det senere Skibbrogade 8, som Hans Christian Voetmann den 2. købte og byggede nyt på i 1752.

Han dør i Aabenraa i 1750, hans enke Abigail i 1755.

Aabenraa i 1700 tallet

Efter den store nordiske krigs afslutning i 1720 var Aabenraa købstad i en sørgelig forfatning. Krigen havde ødelagt byens skibsfart og handel, borgerne var forarmede af indkvartering og ekstraskatter. Byen var forgældet, der fandtes ikke pengekaptal, og et stort antal fattige var ikke i stand til at forsørge sig selv.

De første årtier af 1700 tallet må have været tunge i Aabenraa, men byen havde dog muligheder for en genrejsning. Den lå ved hertugdømmet Slesvigs gunstigste naturhavn, skibsfarten kom igen til kræfter. Fra gammel tid havde der været industri i og ved byen: Teglværker, skibsværfter og møller. Som konjunkturerne bedredes, kom disse virksomheder igang igen. Københavns behov for mursten og tegl var umætteligt.

Alle rejseberetninger fra Aabenraa i 1700 tallet berømmer dens smukke huse og skønne beliggenhed ved vandet skærmet af skovklædte bakker i nord, vest og syd. Men de nævner samtidigt den afsides beliggenhed og de dårlige veje, der lagde store vanskeligheder i vejen for de vanlige købstadsindtægter af handel og håndværk.

Alligevel var byens horisont ikke snæver. Skibsfarten og skibsbyggeriet gjorde, at Østersøen, Nordsøen og Middelhavet var nærværende begreber for det aabenraaske borgerkab. Forholdene på den anden side af byens store bakkering betød mindre, dog med undtagelse af det forunderlige Løjtland, hvor pengefolket boede.

Byens indbyggertal var på den tid, da Nicolai Voetmann indgik ægteskab, mellem 12 og 1300. Byens styre bestod af borgmester, rådmænd og et deputeretkollegium. Systemet var selvsupplerende og kunne kun begunstige et obligarki. Året 1721 var bemærkelsesværdigt ved, at de hertugelige besiddelser i hertugdømmet Slesvig som en følge af hertugens støtte til kongeriget Danmarks fjender inkorporeredes. Den 15. september dette år aflagde gejstlige og verdslige embedsmænd fra Aabenraa by og amt troskabsed til Kong Frederik den 4., der nu var det udelte Sønderjyllands rette konge og arveherre.

I fortidens dynastiske samfundsorden kunne en sådan skiften statsoverhoved gå for sig uden større sindelagskvaler. At der var følelser med i spillet overfor den hidtidige hertugelige slægt er dog utvivlsomt. Hvor meget, de har betydet i Aabenraa, er svært at sige, først og fremmest længtes man nok efter fred.

Hans Christian Voetmann (den 2.)

Hans Christian Voetmann var født i 1723 og efter god skik opkaldt efter farfaderen på Als. Hvordan familiens bageri er drevet videre efter faderens død vides ikke, Hans Christian har næppe lært faget. Da han i 1746 løser borgerbrev i Aabenraa, er det som skipper, han har altså antaget morfaderens erhverv. To år senere ægter han Adelheid Frees, der var født i 1727 og udaf en af byens kendteste skipper- og købmandsslægter. De får ti børn, hvoraf fem dør som spæde.

Det år, Hans Christian Voetmann løste borgerbrev, købte han en 2/4 dels stavv i Aabenraa, som han byggede på i 1752. Huset, Skibbrogade 8, står endnu og er Voetmannslægtens stamhus i Aabenraa. Det er et anseeligt to etagers hus, grundmuret og med to etagers karnap. Taget er tegl, over stueetagers vinduer er der trekantgavle. Husets arkitektur er forstyrret, men ikke voldsomt skæmmet af senere ændringer, helhedsindtrykket er gedigent, hvilende i sig selv. Længs det vestre skel ligger en tilbygget sidebygning, ligeledes tækket med tegl.

Skibbrogade 8, det Voetmannske stamhus i Aabenraa, over gadedøren tavle med inskription. Bygget eller ombygget i 1752 af Hans Christian Voetmann den 2. Efter dennes død i 1763 ejet af hustruen Adelheid Voetmann, født Frees, og derefter af hendes anden ægtefælle Jacob Sedien, der i 1813 solgte til Trogelius Callesen.

Også her må man undre sig over, at den knapt trediveårige skipper har kunnet magte en sådan investering. Det gode giftermål og den solide bygning var beviser på, at den tilflyttede slægt havde slået rod i byen, der netop i disse år igen kom ind i opgangskonjunkturer.

Hans Christian Voetmann (den 2.) førte:

i årene 1745, 1746, 1747, 1749 og 1751 den tremastede galeot: Der ringende Jacob, bygget i Neustadt 1745, ifølge Aabenraa skibsliste 50 kommercelæster, senere ombygget to gange til i alt 63 kommercelæster.

Skibet ses at have sejlet på Østersøen, England, Holland og Portugal, i 1749 havde det algersk pas fra Oporto og i 1750 det samme fra Lissabon. I 1750'erne ses det flere gange at have sejlet i partsrederi, sidst i 1760 med Jürgen Iversen og Hans Christian Voetmann for en rejse fra Libau til Lissabon.

Hans Christian Voetmann (den 2.) optræder som partsreder:

Første gang i 1748, men ellers hvert år i 1750'erne optræder Hans Christian Voetmann som partsreder i reglen sammen med en enkelt medparthaver.

Skibene er som oftest Aabenraa skibe, der sejler på Portugal og Middelhavslandene, endda så fjernt som Triest. Voetmann og medparthavere har været pionerer med hensyn til Middelhavsfarten, der har stillet store kapitalkrav, der bedst har kunnet efterkommes på partsbasis. Sandsynligvis har farten været givtig, det ville kunne forklare byggeriet og positionen i Aabenraa. Efter 1760 og indtil Hans Christian Voetmanns død i 1763 ses intet om skibseje og partsrederi.

Adelheid Voetmanns broder Thomas Frees og efterkommere byggede i sidste halvdel af 1700 tallet et regulært handelshus op, der drev storhandel fra egne skibe på England og Rusland.

Der bestod forbindelse til familierne Raben og Jebsen, hele Aabenraa var tidligt i familie med hinanden.

Over gadedøren i den nye bygning satte ægteparret Voetmann en tavle med inskription:

Abigail Selige Nicolai Voetmans Witwe
Hans Christian Voetman
Adelheit Voetmans
Gott allein die Ehre
Anno 17 7/8 52.

Inskriften tyder på fromhed, men også på selvfølelse og et godt forhold mellem gammel og ung generation.

Der kendes meget lidt til Hans Christian Voetmanns liv og levned i Aabenraa. At han er nået til ære og værdighed, viser hans optagelse som deputeret borger i 1752, er hverv han beklædte til sin sin død i 1763 kun fyrr

år gammel. Hans yngste barn, sønnen Hans Christan Voetmann (den 3.), var da kun et år.

Adelheid Voetmann sad kun enke til 1766, da hun ægtede bager og senere deputeret borger Jacob Sedien (1739-1816). Sedien familien hørte til byens mest indflydelsesrige og velstående. Jacob Sedien flyttede til Skibbrogade 8 og fortsatte forretningen. Den lille stedsøn Hans Christian kom i bagerlære og blev »Weisbäcker«, dvs. konditor.

Adelheid Voetmann døde i 1794, Jacob Sedien solgte i 1813 huset til bager Trogelius Callesen. Han var gift med Marie Garben, datter af rebslagermester Johann Garben og Anne Cathrine født Bahnsen. Det synes at være et dansk bagerpar, der er fulgt efter. En linie i byens historie synes at være danske bagere og tyske slagtere.

En række karakteristiske familieforhold træder frem i den Voetmannske familiehistorie: Store børneflokke, som tidens høje børnedødelighed tynder ud i. En gennemsnitslevealder, der lå betydeligt under den i vor tid gældende. Enker med mindreårige børn, der under vanskelige omstændigheder må afvente generationsskifter, der lå langt frem i tiden.

På den anden side er Aabenraa gennemsyret af familieforbindelser, der breder et sikkerhedsnet ud under disse enker og mindreårige børn.

*Aabenraa havn i 1820'erne med Friedrichslyst til venstre.
(Historiske samlinger for Sønderjylland).*

Hans Christian Voetmann (den 3.)

Der er flere vidnesbyrd om, at den Voetmannske bagerforretning også blev drevet som købmandsforretning, måske endda i hele sin levetid. Jacob Sedien kom ikke uden midler, og bageriet og købmandsforretningen har kunnet danne grundlag for en ordentlig eksistens. Det er tænkeligt, at Hans Christian Voetmann (den 2.) har efterladt sig anden formue, der har kunnet gøres i penge.

Hans Christian Voetmann (den 3.) har ikke efterladt sig oplysninger om sine ungdomsår. Han har sikkert lært andetsteds og er vendt tilbage til den fædrene forretning, da stedfaderen Jacob Sedien kom op i årene. Da moderen døde i 1794, er der sandsynligvis kommet en god arv til udbetaling. Først i 1796 i en alder af 34 år indgår han ægteskab med Anne Cathrine Lorenzen, datter af rådmand og købmand Johann Lorenzen i Aabenraa, en af byens førende borgere. Samme år foretager han et betydningsfuldt køb af fast ejendom, som arven har gjort mulig.

Den Voetmannske forretnings- og beboelsejendom på Ramsherred 39, købt 1796. Foran døren Johann Jacob Voetmann, ved hans side sønnen Christian Friedrich Voetmann, i vinduet på første sal Benedicte Voetmann, født Raben. Huset var bygget i 1737.

Tavle på østsiden af Ramsherred 39:

*Was des höchstens wille fügt,
Macht uns jeder zeit vergnügt.
Ohne gottes gnad und gunst,
Ist all menschen thun umsonst.*

*Jes Iwersen
anno*

*Helena Iwersen
1737*

Købet af købmandsgården på Ramsherred

Man har ofte ment, at familien Voetmanns etablering på Ramsherred først er sket i fyrreerne eller halvtredserne i 1800 tallet, den er imidlertid sket langt tidligere. Ved skøde af 12. marts 1796 sælger købmand Jes Iwersens enke Maria den mellem Nis Krags enke og Johann Garbens hus liggende 2/3 stavn optaget i brandforsikringsregisteret under nr. 23 med påstående hus, pakhus og stald og tilhørende grund og have til Hans Christian Voetmann.

Prisen androg 2.000 mark slesvig-holstensk courant, visse gældsposter samt en nærmere beskrevet aftægt og håndpenge til sælgerinden og slutteligt hendes standsmæssige begravelse.

I tilfælde af opkommende tvistigheder er der bundet ret hårdt for posen til sælgerindens fordel. Prisen kan skønnes at have været ret høj, men beliggenhed og tilhørende grund har hørt til byens bedste. Der har været landbrug til ejendommen med velbeliggende madeeng. En række af byens kendteste borgere optræder som vidner, kuratorer og arvinger til sælgerinden, Maria Iversen.

Ejendommen har på salgstidspunktet været en af Aabenraas store og gode købmandsgårde. Bag handelen ligger komplicerede familieforbindelser og økonomiske interesser. Slægten Voetmanns position i kraft af økonomisk formåen og fremtrædende slægt og venner erkendes tydeligt, ved denne handel foretager den en fordelagtig flytning fra Skibbrogades aftagende velbeliggenhed som forretningsgade til byens centrum.

I handelen har været indbefattet et varelager udover inventar og husgeråd. Den Voetmannske forretning i Skibbrogade har sandsynligvis udelukkende været en urtekræmmerbod, den nykøbte forretning har antageligt også ført isenkramvarer.

Aabenraa. Litografi i Børentzen: Danmark 1856.

Handelen var på én gang lempelig ved, at de kontante penge først skulle erlægges efter sælgerindens død og indtil da stod uforrentede, til gengæld forfaldt de kvartalet efter sælgerindens død. Gældsposterne hæftede på hus »und der ganzen Masse«, hvilket tyder på udestående fordringer og vare-lager.

Ejendoms købet sker i en højkonjunkturs sidste periode, få år senere får Napoleonskrigene med inflation, varemangel og fastlandspærring også følger for denne forretning. Til dens gode beliggenhed hører, at konkurrenterne bor dør om dør, på den modsatte side af Ramsherred i nr. 42 vil den fremtrædende købmandsslægt Lorenzen i hele 1800 tallet være Voetmannslægtens store modspiller og konkurrent.

Den første tid på Ramsherred

Der er ingen tvivl om, at Hans Christian Voetmann straks har kastet sig over driften af den nykøbte købmandsgård, men først i 1801 løser han borgerbrev i Aabenraa, muligvis fordi de store investeringer har tynget ham.

I ægteskabet fødtes tre døtre og i 1803 sønnen Johann Jacob, der opkaldtes efter morfaderen, en reverens, der tyder på dennes rolle som støtte og velynder ved det store spring op ad rangstigen i byens forretningsliv. At Jacob Sedien også opkaldtes tyder på et godt forhold til stedfaderen.

En af døtrene, Anne Cathrine, født 1805, blev i 1832 gift med gæstgiver og vinhandler Rudolph Rudebeck. Ægteparret ejede gæstgiveriet Hos Rudebecks eller Hotel Rudebeck, der i 1865 blev til Bahnhofshotel og nu Hotel Royal. Anne Cathrine er omtalt som den meget slesvig-holstensk sindede Madam Rudebeck.

Hans Christian Voetmann (den 3.) dør i 1808, kun 46 år gammel. Sandsynligvis har hans enke drevet forretningen videre, hun flytter først i 1826 efter at have købt en 1/4 stavn som bolig. At den store investering har kunnet magtes, forretningen bevares, og der har været udvej for en enkebolig, tyder på økonomisk formåen, muligvis er den indflydelsesrige familie også trådt til. Forretningen har næppe bevæget sig udover detailhandel og ikke omfattet grovvarer, der krævede betydelig kapital til varelager og kreditgivning. Tiden må have været meget vanskelig for enken med uforsørgede børn, få år senere indtræffer statsbankerotten.

Det ville have været værdifuldt, om et nærmere indblik i familieliv og forretningens forhold havde været muligt. Det er det desværre ikke. Der

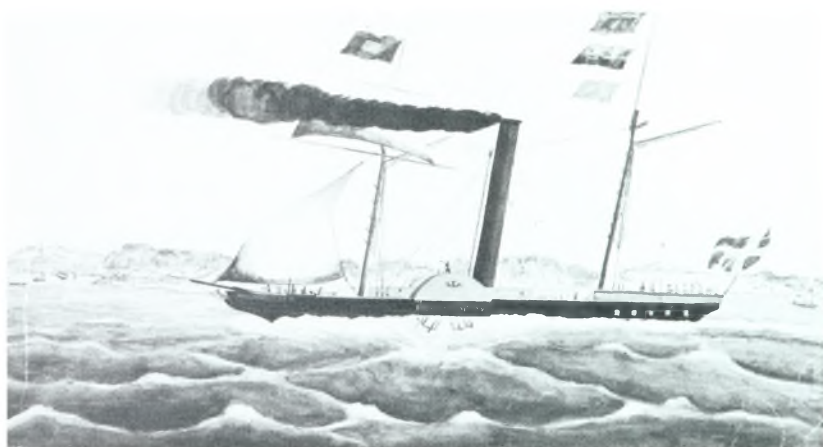

*Kirchplatz von Apenrade. Litografi af O. v. Brück, 1849.
(Ejendommen på Ramsberred havde egen kirkestol).*

eksisterer intet familiearkiv, som det er tilfældet for Sønderborggrenens vedkommende. Det er også forståeligt, at dagligdagen har lagt så fuldt beslag på familien, at der ikke har været tid til at tænke på andet. For sønnen Johann Jacob Voetmann gælder i lighed med hans forfædre, at der er vage oplysninger om lærepladser i andre forretninger, skibsrejser og især rejser til Hamborg, men noget vitterligt kan ikke påvises.

Det efterfølgende nationale røre viser den unge Voetmann, der er orienteret om tidens problemer, som han tager personligt stilling til. Hans barndom kan ikke kun have været slid og slæb og små forhold.

Om Johann Jacob Voetmann overtog forretningen ved moderens ejendoms køb i 1826 kan ikke afgøres. Han har da været 23 år gammel, det er sandsynligere, at forretningen er ført videre ved forpagter eller bestyrer. Der er uklare overleveringer om, at han har erhvervet sig kendskab til handel med jernvarer og trælast. Det kan næppe være sket uden en læretid eller i hvert fald rejser til handelshuse i disse brancher her eller i udlandet. Først i 1839 en måned efter moderens død løser han borgerbrev som købmand i

(Billedet er taget af O. I. N. Sande i 1856)

Dampskibet Christian der Achte (Captn. O. I. N. Sande) gik i rute fart mellem Aabenraa og Kiel indtil 1856. Johann Jacob Voetmann rejste mange gange med skibet og kunne fra 1846 rejse med damp tog fra Kiel til Altona, før var rejsen gået med diligence. Fra 1854 gik rejsen til Flensborg, hvor der med den sydslesvigske bane var forbindelse til Altonabahn i Rendsborg.

Aabenraa. I reglen skete det først nogle år efter, at en købmand havde ned-sat sig. Det har også været tilfældet her.

Det har ikke været muligt at finde nogen offentlig registrering, der viser hvilken dato og hvilket år etableringen er sket. Allgemeines Wochenblatt, hvis byefterretninger er tilfældige og ufuldstændige, nævner intet i året 1835. Johann Jacob Voetmann døde i 1864 i den urolige krigstid, hvor aviser og ugeblade udkom uregelmæssigt. Nogen nekrolog har ikke kunnet findes.

Familien Voetmann fejrede principielt ikke firmaets mærkedage, der således ikke fik avisomtale. Der er intet nævnt i familiens meget få dokumenter.

Johann Thomas Voetmann har imidlertid overfor landsarkivar, senere rigsarkivar Johan Hvidtfeldt, angivet 1835 som grundlæggelsesåret. Det

Aabenraa havn den 22. juni 1885. - Fotografi optaget i anledning af firmaets 50 års jubilæum. På kajen Christian Friedrich Voetmann, på landgangsbrættet sønnerne Johann Thomas og Christian Carl. Der findes flere eksemplarer af fotografiet med dansk og tysk tekst. Dette er skænket Aabenraa museum af kaptajn F. Matzen, Sønderborg.

samme har den sidste Voetmann gjort overfor maskinmester F. H. Lassen, forfatter til bogen Aabenraa Havns Historie. I forskellige skibsefterretninger kan der findes indgåede laster til Johann Jacob Voetmann fra og med 1835, men ikke før.

I halvtredsåret for grundlæggelsen 1885, lod den senere kommandør Christian Friedrich Voetmann sig fotografere foran et stort sejlskib i Aabenraa havn sammen med de to sønner Johann Thomas og Christian Carl. På billedet er den 22. juni 1835 angivet som grundlæggelsesdagen. Dette bekræftes af fru Christa Matz, Ahrensburg, født Voetmann. Hun fortæller, at ved nytår 1936 sagde hendes fader, Johann Thomas Voetmann, at firmaet havde kunnet fejre hundred års jubilæum den 22. juni i det forløbne år. Som ung menneske syntes hun det var forkert, at der ikke var blevet lejlighed til en fest. Fotografiet eksisterer endnu.

Slægten Voetmanns ældre generationer udviser ved flere lejligheder ikke alene en vis nonchalance overfor offentlige formalitetskrav, men også at den historiske sans er udviklet sent i slægten. Den sætter en gang imellem en tavle til minde om et eller andet tiltag, men den fører ingen familiekronike. Af dens arkiv og dokumenter eksisterer der kun helt tilfældige ting.

Den arv, Hans Christian Voetmann (den 3.) og hans hustru Anne Cathrine født Lorenzen havde efterladt sig, må være delt samtidigt med grundlæggelsen ved et uformelt skifte. Det ses af tingbogen, at Johann Jacob har udbetalt sine søskende, hvad der var deres arveparter.

Dette er sket uden større formaliteter, men i juni 1839 indkalder magistraten arvingerne ved købmand Johann Jacob Voetmann til at gøre rede for arvens størrelse og svare arveafgift. Det fremgår af teksten i indkaldelsen, at Voetmann da er »ansässig«, bosiddende siden 1835 i ejendommen Ramsherred 39, stiftelsesåret.

Folketællingerne 1835 og 40

I 1835 bor Johann Jacob Voetmann sammen med moderen og søsteren Adelheid og betegnes som værende »vom Handel«. Navnet er fejlstavet som Voghtmann.

I 1840 er Johann Jacob Kaufmann; søsteren bor stadig hos ham, og han har Lehrbursche og Dienstmädchen.

Enkeltheder i et privat brev tyder på, at moderen er blevet syg og hjælpeløs i foråret 1835, og at sønnen Johann Jacob Voetmann derfor er blevet eneindehaver af købmandsgården per 22. juni samme år.

Udover at etablere sig i en af erhvervslivets mest kapitalkrævende brancher: Handelen med træ og jernvarer, har han været i stand til at rejse rede penge. Tilmed fører han sin forretning ind i en hastig opstigen og er i løbet af få år i stand til at interessere sig for andre investeringer i jord og skibsparter.

Hvordan dette har været muligt, kan ikke nærmere eftervises. Nogen forklaring kan findes i, at Danmark nu havde overvundet vanskelighederne efter krig og statsbankerot. Tiderne bedredes op mod Treårskrigen, de blev endnu bedre i tiden mellem den og 64 krigen. Der blev bygget og investeret på det sønderjyske bondeland og i byerne. Kundetække, sunde kalkulationer og sparsommelighed kunne skabe nogen egenkapital, men en stigende omsætning med deraf følgende varelager og kreditgivning ville samtidigt anstrenge likviditeten i almindelighed.

Det er som om der ligger en hemmelighed gemt inde i denne mand. Han synes at have besiddet en økonomisk kilde, der gjorde ham uafhængig

Stemning fra Gammelbavn med Toldboden i baggrunden.

af tidens omskiftelser. Uanset krige og kriser styrer han og hans efterkommere huset Johann Jacob Voetmann frem, indtil det er det ypperste i Sønderjylland.

Aabenraa i begyndelsen af 1800 tallet

I løbet af 1700 tallet havde livsalige krige ude i Europa bragt gode tider til skibsfartsbyen Aabenraa. Napoleonskrigene havde gentaget ulykken fra den store nordiske krigs tid, men forholdene rettede sig denne gang betydeligt hurtigere.

Aabenraas skibsfart søgte mod Sydamerika og det fjerne østen. Skibsbyggeriet oplevede en guldalder. Indbyggerantallet var i 1803 o. 2800, fyre år senere o. 4.100 med stor bolignød og byggeri til følge. Aabenraa trak arbejdskraft til sig fra store dele af Sønderjylland.

I det lange løb blev det imidlertid vigtigere, at Aabenraa efterhånden overvandt en meget gammel isolation til landsiden. Allerede omkring 1760

S. L. Lange, tegning på Aabenraa museum: Apenrade tegnet d. 1. Octb. 1821.

blev vejen syd ud af byen til Stubbæk meget forbedret. Senere blev vejene nord og vestpå udbedrede, fra 1765 blev postruten lagt om og ført over Aabenraa. Fremskridtene var iøjnefaldende, men meget dyre. Tid efter tid blev det næste nøk taget, kronen på værket blev anlægget af chausseen mellem de østsønderjyske byer i 1840'erne.

Førhen havde Aabenraa aldrig rigtigt nydt gavn af sin position som amtsby og købstad, med vejanlæggene åbnede der sig muligheder. Byens handelsliv tog et stort opsving både på markeder og i forretninger.

En meget væsentlig forudsætning for det kommende handelshus Johan Jacob Voetmann i Aabenraa var, at Aabenraa som handelsby begyndte at gøre sig gældende udover Sønderjylland. Byen lå fordelagtigere for visse dele af Haderslev og Tønder amter end netop disse amtsbyer. Det gjaldt Nørre Rangstrup herred i Haderslev amt og Lundtoft og Slogs herreder i Tønder amt. De to amtsbyer mærkede meget hurtigt konkurrencen fra Aabenraa, særligt i Haderslev vakte den skinsyge og ængstelse. Ved det øst-

sønderjyske baneanlæg i 1860'erne kom disse følelser til fuld udfoldelse.

Den nære forbindelse mellem skibsfartbyen Aabenraa og handelsstorbyen Hamborg gjorde, at Aabenraa for den tid fik gunstige finansieringsforhold længe før, der opstod noget bankvæsen i selve Sønderjylland.

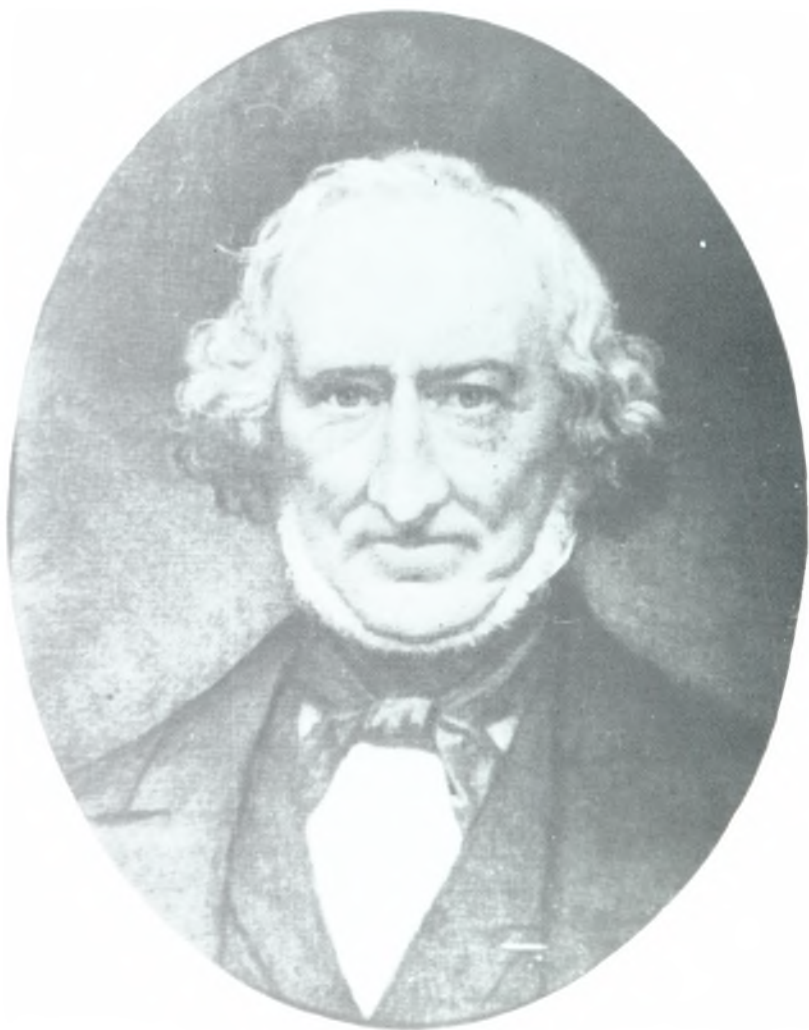
Aabenraa bliver centrum.

Den forbedrede vejadgang til Aabenraa trak i løbet af kort tid handel og anden søgning til byen fra fjerntliggende egne. Allerede i 1820'erne søgte folk fra Agerskov og Branderup sogne advokat, læge og apotek i Aabenraa. Handelsforbindelserne bragte mere med sig.

I 1841 kom den unge Clement Christian Ries fra Stenderup i Toftlund sogn i farverlære i Aabenraa, hvor han løste borgerbrev i 1851. Den unge Henrik Hansen af den kendte slægt på Sandet i Arrild sogn lærte ligeldes farveriet i Aabenraa. Hans broder Hans Hansen drog på aftægt i Aabenraa og byggede Villa Sandet. Han og Lorens Ries fra Stenderup, storbonde og engang Sønderjyllands største kreaturhandler, bragte formuer med sig. Den sidste boede i Kolstrup på sine gamle dage.

Fra Bovlund kom urmagerfamilien Thorsmark, fra Vellerup manufakturhandler-slægten Jessen og fra Agerskov kro grosserer I. P. Top.

Mærkeligt nok var Aabenraas første bank den danske: Den Nordslesvigske Folkebank, der fik betydning langt udover oplandet. Agerskov Sogns Spare- og Laanekasse benyttede bankens konto kurant. Bankens aktier blev tegnet udover hele Midtsønderjylland.

Johann Jacob Voetmann (1803-64), daguerretypi optaget sidst i 1850'erne.

Huset Johan Jacob Voetmann

Et daguerretypi fra Johann Jacob Voetmanns sidste år viser et langt smalt ansigt med stærke øjne, lang næse og en kraftig mund. Nogen skaldethed er forbundet med digterhår, ansigtet udtrykker vilje.

Familieoverleveringen nævner et kort ægteskab uden børn, men ikke hvem hustruen har været, eller hvordan ægteskabet er opløst. Et andet ægteskab indgås i 1843 med Benedicte Magdalene Raben, der nævnes som værende af Pederslyst i Østbirk ved Horsens. Hun var født i Aabenraa og datter af købmand Friedrich Raben og hustru Ingeborg Cathrine Guldager. Raben var en af byens kendteste købmands- og skibsbygger-slægter med forbindelser til Hamborg.

Den var på dette tidspunkt kapitalstærk, mange tråde forbandt efterhånden familien Voetmann til Aabenraa bys indflydelsesrige slægter. Det siges mindre at have været adgangen til kapitalejere end til informationskilder og forretningsforbindelser, der interesserede købmanden på Ramsherred. Allerede på dette tidlige tidspunkt havde han ord for at »ville selv«, når det gjaldt penge.

Den gængse handel i byen beroede på butikshandel, stader på markeder og til en vis grad forsendelse efter bestilling. Voetmanns store konkurrent lå på den modsatte side af gaden i form af den meget ansete kommerceråd Jürgen Lorenzens veldrevne købmandshandel, der tidligt var slået ind på handel med jern og træ, og som besad store oplagspladser.

I midten af 1830'erne er Johann Jacob Voetmann begyndt handel med stangjern til smede, råmateriale ved tilvirkning af redskaber og husgeråd. Senere er handelen udvidet med hestesko, søm, spigre, nagler og værktøj.

Fra begyndelsen af 1840'erne kan man begynde at følge købmandens forretningsmetoder gennem anekdoter og fortællinger udover Sønderjylland. Ideen med at lade rejsende optage bestillinger og levere efter ved fragtkørsel var da længe kendt. Voetmann er gået et skridt videre og har ladet den rejsende færdes med en svær blokvogn eller arbejdsfjedervogn med stort lad, der kunne fragte et udvalg af varer.

Datidens smede har ikke været forvænte med at se på forhånd, hvad der var til fals. Voetmanns rejsende bragte et udvalg til besigtigelse og fik ha-

Apenrade. Litografi af Wilhelm Heuer i Malerische Ansichten. 1847.

stigt ord for at levere hurtigt og nøjagtigt efter ønske. Forretningen havde til stadighed flere køretøjer med kraftige heste på landevejen og kom naturligt ind på, at de mest gængse varer kunne sælges fra vogn.

Smedehandel med jern og kul.

I fordums tid måtte de magre midtsønderjyske hedeegne gribe til allehånde bierhverv ved siden af landbruget for at kunne eksistere.

Hvor der var god mose, brændtes tørve- og trækul til smedebug. Afdøde gårdejer Hans Hansen, Birkelund i Agerskov sogn, kendte fra sine forfædre disse forhold og har fortalt, at særligt kul fra Hyrup, Galsted, Gammelskov og Rangstrup var efterspurgte kvaliteter. De førtes til torvs i købstæderne eller solgtes til faste aftagere.

Voetmann leverede jern til smedene i Bevtoft og tog gerne kul som betaling eller opkøbte hele partier, der blev videresolgt på varetturene. Kullene blev leveret i bøtter eller tønder, der helst skulle være af træ. Det var imidlertid dyrt på træfattige egne. I stedet flettedes kurve af vidjer og lyngris, men med træbund. Opmålingen skulle dog ske med autoriserede træmål.

Disse egne måtte ofte købe korn, der leveredes fra købstædernes købmænd i bingehøje kornkister med låg. Bingene kunne dog også være flettet af halm, siv eller rør.

Den Voetmannske smedehandel i Nørre Rangstrup herred, der lå i Haderslev vesteramt, kan følges tilbage før 1840.

Systemet forudsatte betroede og kyndige folk, der kunne vinde smedernes tillid. Til stor fortrydelse for konkurrenter hjemme i Aabenraa, men endnu mere i Sønderjyllands øvrige købstæder, færdedes Voetmanns køretøjer i løbet af få år vidt og bredt i hele Midtlandet og på Vestkysten. Handelen må være steget kraftigt fra år til år.

Smeden var den store håndværker i det gamle landbrug, den næste var hjulmageren eller karetmageren, der byggede datidens køretøjer til arbejde og stads. Han skulle bruge træ, det var naturligt at medtage det sammen med smedens jern. Aabenraa var forlængst omsætningshavn for træ, også de særlige træsorter, der skulle bruges i vognbyggeriet. Den Voetmannske detailhandel svandt ind sammenlignet med den vitterlige engroshandel.

En anekdote fra 1844 fortæller, at et par ældre mænd i Rurup, Brandrup sogn, kørte til Aabenraa med stude for vognen. Hjemturen giver anledning til at repetere de mange kroer langs vejen fra Aabenraa til Rurup, men ærindet i Aabenraa var netop at købe jern og træ til byggeri hos Voetmann. I købmandsgården var der barsel og derfor rundhåndet udskænkning af punse. Billedet af fortidens købmandsgård, hvor kunderne fra landet blev gæstfrit modtaget og beværtet, aftegner sig. Stemningen var den public relation og annoncering, der efter mund til øre metoden gjorde sig gældende langt udenfor byens normale opland.

Driften af en købmandsgård og da særligt en sådan forsendelsesforretning som den Voetmannske forudsatte et stort folkehold. Kommiser i butikken, folk på lageret, staldkarle, vognkuske og tjenestefolk. En del har været gifte folk, mange har fået kost og logi i købmandsgården.

Fra denne tid lever mindet om den skarpe, utrættelige købmand på pyramidens top med et øje på hver finger. Manden, der gik den sidste runde om aftenen og var først oppe om morgenen. Manden, der huskede alt, så alt og aldrig gav noget unødigt ud. En elsket chef? Bestemt ikke, men respekteret. Ved siden af megen bitterhed i tidens løb under det strenge Voetmannske regime mærkes korpsånd. At have lært hos Voetmann, har været et kvalitetsstempel.

Allerede før 1840 høres der om handel med gulvbrædder og andre lettere trævarer til snedkere og bødkere fra den Voetmannske forretning, men dog kun over kortere afstande og i små partier. Forretningen har ikke ført noget større, velassorteret lager, men købt lejlighedsvis, som træskuderne anløb Aabenraa havn.

Gammelhavn med træskibe og tømmervogne på kajen. Firmaet Voetmann ejede 50 af disse vognstel med små hjul. (Aabenraa Museum).

Treårskrigen har bragt nogen stilhed, men årene efter krigen bragte stor byggeaktivitet. Forretningen får egen tømmersplads på havnen, i 1854 er Voetmanns lager det trediestørste med $115 \frac{2}{3}$ favne, men dog langt mindre end Jürgen Ahlmanns på $154 \frac{2}{3}$ favne og Jürgen Lorenzens på ikke mindre end $233 \frac{1}{2}$.

Voetmann var ude over mellemhandelen, han har bestilt direkte i udlandet og fragtet hele skibsladninger. Det er gået hurtigt at nå så vidt, og det har ikke været populært hos de store gamle forretninger i branchen. Der har stået kulde og isolation om den entreprenante købmand på Ramsherred.

Sandsynligvis har købmandshandelen i lighed med andre købmandsgårde i Aabenraa oprindeligt også omfattet grovvarer som korn og brændsel, men alt tyder på, at Voetmann tidligt har specialiseret sig over mod håndværks- og bygningstræet.

Han har til stadighed haft konkurrenten på den modsatte side af gaden for øje, der levede fornemt (I 1861 udnævntes Jürgen Lorenzen til kommerceråd) og førte stort hus. I løbet af kort tid havde Voetmann fravristet ham jernhandelen, nu gjaldt det den langt givtigere træhandel. Skridt for skridt

*Udsigt over Gammelhavn med skibe, der dels ligger med siden, dels med stævnen til kaj.
(Aabenraa museum.)*

rykkede han ind på livet af konkurrenten, to baner krydsede hinanden en på vej ned, en anden på vej op. Endnu i 1860 var der forskel. Jürgen Lorenzen stod da i 3. skatteklasse, Johann Jacob Voetmann i 6., men det skulle ændre sig.

Sehr geschäftstüchtig.

Den 13. juli udstedes kontrakt mellem Benedicte M. Raben i Aabenraa som køber og Barthold Mathiesen, sammensteds, som sælger af arealet Jørgensgaard, kaldet Made, af areal 2 tønder 2 10/16 skæppe.

Arealet lå for enden af Gammelhavn og nordpå mod Kiilengene, det blev eksproprieret i begyndelsen af 1920'erne til brødrene Voetmanns store utilfredshed.

Benedicte Raben, der i 1843 indgik ægteskab med Johann Jacob Voetmann, købte flere gange jord, sidste gang i 1874, da hun var enke. Samtidige breve nævner hende som »sehr geschäftstüchtig«, hun medbragte en betydelige medgift i sit ægteskab. Hendes brødre var købmand Friedrich Raben og senator, købmand, skibsbygger og skibsreder Gustav Raben.

I bryllupsåret købte Johann Jacob Voetmann et kobbeltiggende udenfor Nørreport, kaldet Langvad.

*Benedicte Magdalene Voetmann,
født Raben (1812-88), fotograferet
omkring 1867.*

Ægteskabets eneste barn, sønnen Christian Friedrich Voetmann, fødtes i 1844. Hjemmets indre liv kendes der meget lidt til, men familieoverleveringen taler om strengt patriarkalske forhold. Faderens ord var lov, husførelse og levevis var jævn, men med manér. En anekdote fortæller muntert om en lærling fra landet, der første dag ved det fælles middagsbord sagde til husets herre: Voetmann, lang mæ æ katøfle. Det er der nok kommet en forandring på.

I 1860 kendes forretningsbygningernes omfang på Ramsherred 39, udover den særskilt liggende beboelses med butik er der en meget stor vinkelbygget lagerbygning i tre etager og med udnyttede lofter, der var forsynet med kvistluger til indhejsning. Der var stalde med gennemkørsel til bagård og have.

Johann Jacob Voetmann døde i krigsåret 1864, hans søn var da kun tyve år gammel, men grundlaget var lagt. Aabenraa havde dengang ikke banker, hvis der har været nogen bankfinansiering, er denne sandsynligvis sket på Hamborg. Der har været megen velhavende familie i Aabenraa, men Johann Jacob Voetmann havde ord for at »kunne selv« i pengesager. Det gængse system, at købmænd tog penge på rente fra folk og anvendte disse som driftskapital, er ikke hørt nævnt.

Gårdspladsen til Ramsherred 39. I stueetagen stalde, køreport og jernlager, på første sal og lofi trælager. Bygget i 1853 ifl. byggetilladelse udstedt på dansk af borgmester Lunn.

Apenrade, træsnit i The London Illustrated News, 1864.

I korthed kan det konstateres, at Johann Jacob Voetmann i sin levetid havde bygget en stor forretning op med varelagre og kreditgivning. Han havde lejet tømmerpladser og bygget vareskure. Ramsherred 37 var købt i 1845, og store ombygninger var foretaget på Ramsherred 39. Han og hustruen havde købt megen velbeliggende jord.

Mange af disse investeringer må være sket eller gjort mulige forud for Treårskrigen. Der må være tjent store penge på et tidligt tidspunkt i hans levnedsløb, hvortil kom hustruens medgift.

Tingbogsforholdene tyder mærkeligt nok på, at der ikke er sket nogen offentligt tilgængelig registrering af boernes aktiver og passiver, hverken efter hans død eller forældrenes.

Erbbescheinigung.

I begyndelsen af 1870'erne omlagdes tingbøgerne efter preussisk mønster, hver enkelt lodsejer indkaldtes for at bevisliggøre sin adkomst til matriklen.

En »Erbbescheinigung« af 15. december 1874 viser da det ejendommelige forhold, at den første køber af ejendommen nu Ramsherred 39, Hans Christian Voetmann (den 3.) og hustru Anne Cathrine, født Lorenzen, stadig stod som ejere af ejendommen. Der var ikke sket overdragelse, hverken ved ægteparret Voetmanns død eller ved deres søn Johann Jacobs.

Enkefru Benedicte Voetmann, født Raben, og sønnen Christian Voetmann kunne imidlertid eftervise, at Johann Jacob Voetmann efter forældrenes død havde udbetalt sine medarvinger, hvad der tilkom dem, og ejendommen kunne derefter omskrives.

Johann Jacob Voetmann og det nationale røre

I Johann Jacob Voetmanns barndom omfattede det danske rige Norge med Grønland, Island og Færøerne, kolonier i Indien, Guinea og Karibien, Danmark med det danske hertugdømme Slesvig og det tyske hertugdømme Holsten. Uanset geografisk beliggenhed og forskellige sprog kunne dets borgere betegnes som statspatrioter med den danske konge som samlingsmærke.

Deltagelsen i Napoleonskrigene bragte tabet af handels- og orlogsflåden, statsbankerotten i 1813 og tabet af Norge i 1815, kun hertugdømmet Lauenborg tilgik den danske krone.

Det danske rige var et enevældigt monarki, men dog måske oplyst i kraft af fremragende embedsmænd og de nye folkevalgte stænderforsamlinger. Alligevel var det et konservativt samfund, de store frihedsrører, der udgik fra Frankrig og Tyskland stødte på, da de bevægede sig nordpå.

De nye ideer, nationalistiske, liberale og socialistiske, fandt grobund i det engang så splittede og mishandlede Tyskland. En stor bevægelse henimod en tysk enhed begyndte, den skulle naturligt gribe henover det tyske Holsten. Spørgsmålet var det gamle, om den også skulle gælde Slesvig. De udviklede forhold omkring arvefølgen til den danske krone gav anledning til sindrige disputer og stridigheder.

Fra omkring 1830 træder en slesvig-holstensk seperatisme frem, den tilsigter de to hertugdømmers selvstændighed, løsrivelse fra Danmark og indgang i det tyske forbund. Men den bygger på den gamle dynastiske samhørighed mellem Slesvig og Holsten og mødes naturligt af en folkelig dansk modstand i størstedelen af Slesvig, hvor man taler og føler sig dansk. En klassisk national modsætning udvikler sig. I marts 1848 finder den slesvig-holstenske opstand, som den betegnes sydpå, oprøret, som den hedder nordpå, sted. Treårskrigen går sin gang.

Ingen by i Sønderjylland undergik så mange forviklinger og omskiftelser, som netop Aabenraa før og under krigen. Intet forløb efter en lineal. I store

Apenrade. Stålstik af M. Kurz i Biernatzki: Schleswig-Holstein. 1848.

træk kan det slesvig-holstenske element i Aabenraa før krigen siges at have omfattet det meste af embedsstanden, de liberale erhverv og især skibsfartens folk og købmændene. Danskheden var dominerende i de såkaldt lave klasser. Under alt dette har man i Aabenraa altovervejende talt den dansk-sønderjyske dialekt og kun ganske få højdansk, højtysk eller plattysk.

Johann Jacob Voetmann findes tidligt som slesvig-holstensk sindet, han var medlem af foreningen Concordia og har ofte været med på det hold fra tysk side, der underskrev de talrige adresser og petitioner, der var et særkende for Aabenraa før og under krigen. På petitionen af 26.10.1842 fra aabenraaske skibsredere og kaptajner om indførelse af et særligt slesvig-holstensk flag og afskaffelse af skibsmærket: Dansk Eiendom, er J. J. Voetmann underskriver som Schiffsrehder. Hvad denne betegnelse har berøet på kan ikke siges, men muligvis har han ejet skibsparter. Der er ingen tvivl om, hvor hans sympatier har ligget, men i realiteten har han ikke spillet nogen stor rolle i det nationale spil. Hans forretning var sårbar, og den gik fremfor alt andet.

Landet udenfor byerne var overvejende dansksindet, en anekdote fra den første slesvigske krig viser et sådant dilemma. Den gamle smed Hans Hansen Skovrøy i Arrild, senere Løgumkloster, havde i mange år handlet med Voetmann og betalte i reglen med tørvekul fra Hønning mose. I 1848 fik fragtkusken besked med hjem: Skriv Dine regninger på dansk, Voetmann, ellers handler jeg i Ribe. Hvorom er, så blev princippet på dansk til dansksindede, på tysk til tysksindede, brugt i handelshuset både før og efter 1920.

Det nationale røre skabte stærke følelser, og dog har man i en by som Aabenraa levet et dagligliv ved siden af og med hinanden. Den sønderjyske stædighed for ikke at tale om drillelyst og humor krydrede dette liv, men alvor var der også, og den blev der til tider betalt dyrt for. Det skulle tage lange tider, før de to nationaliteter skulle nå frem til gensidig forståelse og fred. Nationalt og sprogligt var Sønderjylland delt længe før, det erkendtes ved grænselægningen i 1920.

Aabenraa i den sidste del af 1800 tallet

Aabenraa holdt for længe fast ved sejlskibet, byens skibsværfter og handelsflåde udkonkurreredes næsten samtidigt i 1870 og 80'erne. Men Sønderjyllands bedste havn lå der stadig, og efter at jernbaneforbindelserne var

*Anne Cathrine Rudebeck,
født Voetmann, Johann Jacob
Voetmanns søster, sammen med
ægtefællen Rudolph Rudebeck ejer
af gæstgiveriet »Hos Rudebeck«
(nu Hotel Royal) - kendt som den
meget slesvig-holstensksindede
»Madam Rudebeck«.*

udbygget, blev den stapelplads for en voksende del af landsdelens eksport og import. Kun rederiet Jebsen sadlede om i tide og bevarede en gammel storhed gennem kriser og to verdenskrige.

Byens korpus var egentlig så beskedent, omkring seks tusinde indbyggere, og ingen gammel opsamlet kapital som i Husum, Flensborg og Haderslev.

Meget stagnerede i Aabenraa århundredet ud.

En betydningsfuld ændring i 1870, Aabenraa fik tysk flertal og bevarede dette til efter genforeningen med Danmark i 1920. Men samtidigt blev byen i stigende grad centrum for ledelsen af den dansksindede bevægelse ved navne som J. P. Junggreen og Hans Peter Hanssen.

Fra omkring 1890 er det som frisk blod rinder i byens årer, nye erhvervs-virksomheder nedsætter sig i byen, deriblandt trælastfirmaet CIMBRIA, efterfølger af J. C. Overbecks tømmerhandel, der blev en modspiller og konkurrent, som kommerceråd Jürgen Lorenzen havde været det i Johann Jacob Voetmanns dage.

Men hvordan livet så formede sig i den gamle by, så talte den sønderjysk, dette mærkelige, ikke kønne, ikke fortryllende, men fængslende og barokke sprog, som selv medsønderjyder lytter intenst til.

I det sønderjyske sprog i Aabenraaudgaven ligger elementer, som det tager sin tid at grade til bunds: Charme, robusthed, respektløshed og andet, som ikke tør nævnes.

dem schließlichen Beschlusse, daß die Ausfertigung, sowohl
für die hiesigen, als auch für die auswärtigen, mit dem besten Erfolg
beendet wird.

Die hiesigen Ausfertigungen sind, wie ich schon
früher bemerkt habe, durch die hiesigen, als auch durch die
auswärtigen, für die hiesigen, sowohl Christian
Vielmann, in vorstehendem Falle, und mit Rücksicht
auf die hiesigen, als auch auf die auswärtigen.

Wiederum sind die hiesigen Ausfertigungen
jetzt, wie ich schon bemerkt habe, durch die hiesigen,
sowohl durch die hiesigen, als auch durch die auswärtigen,
beendet.

Die hiesigen Ausfertigungen sind, wie ich schon
früher bemerkt habe, durch die hiesigen, als auch durch die
auswärtigen, für die hiesigen, sowohl Christian
Vielmann, in vorstehendem Falle, und mit Rücksicht
auf die hiesigen, als auch auf die auswärtigen.

Wied. & Wied. Wied. Wied.
p. t. S. 1. 1. 1. 1.
H. H. H. H. H. H. H. H.

Wied. & Wied. Wied. Wied.
p. t. S. 1. 1. 1. 1.
H. H. H. H. H. H. H. H.

Ung mand på kommandobroen

Familietraditionen med en familiefaders tidlige bortgang havde gentaget sig. I fællesskab med moderen overtog den tyveårige Christian Friedrich Voetmann ledelsen af firmaet Johann Jacob Voetmann, efter hendes død i 1888 som eneindehaver.

Som barn havde Christian Voetmann taget del i købmandsgårdens travle liv i nær kontakt med by og land. Det lå i hjemmets ånd, at han var opdraget til flid og sparsommelighed. Han havde været med rundt på vareturere og fået et stort personkendskab ved de daglige besøg af håndværkere og landmænd, der efter tidens skik sad med ved det store middagsbord, hvor hele husstanden spiste.

Fra nytår 1860 til påske 1861 opholdt den unge mand sig på en »Erziehungsanstalt«, der nærmest har været en art efterskole, i Hanerau i Hademarschen mellem Meldorf og Neumünster. Der fulgte en seks-årig læreplads i købmandsfirmaet Carl Pipgras i Slesvig indtil påsken 1867. I Slesvig oplevede han den første del af krigen i 1864 og Dannevirkes rømning.

Af tidlige fotografier erkender man en rask, slank, ung mand med et intelligent ansigt. Han er tidligt kommet på prøve; de bevægede år efter krigen har stillet store krav. Den slesvig-holstenske seperatisme skuffedes i forhåbningerne om en selvstændig union for hertugdømmerne. Bismarck ville det anderledes, Slesvig og Holsten blev tyske provinser.

Skellene mellem dansk og tysk blev skarpere, man holdt sig naturligt til sine egne. På den anden side åbnede der sig muligheder indenfor et stort moderne rige, som Prøjsen måtte siges at være det omkring 1870.

Det er altid et spørgsmål om en stor gammel mands eneste søn kan gå i faderens spor; når tingene lykkes, bliver han også stor, men nok på en anden måde.

Livet igennem var Christian Voetmann en dynamisk og dygtig mand, det usædvanlige er, at han tidligt må have haft store perspektiver. Han arvede en stor købmandshandel lagt an på handel og forsendelse af enkelte grovvarer, men sikkert nok noget rumplet, selv om den kendetegnedes af flid og streng sparsommelighed. Tidligt må han have sat sig som mål at omdanne den til en moderne tømmerhandel, der skulle betjene et meget større opland.

Thomas Maag, skibskaptajn, født 1811 i Djernæs, død 1893 i Aabenraa. Thomas Maag var i mange år bosat i Haderslev og sejlede på Østen og Sydamerika, hvor han omsejlede Kap Horn.

Cicilie Maag født Schmidt (Smit), født 1815 i Hoptrup, død 1894 i Aabenraa.

Det personlige

Christian Voetmann giftede sig i 1869 med Walburg Catharina Maria Maag, eneste barn af skibskaptajn og gårdejer Thomas Maag, der stammede fra Hoptrup, og hustru Cæcilie, født Smit, den sidste var i familie med den kendte tyske slægt Schmidt, hvis medlem pastor Schmidt-Vodder var dansk folketingsmand i mellemkrigsårene.

Familien Maag var meget velhavende, den var i mange år bosat i Haderslev med flyttede senere til Aabenraa til Ramsherred 37, forretningens naboejendom, som Johann Jacob Voetmann ses at have købt allerede i 1845.

Ramsherred 37 må have været familiens aftægtsbolig. Her boede Benedicte Voetmann også fra sønnens giftermål til sin død i 1888. På ejendommen var lyst en årlig afgift til hende på 3600 mark, et meget betydeligt beløb for den tid. Det kunne man bygge en ny gård for.

*Walburg Catharina Maria Maag,
ægteparret Maags eneste barn,
som ung.*

En lille dagbog, ført under vanskelige og usædvanlige forhold, afslører, at Christian Voetmann deltog i den fransk-tyske krig 1870/71. Han oplevede fronttjeneste, men kom ret tidligt hjem efter en sygdom.

I ægteskabet fødtes to sønner; Johann Thomas Voetmann i 1872 og Christian Carl Voetmann i 1875.

Familielivet skildres som harmonisk, generationerne holdt sammen. I mange år var rammerne kun hjemmet og forretningen, først senere kunne der tænkes på rejser og selskabsliv.

Ved svigerforældrenes død tilfaldt der den unge familie Christian Voetmann en betydelig arv.

Familien boede fortsat på Ramsherred 39, der ombyggedes i 1880. I stueetagen var der kontorer, udover familien var der logi for forretningens udenbys lærlinge og kontorister. Den store husholdning fortsattes også i det unge ægtepars tid.

Forretningens omlægning og vækst

De to årtier 70'erne og 80'erne bragte begge landbrugskriser udover Sønderjylland, og det har påvirket forretningens handel med håndværkerne. Uheldigvis findes der først bevarede regnskaber for denne fra 1896, men alt

Christian Friedrich Voetmann med hustruen Walburg og sønnerne Johann Thomas og Christian Carl Voetmann fotograferet omkring 1881.

tyder på, at Christian Voetmann har kunnet notere stigende omsætning og fortjeneste, der er investeret ligeså hurtigt, pengene har kunnet tjenes.

Den store ombygning af den gamle forretningsejendom efterfulgtes af en opbygning af lagerfaciliteterne på havnen. Fra 80'erne findes der en række fotografier fra havneområdet, der viser firmaets lagerbygninger og savskærieriet på Gammelhavns sydlige side. Det sidste kom i Voetmannsk besiddelse i 1891, men havde udført lønarbejde for firmaet siden sin oprettelse.

Christian Voetmann videreførte sin forretning under det gamle navn Johann Jacob Voetmann eller forkortet som J. J. Voetmann. Driften var endnu i mange år en købmandsgårds med patriarkalske forhold. Salget var detailsalg til bygningshåndværkere og private i Aabenraa by og opland samt salg til håndværkere udover hele Sønderjylland.

Den store opdrift i forretningsdriften var imidlertid tømmerhandelen, der fra 1880 ganske kom til at dominere forretningen. Trælast importeredes direkte fra Sverige og Finland og videresolgtes engros over hele Sønderjyl-

*Tømmereskibe og lossemandskab ved Gammelhavn o. 1900.
(Historiske samlinger for Sønderjylland).*

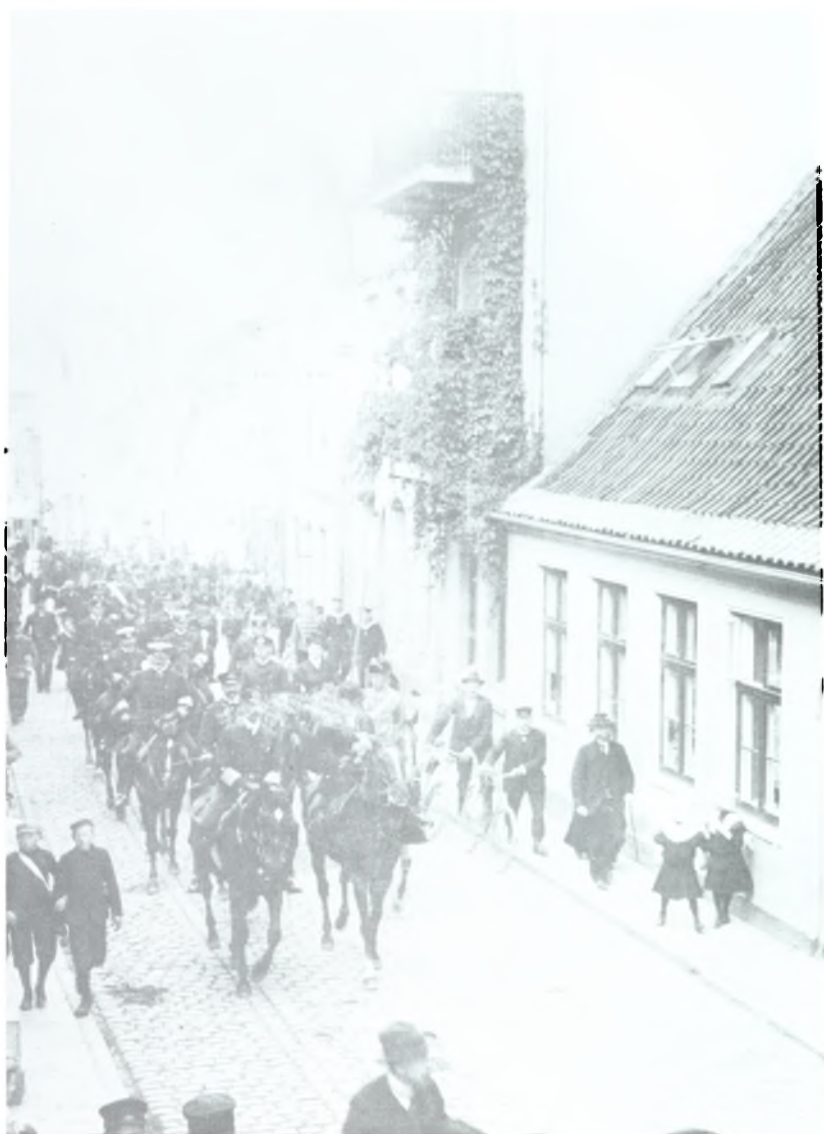
land og langt ned i Holsten. I årene før første verdenskrig havde tømmerhandelen ord for at være den største mellem Skagen og Hamborg, og Aabenraa gjorde endog den gamle Hanseby Lübeck rangen stridig som største importhavn for trælast. I Walburg Voetmanns dagbog fortælles det, at i 1885 kom det første dampskib til Aabenraa med trælast til firmaet Voetmann.

Årene før verdenskrigen var i mange henseender en gylden tid. Tyskland var det europæiske fastlands største industrimagt og gjorde sig i stigende grad gældende på de oversøiske verdensmarkeder. Der investeredes enormt inden for landets grænser, byggeaktiviteten skød i vejret i de tyske byer. Levestandard og uddannelsesniveau hørte til verdens fremmeligste. Tyskland var på godt og ondt blevet en stormagt. Christian Voetmann hørte til landets solide borgere, der med stolthed havde været med til at bygge landet op. Han var i bund og grund en god tysk borger, alt andet var ham fremmed.

Tømmerplads ved Gammelhavn o. 1900. I et af de små huse skal have været havnekontor for firmaet Voetmann, hvor lønudbetalinger foretoges om lørdagen efter fyraften. Det skete i guld og sølv. (Historiske samlinger for Sønderjylland).

I Christian Voetmanns tid blev firmaet J. J. Voetmann en af byens største arbejdsgivere. Ifølge industritællingen i 1910 beskæftigede firmaet 50 faste arbejdere og periodisk et stort antal havnearbejdere, der lossede skibe for firmaet. Visse år skal det have drejet sig om indtil 80 skibsladninger tømmer og brædder. Lagerbygningerne bredte sig over en stor del af Aabenraas nuværende havneområde, både nord- og sydsiden af Gammelhavn. Lagrene bugnede af varer, og rygtet gik, at de forlængst var betalt, når skibene sejlede ind i Aabenraa fjord.

Manøvre i Aabenraa. Land- og søofficerer rider gennem byen, den høje bygning til højre menes at være Ramsherred 39. (Historiske samlinger for Sønderjylland).

I kommercerådens tid

Såvidt de forskellige generationer Voetmann kan følges, fornemmes altid den intense energi, de har lagt i deres daglige virke. Det gjaldt også Christian Voetmann, de første mange år af hans og hans hustrus ægteskab var parolen kun arbejde og sparsommelighed, men efter moderens død i 1888 ændrede familiens livsførelse sig noget.

Dampsavværket, der var udstyret med svenske maskiner. Der fyredes udelukkende med høvlspåner og savsmuld. Savværket var oprettet allerede i 1880'erne af Valdemar Poulsen, der solgte til Christian Friedrich Voetmann i 1891. Det videreførtes som et selvstændigt firma.

*Jürgen Lorenzen (1854-1924)
mangeårig prokurist i og en
årrække medindehaver af firmaet
Johann Jacob Voetmann.
Lorenzen, der altid var ulasteligt
klædt, gik under navne som baron
Lorenzen, den store bjørn o.l.
Han var en meget dygtig mand,
men også så streng og krævende,
at det var usædvanligt selv
for den tid.*

Rejser og familieliv

Christian Voetmann rejste allerede i 1870'erne på Sverige og Finland for at foretage indkøb og skabe forbindelser. Han fik ad den vej livslange venner og et stort stedkendskab. Som årene gik, menes han at have investeret i aktier i trævirksomheder og skove i de to lande.

Salget førte ham over hele Nordtyskland; som børnene voksede til, fulgte hustruen med ham på rejserne. Hun slugte begejstret de nye indtryk og nedfældede sine oplevelser i et par dagbøger, der eksisterer endnu og er absolut læseværdige. Med årene blev rejserne længere og længere, endda til Syden, hvilket dengang var ganske usædvanligt. Hvert år rejste familien til kur i Baden-Baden, det skete standsmæssigt i første klasses salonvogn.

De to drenge kom i lære hos en af forretningens forbindelser, Rühmann, et stort trælastfirma i Vestholstens gamle handelsby: Itzehoe. Efter læretiden kom de til Sverige og forrettede volontørtjeneste på store svenske savskærerier for at slutte af på en fagskole i Härnösand. Alle firmaets indehavere med undtagelse af Johann Jacob Voetmann har forstået og talt svensk.

Militærtjenesten blev for Johann Thomas' vedkommende udstået ved infanteriet i Flensborg, Christian var artillerist i Rensborg. Begge var de såkaldt Einjährige og fik en reserveofficersuddannelse.

Sidst i 1890'erne vendte de to unge mænd tilbage til den fædrene virksomhed. Meningen var, at de efterhånden skulle aflaste faderen, der var fyldt 50 i 1894. Der hvilede en meget stor arbejdsbyrde på ham, og offentlige hverv var begyndt at melde sig.

Firmaet Johann Jacob Voetmann havde en gammel tradition for at betale små lønninger og kræve særdeles meget til gengæld. Traditionen omfattede også, at det til stadighed har været på jagt efter dygtige ledere, der til gengæld er blevet lønnet usædvanligt godt. Christian Voetmanns håndgangne mand i disse år var Jürgen Lorenzen (1854–1924), der stammede fra Sundevad og var en stor dygtighed. Han blev prokurist og endda optaget som Geschäftsteilhaber.

Ingen spekulationsforretninger.

Christian Voetmann den ældres optagelse af de to sønner, Johann Thomas og Christian, som Geschäftsteilhaber i 1906 blev nedfældet i en kontrakt den 25. februar. Firmaet optrådte derefter som et »offene Handelsgesellschaft«.

Sammen med sønnerne optoges den hidtidige prokurist Jürgen Lorenzen, ifølge overleveringen, fordi Lorenzen gik med tanker om at nedsætte sig som selvstændig trælasthandler.

Den meget udførlige kontrakt indeholder i § 5 bestemmelse om, at ingen af Geschäftsteilhabererne måtte foretage, børs, termin- eller spekulationsforretninger, hverken for firmaet eller egen regning.

Samtlige faste ejendomme holdtes udenfor firmaet, de overførtes til Christian Voetmann den ældre, der igen udlejede dem til firmaet for en årlig leje af 4% af den bogførte værdi med tillæg af skatter, forsikringer og årlige bygningsafskrivninger.

Efter moderens død i 1918 arvede de to sønner ejendommene, men lod dem først indgå i firmaets aktiver i 1923. Egenkapitalforholdene 1920–23 kendes ikke, muligvis har firmaindehaverne ønsket at styrke egenkapitalen, der kan have lidt som følge af den tyske marks sammenbrud i det samme år.

Bolig og levevis

I tidens løb har slægten Voetmann købt og solgt megen jord. Den bedste investering i så henseende har været de parcelkøb, som Johann Jacob Voetmann og hans hustru Benedicte født Raben, foretog allerede i 1840'erne og senere. Formålet har nok været at skaffe græsning til forretningens mange heste, og der blev drevet et regulært landbrug. Jorden lå for det meste i Kolstrup og ud langs den nuværende Haderslevvej. Med tiden blev den efterspurgt til byggeri. Det drejer sig f.eks. om arealer, hvor senere Landsarkivet, det tyske gymnasium og andre større byggerier kom til at ligge.

*Johann Thomas Voetmann
som Einjåhriger i 1890'erne.*

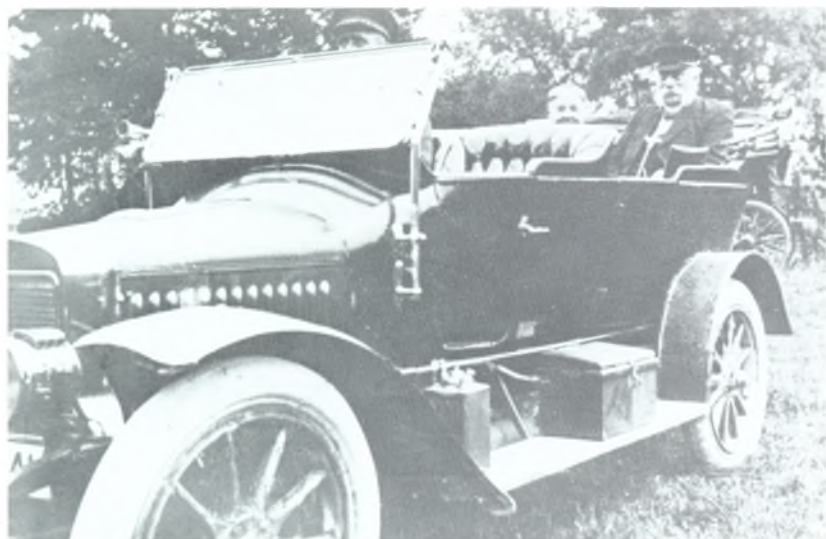

*Johann Thomas og Elizabeth Voetmann,
født Weiland, som nygifte i 1905.*

I 1895 solgte Christian Voetmann en stor parcel til skibskaptajn og rentier Christian Petersen Schütt, der lod opføre en pragtvilla: Villa Anna Carolina. Stilen er beskrevet som Wagnerisk, i lange tider var villaen målet for mange Aabenraaeres søndagsspadsereture.

I 1905 købte Christian Voetmann villaen og flyttede derud. De to sønner blev gift med to søstre, døtre af pastor Carl Friedrich Weiland i Esgrus i Angel. Johann Thomas indgik ægteskab i 1905 med Elizabeth, Christian i 1907 med Marie. Præstefamilien Weiland kunne blandt sine forfædre tælle den kendte danske slægt Kornerup-Borch.

Johann Thomas overtog den gamle bolig på Ramsherred 39. Christian flyttede ind i en efter den tid meget moderne lejlighed i Forstallé 10, et af de bekendte Callenske byggerier, der står den dag i dag. I 1906 var de to sønner optaget som Geschäftsteilhaber. Det var en tendens i tiden, at man efterhånden skilte bolig og arbejdsplads. Forretningens hovedkvarter forblev dog på Ramsherred, det gamle familienavn Johann Jacob Voetmann bibeholdtes.

Familien Voetmanns første automobil var af et mærke med det mærkværdige navn Hexe. Dette er bil nr. 2, en Adler, med sejldugskalesche, udendørs gear på højre side og et svært batteri på trinbrættet. Den første kasse ved skærmen er muligvis et karbidanlæg til vognlygterne. Bag rattet chauffør Schmidt, der oprindeligt var kusk, men som fik kørekort i Slesvig. Han har en »Møts« - kasket - til daglig og ved festlige lejligheder en »spindt« - bowler. På bagsædet ægteparret Walburg og Christian Friedrich Voetmann.

Christian Voetmanns (den ældres) position førte nu selskabelighed med sig, og rammerne i den store villa, der fik navneforandring til Haus Ahrensberg, var standsmæssige. Havte, velavte, sagde Aabenraaerne, det skulle vist være fransk og hedde Haute volé: Overklasse, upper ten, man var imponeret. Der var en stor omgangskreds blandt byens læger, advokater og embedsmænd. Tillidshvervene førte rejser og møder med sig udenbys. Christian Voetmann blev formand for den slesvig-holstenske trælasthandlerforening og meget andet.

Men bedst befandt han sig alligevel i det mere afslappede foreningsliv, som Aabenraaerne altid har været mestre i. Han var ivrigt medlem af Skyttelaugene, hvis skyttekonge han blev i 1901. Han befandt sig vel under selskabelig og folkelig fornøjelighed. Hans natur var livsbekræftende, i det ene og det andet samarbejde huskes han som åben og saglig. Men hans syn

Senator, kommerceråd, trælasthandler Christian Friedrich Voetmann (1844-1917) fotograferet først i 1900 tallet. Skægget må være a la kejser Franz Joseph, samtidige beretninger nævner hans store, udtrykfulde øjne. I hans tid begyndtes firmaets hovedbog endnu med ordene »Mit Gott«.

Fru Walburg Voetmann, født Maag, (1848-1918), fotograferet først i 1900 tallet. Ægteparret var højt respekterede standspersoner, men begge havde megen humor og sund, jordbunden fornøft. Hvor kosmopolitiske ægteparrets omstændigheder end blev, så kunne konen i genbohuset på Ramsherred berette, at grundtonen stadig var ægte affenræsk. Senior gik til sengs iført lange underbukser, medens seniora bar papilotter.

på tid og mennesker var konservativt, meget konservativt, med det liberale islæt, at den velsignede handel burde der ingen skranker være for.

Som årene gik, blev han mere og mere en standsperson. Ved højtidelige lejligheder bar han cylinder på hovedet, han færdedes ofte i Gehrock, en slags diplomatfrakke, gamacher og med sølvknappet stok. Hans whiskers var imponerende, hans hestekøretøj byens bedste, det afløstes i 1906 af Aabenraas bil nr. 2. Allerede i 1897 havde firmaet Johann Jacob Voetmann fået telefon og selvfølgelig med nummer 1. I 1901 fik firmaet elektricitet, skæbnens ironi ville, at Aabenraa elektricitetsværk blev indrettet i fortidens

*Det Hansenske fattighus i Lille Pottergade var i 1902 så forfaldent, at det måtte nedrives.
Det genopførtes på Kirkepladsen nu 8b.*

*En tavle på huset fortæller:
Hansen Stift
im Jahre des Heils 1902
durch ein Geschenk
des Herrn Senator Voetmann und Frau
neu erbaut.*

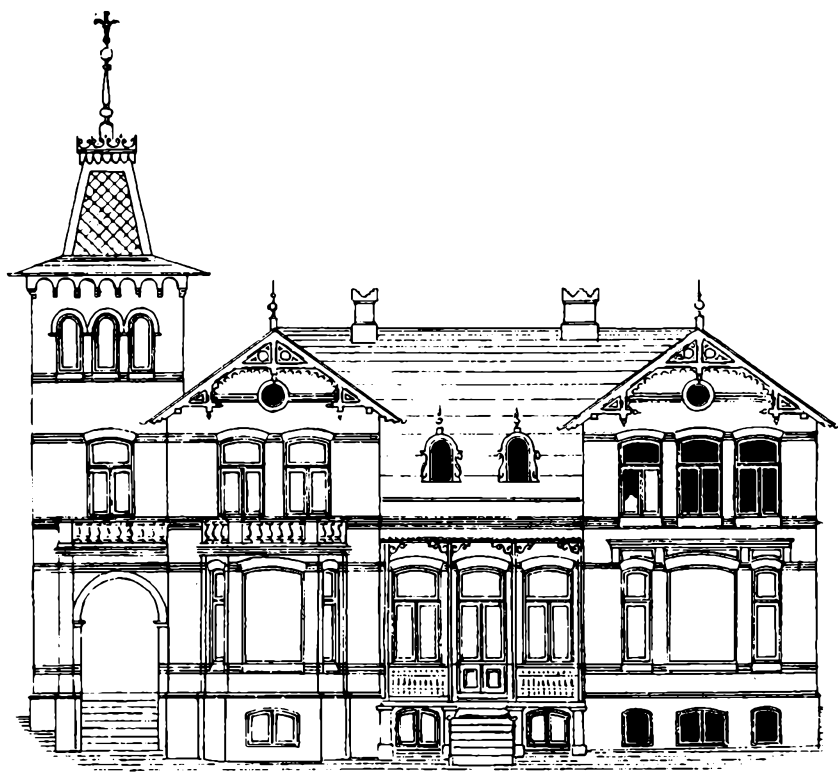
store konkurrent, kommitteret Jürgen Lorenzens bygning på Ramsherred 42.

Men studerer man tegningerne over Haus Ahrensberg, falder det i øje, at der ikke fandtes badeværelser eller toiletter i stueplanen, de ydmyge steder hed Abort og var aborts.

Offentlige hverv og megen ære

Christian Voetmann var Aabenraa dreng, hans rod var forankret i hjembyen. Som han kunne afse tid og midler, ville han gerne gøre det godt for den by, der var så forbundet med hans livsværk.

I 1895 blev han senator, altså medlem af byrådet, og beklædte denne post til 1914. Det kan synes mærkeligt, at han følte sig tiltrukket af dette arbejde. I årene 1882–98 havde Adolph Vreden været byens borgmester, den tyske lejr i by og på rådhus var præget af arge stridigheder. Amtets og

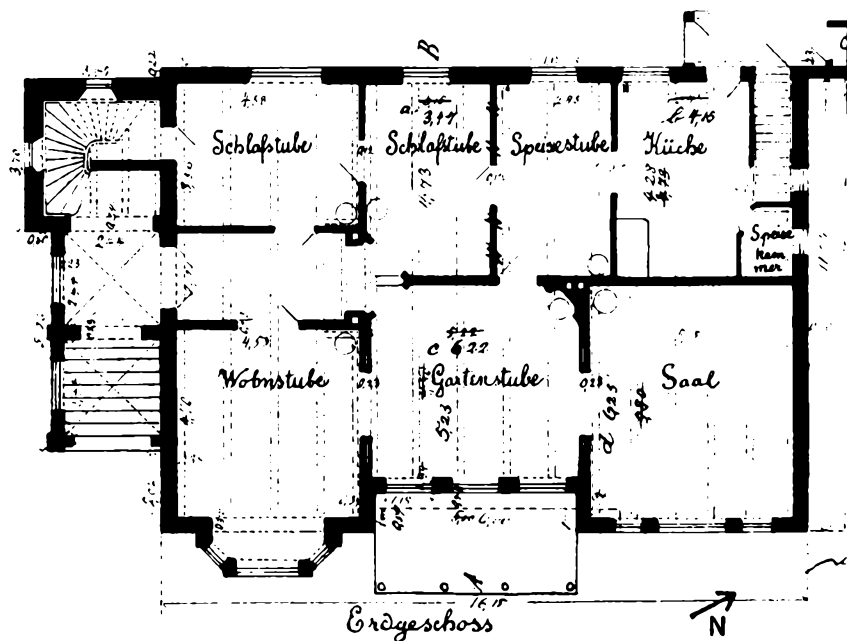

Facadetegning af skibskaptajn Christian Peter Schütts prægtige »Villa Anna Carolina«, der købt af ægteparret Voetmann i 1905 og derefter hed »Haus Ahrensberg« efter bakken, som Aabenraa sygehus står på.

byens embedsmænd var af fortryllende originalitet, deres eftermæle kan læses igen og igen, før man fatter, at sligt har været muligt.

Den nybakte senator deltog ivrigt i byrådsarbejdet. Flere velgørende stiftelser blev oprettet på hans initiativ og med betydelige tilskud fra hans side. En gave i 1902 til fattigboliger på 10.000 mark svaret vel i vore dages penge til det fyredobbelte. Han gjorde sig til talsmand for oprettelsen af kolonihaver og stillede et areal ved Lindberg til rådighed for haver, der endnu eksisterer. Arbejdere og funktionærer i firmaet Voetmann skulle dog have forret.

Mest interesserede havnen ham naturligvis, han var jo dens største bruger. Umiddelbart før første verdenskrig opførte han yderst på kajanlægget en såkaldt »Bogenschuppen«, i vore dage ville man sige buehal. Hallen var bygget med buer som bærende element og uden bærestolper inde i

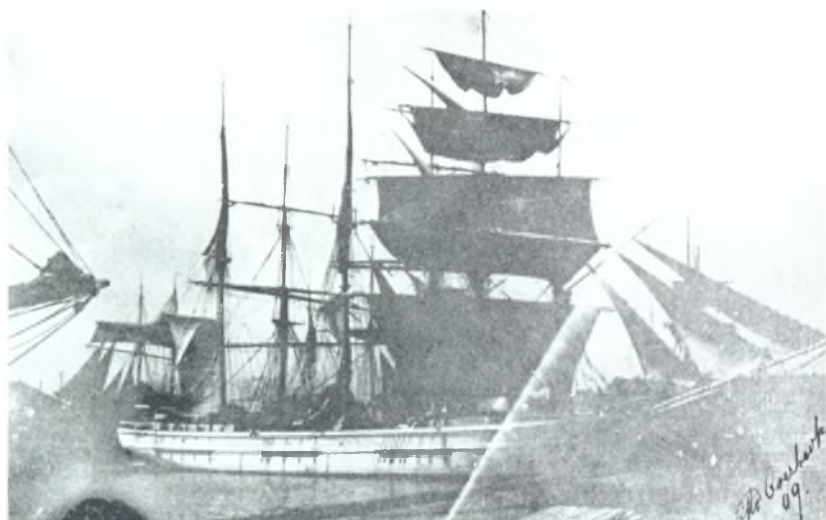

Tegning over »Haus Ahrensbergs« stueetage med tre store stuer på rad.

bygningen, der kunne genere færdselen. Den var beregnet til lagring af importerede amerikanske træsorter. Importen var begyndt, den var firmaets sidste store tiltag udover det sædvanlige, og man nærede store forventninger til denne nye gren. Hallen bar allerede et stort skilt: J. J. Voetmann, Import amerikanischer Hölzer, men mere end en enkelt skibsladning blev det ikke til. Der var ære til familien, da Christian Voetmann junior i 1913 udnævntes til svensk vicekonsul efter den dette år afdøde kommerceråd Jürgen Lorenzen. Det er et tidens tegn, at hvervet nu indehaves af Erling Hansen, direktør for trælastfirmet CIMBRIA.

I 1913 blev Christian Voetmann kommerceråd, en af kongeriget Preussens yndede hæderstitler. Der blev serveret vin og kransekage for firmaets funktionærer. Arbejderne fik en Bierrunde, da det fornemme patent overrakte seniorchefen.

Christian Voetmanns verden var i orden, han glædede sig oprigtigt over, at hans indsats blev værdsat. Han havde to sønner, der tegnede godt, men en sky var der på himmelen. Samarbejdet mellem sønnerne og firmaets al-

*Finske og svenske trælastsejlere i Gammelhavn o. 1909. I reglen var det skibet »Doris«, der kom først om foråret fra Rauma havn i Finland.
(Historiske samlinger for Sønderjylland).*

2

*Udsigt over Gammelhavn, i forgrunden tømmerplads og jernbanespor med godsvogn, o. 1900.
(Historiske samlinger for Sønderjylland).*

Wir Wilhelm,
 von Gottes Gnaden
 König von Preußen etc.

Es sei uns zu wissen zu wissen, daß die Unterzeichnete geachtete
 Baufrau Johanna Beckmann in Hannover ihre gewöhnliche
 in Preußen ist und in dem Reichthum geblieben, daß sie einmündige
 Johanna Beckmann — hat mit Unserem Königlichem Hohe in
 Preußen seine eigenen Akten und festsetzen wollen, und
 allgemeinen Schaden herbeiführen, wegen der sich dieselbe
 Unterzeichnete in Preußen gegenwärtigen Anwesenheit
 zu exponieren haben soll. Willens ist, daß die Unterzeichnete
 willigen und mit Unserem Königlichem Befehl versehen lassen
 Gegeben Hannover, den 2. Juni 1813.

Wilhelm
 K.

Patent

als Patentgericht für den
 Baufrau Johanna Beckmann
 in Hannover

Lyons

Patent som kommerceråd.

Prinsesse Irene af Preussen, gift med Prins Heinrich, broder til Wilhelm den 2., modtages af Vaterländischer Frauenverein, hvis formand var fru Walburg Voetmann (yderst til højre).

mægtige prokurist Jürgen Lorenzen var dårligt. Man må nok tale om jalousi fra de to unge indehaveres side, den modsvarede af vanlig hårdhed og manglende »Fingerspitzengefühl« fra prokuristens side. Han havde æren af, at det praktiske arbejde fungerede med militær præcision, og han var en utrættelig kundebetjener, der slæbte ordrer til firmaet.

Der lever endnu folk, der har gennemgået skolen under Jürgen Lorenzens opsyn. De mindes deres læretid som en blanding af kloster og kaserne; funktionærerne i kontor og på lager havde det værst. Men hvor de siden kom, var de efterspurgte kræfter. De var præget for livet og kunne kun få det bedre.

En ung lærling i firmaet kort før første verdenskrig meldte sig frivilligt til krigstjenesten: Der kunne ikke være værre ved fronten end i firmaet.

Arbejdstiden var lang i det gamle firma, til gengæld var lønnen til at overse: Lærlinge begyndte kvart i seks om morgenen og fortsatte med spise-pauser dagen igennem, til arbejdet var færdigt, ganske uanset klokkeslet.

Den danskesindede, senere kornhandler Hans Jessen i Nørre Hostrup fik per 1. juli 1903 plads i firmaet Voetmann, hvilket meddeltes halvbroderen Jørgen M. Hansen i Kristiansfeld, den senere konsul og ejer af Dansk Maskinoplæg i Aabenraa, på et særdeles danskpræget postkort.

Lørdag var fuld arbejdsdag, søndag arbejdedes fra kl 9. til 13. Lønnen var een mark om dagen på egen kost. Arbejdere var lønnet med 40 pfennig i timen og arbejdsdagen var på ti timer. Overarbejde blev dog betalt. Den sidste lønkamp før verdenskrigen gav ti pfennig mere om dagen.

Fagforeninger var en utænkelighed. Socialdemokrater var samfundsomstyrtere, og dog mindes denne fjerne tid for tryghed og orden, hvis man ellers kendte sin plads på rangstigen.

Redpine fra Galveston.

Kort før første verdenskrig løb et fuldrigget norsk barkskib ind til Aabenraa havn med en last Redpine eller Redwood fra Galveston i Texas.

Lasten var bestemt for firmaet Voetmann og målte ikke mindre end 450 standards (1 standard = 165 kubikfod) svarende til ligeså mange vognlæs.

Lasten bestod dels af gulvbrædder $1 \times 6''$, dels af svære bjælker, der målte op til $24 \times 24''$. De sidste brugtes til møllevinger og kostede 450 guldmark stykket.

Losningen var et tilløbsstykke, folk kom fra nær og fjern for at se de svære bjælker blive losset gennem en luge i stævnen. Skibet lå længe efter krigsudbruddet i Aabenraa havn for at afvente sikker sejlads til Norge.

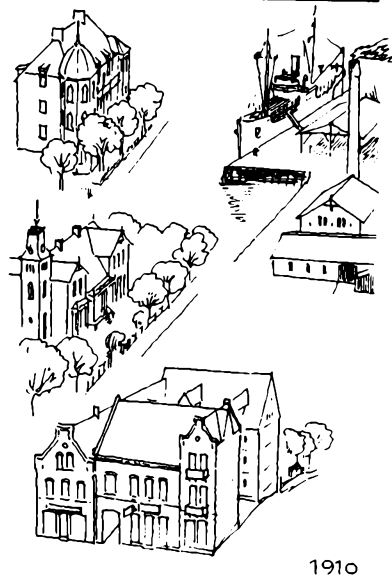
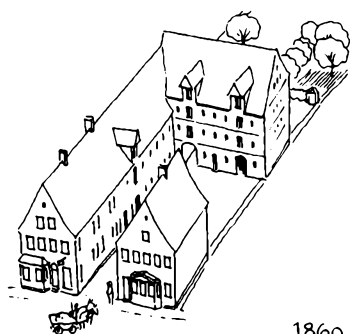
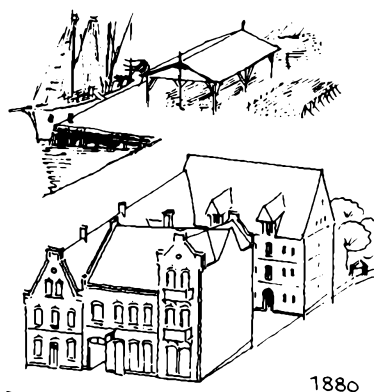
Gammelhavn i fuld aktivitet med skibe i bassinet, tømmer på kajen og røg fra dampsavværkets skorsten. (Aabenraa museum).

Et indtryk af de store mængder træ, der førtes fra skib i sommermånederne. (Aabenraa museum).

Udvikling i byen 1860-1910.
(Peter Dragsbo: »Mennesker og huse
i Aabenraa«).

Voetmannske
bolig- og
forretningsforhold.

Så kom første verdenskrig

Verdenskrigen fortærede Europas magt og velstand, sidenhen har man grundet på dens årsager. Skylden kan ikke lægges ensidigt på noget land, mange åbenlyse og skjulte konflikter gjorde Europa til en krudttønde. Men Kejsertysklands magtberuselse og dets naive forestillinger, om hvad en moderne, altomfattende krig slutteligt kunne resultere i, kan ikke overses. Det

tyske diplomati besad hverken tilstrækkelig indsigt eller ansvarfølelse i de skæbnesvangre uger op til krigsudbruddet. I al sin velstand og dygtighed var det Wilhelmiske Tyskland frustreret, eftertiden kan næppe forstå hvorfor.

To gange skulle ulykken vælte nedover det store, centraleuropæiske land med knusende følger for hele Europa. Det ironiske er, at intet havde tjent den industrielle og militære stormagts aspirationer bedre end netop fred og mådehold.

Krigsårene gik deres gang med vareknaphed, personalemangel som følge af indkaldelser, transportvanskeligheder og tyngende krigsskatter.

Christian Voetmann og hans familie så på krigen, som enhver god borger i kejserriget gjorde det. De vidste, den var retfærdig og nødvendig, de fulgte krigens gang med fortrøstning og ængstelse, men efterhånden så de et ragnarok tårne sig op.

Christian Voetmann døde i januar 1917, krigens frygteligste vinter, en epoke i firmaets historie afsluttedes med ham. Johann Thomas tilbragte meget af krigen som tysk officer i Belgien, Christian Voetmann den yngre var tjenesteudygtig efter en ulykke. Deres moder døde i eftersommeren 1918.

Efter faderens død trådte Jürgen Lorenzen ud af firmaet og modtog en større affindelsessum, der delvis gik til i efterkrigstidens inflation.

Freden traf firmaet Johann Jacob Voetmann med tomme lagre, ødelagt handel og udsigt til, at adgangen til en stor del af dets opland ville blive spærret. En dansk-tysk grænseændring var en del af Versaillestraktaten.

Der var penge, førkrigstidens store lagre var jo realiserede, men deres værdi var usikker.

Nu gjaldt det om at overleve, de to brødre kom på en ildprøve.

1920 og tiden, der fulgte

Tiden fra våbenstilstanden den 11. november 1918 til den 10. februar 1920, da der afholdtes en folkeafstemning om det fremtidige tilhørsforhold i zone 1, dvs. Nordslesvig eller det nuværende Sønderjylland, var forvirrende.

Der var stor varemangel, soldaterne vendte hjem til nød og arbejdsløshed. Dansk og tysk stod skarpt overfor hinanden, danskerne håbede på en snarlig hjemvenden til Danmark, tyskerne følte, at just i nødens stund burde man være Fædrelandet tro. Bolschevikkerne havde taget magten i Rusland, Tyskland havde fået en forsmag på revolutionen, skrækken for borgerkrig sad i sindene.

Et indtryk af, hvad der gik for sig i tyske hjerter i Aabenraa i denne periode, er givet af en af byens tyske socialister, Wilhelm Ewald, mangeårig murer og formand for Arbejderrådet. Han skrev bogen: *Erinnerungen an die Revolution und den Arbeiterrat in Apenrade* og argumenterer i denne for et fortsat tilhørsforhold til Tyskland. Det er en intelligent og velskrevet bog, selv om man hører meget forskellige meninger om de påstande, der fremsættes i den. Det tyske borgerskab har næppe villet kendes ved ham, men en stor del af arbejderne i Aabenraa by var takket være ham delt i et dansk og et tysk socialdemokrati i endnu en årrække.

To brødre

Begge brødrene var nu familiefædre.

Johann Thomas boede fortsat på Ramsherred 39. Han og hustruen Elizabeth, født Weiland fik fire døtre: Annemarie, Käthe, Elizabeth og Christa. Christian og hustruen Marie, Elizabeths søster, fik tre sønner: Christian, Carl Ernst og Friedrich.

Forholdene i de to hjem var borgerligt trygge, såvidt tiden tillod det. Levevisen var beskeden, de to hustruer bistod troligt deres mænd i disse vanskelige år. Fortidens herlighed måtte der gives afkald på i lange tider, lillebyen Aabenraa kunne naturligvis ikke dy sig for at drille: Gøre rent og spare penge var, hvad de to unge hustruer interessede sig for. Dertil er kun at svare, at det var to udmærkede udveje i disse knappe år. Det var gode hjem, der mindes af børnene for utrættelig omsorg og god opdragelse.

Johann Thomas var i 1920 48 år gammel, Christian 45, de havde allerede megen erfaring i deres branche, og de var endnu ikke ældre, end at de kunne stille sig om. Det var også nødvendigt.

De nationale forhold

Afstemningen den 10. februar 1920 gav et dansk flertal på cirka 75% og et tysk mindretal på tilsvarende 25% i hele zone 1, en senere afstemning i zone 2, der omfattede Flensborg gav det modsatte resultat.

Aabenraa by havde et lille tysk flertal, 2734 tyske stemmer mod 2323 danske. Tilrejsende fra Danmark og Tyskland med stemmeret udgjorde henholdsvis 572 danske og 1394 tyske. I zone 1 havde alene Haderslev dansk flertal blandt de fire købstæder. Tyskheden var stærk i en firkant: Tønder-Løgumkloster-Tinglev og den nye grænse. Men det store bonde-land var dansk.

Stemningen var på dansk side lykkelig, på tysk bitter og nedslået. I de kommende år var tyskheden i de nordlige dele af Sønderjylland nu reduceret fra at være det absolut herskende og bestemmende element til at være et mindretal, der måtte finde en måde at leve på, som de dansksindede havde måttet gøre det 56 år forud i 1864. Som den danske fører Hans Krüger dengang havde brugt Wienerfredens § 5 med et løfte om grænsedragning efter en folkeafstemning som et samlingsmærke og et fremtidshåb, sådan frem-

Blik ned over Amtshuset, amtsbanestationen, der lå hvor nu rutebilstationen ligger, og Gammelhavn til højre med master og dampsavværkets skorsten ragende op.

Sceneri fra Sydhavn med en rutebåd til højre.

satte tyskheden i de samme egne nu kravet om en grænserevision, der omfattede Aabenraa og Tønder amter. Indtil da måtte den tyske kultur være indhold og skjold overfor det tryk, der nu lå på den enkelte tysksindede.

Afstemningen i zone 1 og den følgende overdragelse til Danmark hvilede utvivlsomt som et chock på den sønderjyske tyskthed, der ingenlunde var en overklasse, men omfattede alle samfundslag. Familien Voetmann har følt sorg ved siden af megen ængstelse for forretning og voldsomme omskiftelser i tiden, der fulgte. Uvæsentligt, men dog smerteligt var, at det svenske vicekonsulat efter overgangen til dansk styre blev inddraget.

Den første hurdle

I 1899 havde den tyske nationalbank, Reichsbank, åbnet en filial i Aabenraa med domicil i den senere Sparekassen for Aabenraa by og amt tilhørende bygning i Storegade. Året efter oprettede den store Schleswig-Holsteinische Bank filial i den bygning, hvor Handelsbanken nu har til huse.

Firmaet Voetmann benyttede Reichsbank til at stille remburs for sig i udlandet, særligt for svenske og finske leverancer. Schleswig-Holsteinische Bank blev den dagligt kontoførende bank.

Da krigen brød ud i 1914, indførte Tyskland en krigsøkonomi, hvis effektivitet og rigorisme næppe kan beskrives. Som et led i valutabesparelser bad Reichsbank sine kunder om ikke at indfri udstedte vekslere og regninger fra udenlandske leverandører, men søge disse forlænget, til krigen var for-

Aabenraa Storetorv

Det Voetmannske automobil i 1919 på Storetorv. Hestepærerne på gaden kan svagt skelnes. Familien erindrer, at en tur til Flensborg og tilbage sjældent gik for sig uden en eller anden form for maskinskade.

bi. Firmaet Voetmann havde kun normal, løbende varekredit for begrænsede beløb. Alligevel blev der udstedt vekslere for disse mellemværende, man kan forestille sig, hvordan Kommerceråden har følt, at det var et stort offer for Fædrelandet, men det var frivillig tvang.

Disse gældsposter stod endnu tilbage efter krigen og skulle indfries, dersom man ville bevare det gode forhold til de udenlandske leverandører. Firmaets kreditværdighed turde fremgå af, at en sådan ordning har været mulig.

I efteråret 1918 stod den tyske mark endnu i kurs 65 i forhold til den danske krone, men kursen faldt stadig for tilsidst at gå helt til grunde i 1923. Firmaet havde tyske bankindeståender – banker og sparekasser førte konti både i krone og mark, indtil inflation gjorde marken helt værdiløs. Selv om der endnu var bankforbindelse til Tyskland, var firmaet meget hæmmet af strenge tyske valutarestriktioner. Det var derfor nødvendigt at skaffe dansk driftskapital.

I 1920 overtog en af Danmarks storbanker, Aktieselskabet Kjøbenhavns

Handelsbank, Schleswig-Holsteinische Banks sønderjyske filialer. Det var den eneste af de danske storbanker, der skulle slippe uskadt igennem de efterfølgende kriseår i tyverne og trediverne.

Direktøren i Schleswig-Holsteinische Banks filial i Aabenraa var Jürgen Ohlen, en dygtig bankmand, der kendte firmaet Voetmann meget godt. Da Handelsbanken skulle overtage filialen, ansøgte firmaet om en bankkredit på 250.000 kroner, et fabelagtigt beløb for den tid. Det siger noget om renomméet, at denne kredit blev givet på stedet og blanco, dvs. uden sikkerhed i fast ejendom eller værdipapirer, men alene på indehavernes underskrifter. Banken kom ikke til at fortryde engagementet.

I det hele taget blev det til stor gavn for Aabenraa, at en storbank kunne træde ind og finansiere de store virksomheder i korn, træ, jern og elektricitet, der i de kommende år kom ind i en rivende udvikling. De lokale banker og sparekasser gjorde det meget godt, men der var efter krigen ikke tilstrækkelig hjemmehørende kapital til at magte de store opgaver. Handelsbanken investerede enormt i Sønderjylland efter Genforeningen og måtte følgelig også bære svære tab i de følgende kriser. Sagkyndige har nævnt et samlet tabstal på 27 millioner kroner, et tal, der skal ganges med tyve eller tredive for at stå i forhold til vore dages inflationstal.

Gælden i udlandet blev betalt, i løbet af kort tid var firmaet Johann Jacob Voetmann igen i stand til at betale ved levering.

Pommersk fyr.

I 1917 købte firmaet et større parti pommersk fyr i Tyskland, det var hele stammer, der blev opsavet i de såkaldte Stammdielen og derefter oplagret til tørring.

I overgangsårene var der ikke brug for det fine parti træ, men i 1921 kunne det sælges til det danske orlogsværft og indbringe 80.000 kroner. Det var et meget stort beløb for en kontant enkelthandel på den tid.

Da der i 1928 løb 28 trælastskibe ind til Aabenraa havn med destination Voetmann, spurgte en havnearbejder den tilknappede Johann Thomas Voetmann, sandsynligvis på tysk: Woher das Geld, Herr Voetmann? Svaret var kort: Es ist schon bezahlt.

På tysk ville man sige: Alle Achtung, på sønderjysk: Tombe døchte.

Et tospand

De to brødre var meget forskellige, meget tyder på, at deres forskelligheder var forenede i faderns person og væsen. De havde mulighed for at supplere hinanden, og det gjorde de i et godt samarbejde.

Christian Carl Voetmann (1875-1925). Hans natur var robust og charmerende, og han huskes endnu for sin evne til at kunne tale med alle og få problemerne fra hånden.

Johann Thomas var den indesluttede, nøjeregnende administrator, der den dag i dag høres berømmet for sine evner til at bedømme konjunkturer og foretage gunstige indkøb, derimod havde han svært ved at tale med den daglige kundekreds og udvise smidighed i salget. Han gennemførte den benhårde rationalisering og sparsommelighed, der skulle tvinge omkostningerne ned. Sådant er aldrig en populær opgave.

Christian var den udadvendte og charmerende sælger, der kunne gå i folk med træsko på. Han rejste vidt og bredt og havde firmaets gamle evne til at drage dygtige folk til sig. Medens broderen var pligtmennesket, var han mere liberal og åben. Vankelighederne i sin tid med Jürgen Lorenzen skyldtes for en dels vedkommende hans ønske om at ændre firmaets ånd i takt med tiden, om ikke i retning af det demokratiske eller medbestemmende, så dog humane.

Årene efter 1920 var vanskelige. Den ene naturkatastrofe afløste den anden, kolossale prisfald på landmændenes produkter ødelagde mangan økonomi. Kronestigningen i 1925 fik svære følger i Sønderjylland, også politisk, det var Cornelius Petersens æra. Verdenskrisen 1929-34 bragte stagnation i byggeriet, prisfald og lammende arbejdsløshed.

Værst var dog det strukturelle tilbageslag som krigen og Genforeningen havde betydet for firmaet. Den meget betydelige del af kundekredsen, der lå syd for den nye grænse, var tabt. Inflationen i 1923 slugte de sidste markværdier. Byggematerialer trængte sig frem i branchen på træets bekostning. Det hører til de to brødres ære, at de klart kunne erkende denne proces og indse, at strukturen måtte ændres radikalt.

Aabenraa havn under første verdenskrig

Under første verdenskrig var der marineflyverbase på Aabenraa havn. Basen lå på det område, der kaldtes Kamerun, og som var et opfyldt område syd for Sydkajens læmole. Her opførtes der store hangarer og værksteder.

Marineflyvere, der var udstyret med pontoner, fløj over hele Nordslesvig og nødlandede jævnlige, selv på så lille en vandflade som Branderup mølledam.

Fra et sådant fly fotograferedes Aabenraa havn i 1917. (Side 84).

Det lille havnebassin til venstre er den såkaldte Tømmergårdshavn, der ejedes af firmaet Voetmann, til venstre for denne ses firmaets tømmerpladser, der kaldtes Tømmergården.

Den lille Tømmergårdshavn.

En stor del af firmaet Voetmanns bygninger stod før 1920 på lejet grund på havnen.

Firmaet ejede dog selv den såkaldte lille Tømmergaardshavn. Den var anlagt af den kendte skibsbygmester Erich Paulsen i 1779 og senere. Anlægget skete efter megen strid med byen, der mente, at dens skel var gået for nær. I december 1805 sluttedes der et forlig, der kostede Erich Paulsen 300 rigsdaler til byen.

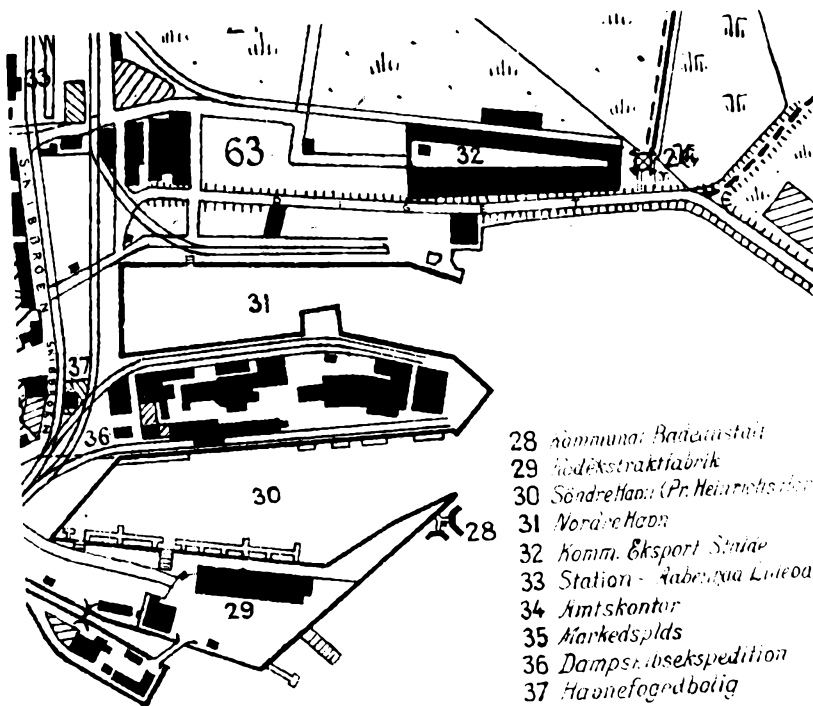
Havnen blev købt af Christian Friedrich Voetmann i 1896. Kajpladsen brugtes til oplagring. Havneområdet var afspærret og kunne aflåses.

Havnen eksisterede til 1928, da dens område eksproprieredes og opfyldtes ved Kystvejens anlæg. Selv om der foretoges nogle magelæg i forbindelse med ekspropriationen, var firmaet Voetmann utilfreds med dennes forløb.

Det næste havnebassin er den nuværende Sydhavn, dengang Prinz Heinrichs Hafen. Her lagde rutebådene til, og den tyske marine benyttede bassinet ved anløb af torpedobåde og forsyningskibe.

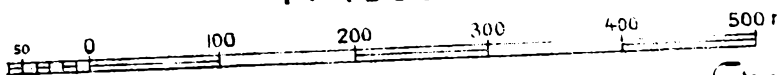
Det store kajanlæg mellem Sydhavn og Gammelhavn er med to undtagelser udelukkende optaget af Voetmannske bygninger, der stod på lejet grund.

Den hvide gavl til venstre er Mathias Niensens korn- og foderstofforret-

AABENRAA KØBSTAD.

1 : 4000.

Rekonstrueret 1920 af H. Jørgensen.

E. J. J.

Aabenraa havn 1920.
 (Aabenraa rådhus).

ning, nu firmaet UNION. Den hvide gavl til højre er korn- og foderstoffirmaet CERES' lagerbygning.

I 1889 var der ført jernbanespor ud på kajanlægget til dampsavværk og lagerskure. Til Tømmergården var der derimod ikke jernbaneforbindelse. Firmaets bygninger lå således spredte. På Ramsherred 37-39 var der kontor og lager med telefonforbindelse til et kontor på kajen. Mellem havn og Tømmergård var der en mængde ærinderend og kørsel.

Bygningerne på kajanlægget omfattede i hovedsagen:

På sydsiden lå først et fem meter højt halvtag (Schutzdach), hvor jernbanevogne kunne læsses i tørvejr.

Dernæst fulgte et stort blikskur (Blechschuppen), der var fyldt med fær-dige brædder, lægter og spær.

Modsat blikskuret og ud imod Gammelhavn lå dampsavværket med svære save- og høvlemaskiner. Arbejdet foregik under voldsom larm og støvudvikling. Støvsugeanlæg kendtes endnu ikke, til nød havde man en fugtig svamp bundet for næse og mund. Dampmaskinen blev fyret med affaldstræ fra savværket. Al kraftoverførsel skete ved remtræk; remmenes stramning og smøring var ansvarsfuld bestilling.

Efter savværket fulgte Alter Holzschuppen (Gamle træskur) og derefter Neuer Holzschuppen. Når træet lossedes fra skib og kom på kaj, skulle det sorteres, placeres og journaliseres af en såkaldt bræddekommiss, der havde en ansvarsfuld og anstrengende bestilling. Ved de to store træskure lå mindre Löschsuppen, losseskure, hvor det træ, der ikke tålte vand, anbragtes hurtigst muligt.

Bjælker lossedes gennem en stævnluge, skibet måtte da ligge med forstavnen mod kajen og i reglen i Gammelhavns vestside. For at stuve lastrummene bedst muligt var der en blanding af varierende længder og dimensioner.

Der herskede travlhed på havnen, når der kom skib til kaj. Skete det om aftenen, lossedes der natten igennem. Enkelte år ankom omkring 80 skibe med trælast. Da den første verdenskrig brød ud den 1. august 1914, havde 53 trælastskibe allerede anløbet Aabenraa havn.

Længst ude på kajen lå firmaets stolthed, den såkaldte Bogenschuppen, en buchal med selvbærende konstruktion, fremstillet af firmaet HETZER i Harzen. Det var en sensation for sin tid. Her lagredes træsorter som pommerisk fyr, pitchpine og redpine. Det sidste nåede der at komme en skibsladning af, før krigen brød ud.

Firmaet Johann Jacob Voetmann dominerede havnen. Dag og nat var havnen byens biograf og avis, den var børnenes legeplads, og fra oplandet kørte folk til Aabenraa om søndagen for at se de fremmede skibe og denne Bogenschuppen.

En ny struktur

Det marked, der var tilbage, kunne ikke danne basis for en træimportvirksomhed med landsdelsdækkende import. Fremtiden måtte være en trælast- og byggematerialeforretning, der nok kunne have et engros indslag, men fortrinsvis måtte basere sit salg på håndværkskunder og private i et begrænset område. Lejlighedsvis har der været handel nord for Kongeåen, særligt hvor der sad forretningsledere, der engang havde lært i firmaet. Ændringen forudsatte reduktion af medarbejdertallet, men samtidigt var kørselsbehovet drastigt stigende. Krigen havde bragt en udvikling af lastautomobiler, de kunne nu anvendes civilt. Mange steder husker man endnu firmaets lastbiler med de massive gummiringe.

Der måtte arbejdes fra dag til dag med stor lydhørhed overfor aftagernes ønsker, men langtidspanen blev lagt og logisk ført til ende.

De hidtidige lager- og savværksbygninger på havnen blev efterhånden opgivet. Kontoret blev henlagt til den østlige del af havnen med front mod Kystvejen, savværket blev anlagt på arealet vest for Sønderport, lagerfaciliteterne fordeltes på de to pladser øst og vest for Sønderport. Denne proces skete gradvis, men slutteligt fik firmaet samlet sine spredte dele til den geografisk bedst egnede placering på egne grundarealer syd for havnen og på begge sider af Sønderport. Gratis var processen ikke, den lettedes ved, at firmaet forlængst besad de nødvendige arealer.

Firmaet begynte at tage hul på en anden arealreserve, jorden på begge sider af den nuværende Haderslevvej. Aabenraa var trods jævnlige tilbage-slag i voldsom udvidelsestrang.

Da traf et svært skæbneslag firmaet Johann Jacob Voetmann endnu engang. Den 22. maj 1925 døde Christian Voetmann efter en uhelbredelig sygdom. Byen holdt vejret. Måske bortset fra Kommerceråden kan man næppe påstå, at der var et hengivenhedsforhold mellem slægten Voetmann og egn og befolkning, men der bestod en stor respekt. Uanset nationalt tilhørsforhold følte man, at en stout mand, der repræsenterede et firma, der havde bragt ære og gavn til byen, var gået bort, og at tabet var stort. Børnene var under uddannelse, enken fru Marie Voetmann indtrådte som passiv medejer af firmaet indtil sin død i 1961.

Johann Thomas Voetmann var derefter ene på kommandobroen.

*Johann Thomas Voetmann
(1872-1939) fotograferet først i
1920,erne.*

*De fine ansigtstræk fulgte ham
livet igennem, de dækkede over
et udpræget pligtmenneske.*

Den gamle chef

Johann Thomas Voetmann kom til at lede det gamle firma alene gennem 14 år. Når han kommer på tale mindes hans særegne personlighed, hans væren og væsen, også hans legendariske påholdenhed og nøjeregnethed. Han var et pligtmenneske, tilknappet, ja fornem i sin tankegang, men vågende som en falk over det, der var ham betroet. År efter år følte det som en ferie på kontoret, når han rejste på det årlige kurrejse til Wiesbaden.

Man skal ikke grunde meget over tingene for at forstå, hvilken byrde, der hvilede på hans skuldre.

Den strategi han og broderen havde lagt i fællesskab, blev fortsat med held. Men efter broderens død var det nødvendigt at se sig om efter hjælpere, der kunne erstatte den dodes kræfter og visioner.

I 1912 var Hans Torkil Andersen blevet ansat i firmaet. Hans familie stammede fra Norge og havde i generationer været skibsbygmestre og købmænd i Aabenraa. Hjemmet var dansk, men det siger noget om firmaets

*Hans Torkil Andersen firmaet
Voetmanns mangeårige prokurist.
(1885-1966)*

ånd, at de nationale tilhørsforhold aldrig gav anledning til interne stridigheder og forfordelinger. Hans Torkil Andersen havde været med i alle krigens fire år. Da han vendte hjem, stod hans plads åben, skønt firmaet havde måttet indskrænke sig meget betydeligt med hensyn til arbejdskraft.

Efter Christian Voetmanns død blev Hans Torkil Andersen firmaets lederchef og siden prokurist. Der blev trukket på hans arbejdskraft tidligt og silde, han var en slider, men også med det lune og sind, der kan få tingene til at glide. Familien Voetmann værdsatte hans person og troskab meget højt. Den følte, at her var en mand, der kunne løse op for nogle af de knuder, der uvægerligt løb sammen i mellemkrigsårene. Hans Torkil Andersen var pæredansk, hvad enten det var de nye myndigheder, konkurrenter i branchen eller kunder, så kunne han slå en tone an, der lukkede døre op.

I 1913 var en anden medarbejder blevet ansat i firmaet, Willy Kuhn, Aabenraa dreng af holstensk herkomst. Også han deltog i krigens samtlige år og vendte efter voldsomme oplevelser tilbage til firmaet. Efter nogen tid valgte han imidlertid at arbejde i Ribe og Horsens, fuld af energi nåede han gode resultater. Christian Voetmann havde bevaret forbindelsen til den unge energiske mand, der havde gjort sig fortrolig med den mere alsidige byg-

En uniformskasket på hovedet og monokel i øjet, så ville generalen have været der. Willy Kuhn, firmaet Voetmanns mangeårige førstesælger og prokurist, født 1896 var en ledernatur og ikke altid lige populær. Men han havde den sønderjyske evne til at kunne tale med alle. Det energiske arbejde for at omlægge det gamle firma fra trælast til alsidigt byggemateriale blev hans livs indhold.

gematerialehandel, som de to brødre Voetmann nu stræbte efter at bygge op i den gamle trælasthandel.

Efter Christian Voetmanns død kaldte Johann Thomas Willy Kuhn hjem til Aabenraa, hvor han kom til at lede firmaets salgsarbejde. Han blev en betroet og såre energisk medarbejder, der kunne køre løbet. De nye tanker var ikke lige populære mellem de gamle medarbejdere. Vellidt var jeg nok ikke, erkender den nu snart halvfemsårige Willi Kuhn, men det var også umuligt. Mere end respekteret kan man ikke håbe på.

Willi Kuhn havde evnen til at kunne tale med alle slags folk. Hans lidenskab var den effektive, hurtige kundebetjening.

To tro tjenere er nævnt, men mange stod ved deres side. Det var firmaets styrke, at hvordan verden så så ud, så herskede troskab og flid inden døre.

Nu fremgang

Tiderne gik op og ned, men Aabenraa var af alle sønderjyske byer dog i en konstant udvikling. Byen var jo blevet centrum for den nye tids energi, da Sønderjyllands Højspændingsværk anlagdes i 1923–4.

I anden halvdel af trediverne lysnede det for byggeriet igen, og Johann Thomas skaffede sig år efter år likviditet og fortjeneste ved salg af bygge-

En del af de Voetmannske vareskure på Møllevej står endnu.

grunde på jorden langs Haderslevvej. Ethvert jordsalg var behæftet med klausulen, at materialerne til et byggeri skulle købes gennem Voetmanns. Et enkelt år nævnes 32 parcelhusbyggerier i byen, til 31 leverede firmaet materialer.

Udover landsdelen var firmaets navn godt. Rundt omkring sad der folk, der var uddannet i firmaet, de ville gerne handle. Betalingsbetingelserne var faste, men overkommelige: Tre måneder rentefrit, derefter om nødvendigt tre måneders veksel. Derefter hørte kærligheden op, men til firmaets styrke gennem tiderne har hørt god næse for kreditværdighed. Kendte firmaer i Højer, Toftlund og Tinglev havde Voetmann som hovedleverandør. Kundeforholdet plejedes med ildhu, men tider og omstændigheder gjorde, at Firmaet Johann Jacob Voetmann måtte se gamle og nye konkurrenter vokse op omkring sig. Man var ikke længere den største, somme tider kan man så trøste sig med at være den bedste.

Hvordan det end gik, så bevarede firmaet sin finansielle styrke og var stadig en af byggebranchens store virksomheder i Sønderjylland. Der var ikke rygvind som i de gyldne år før første verdenskrig, da monumentalbyggerierne i Aabenraa og andetsteds fik deres materialer fra det tyske firma i Aa-

benraa. Andre havde nu første bud, konkurrencen var hård, men Johann Thomas øvede sin gamle evne: Indkøbet til de rigtige tider og de rigtige priser. Da anden verdenskrig nærmede sig, bugnede firmaets lagre. Når kreditoplysningsbureauerne udsendte deres soliditetshæfter for Sønderjylland stod der et navn i ensom majestæt øverst og først: Johann Jacob Voetmann i Aabenraa, god for ubegrænset kredit. Sådan cadeau får kun forretningsfolk for hvem, det er en pest at skyldes, og derfor ikke har kredit behov.

Dansk og tysk i mellemkrigstiden

Meget tyder på, at de to brødre Voetmann i 1920 har sat sig for at køre en lige linie: At forblive tro tysksindede og loyale danske statsborgere, men ikke engagere sig politisk eller på anden vis.

Fra de fjerne tider eksisterer der overleveringer om lejligheder, hvor firmaet følte sig forfordelt. De gamle patricierslægter så ned på de nye slægtled, der nu trængtes frem mod magt og ejendom. Der er faldet spidse bemærkninger, om de der var så sultne, fordi de var fattige. Om magtmisbrug, om uretfærdighed. Nationalt følte Voetmann slægten det smerteligt, at den og dens meningsfæller blev fremstillet som hjemmetyske, som en unaturlighed uden egentlig fortsat berettigelse. Med stolthed viste den hen til sine forfædre af tysk herkomst, århundredårig eksistens i grænselandet og dens tidlige og oprigtige nationale sindelag.

Dertil er at sige, at en national strid i et grænseland er en regulær magtkamp. Eftertiden kan måske forsøge at gøre ret og skel, men ikke mens kampen står på. Den dag, kampen er forbi, interesserer enkelthederne ikke mere. Men man skal ingenlunde tro, at danskerne kun har set på tyskerne med had og måske foragt, det ved enhver indfødt sønderjyde, ikke er tilfældet.

Tværtimod har der eksisteret megen forståelse for det tyske. Til litteratur, musik, teater, den tyske gæstfrihed, det tyske rejselev, de skønne landskaber. Mere endnu respekt for den tyske flid og dygtighed, selvdisciplinen og nøjsomheden, og dog er der store og undertiden uoverstigelige væsensforskelle mellem de to folk. På dansk side frygter man et gammelt tysk ord-sprog: Und willst Du nicht mein Bruder sein, dann schlag ich Dir den Schädel ein.

Denne mentalitet fik fornyet aktualitet, da den nazistiske bevægelse op gennem trediverne tog magten i Tyskland. Dennes mekaniske Gleichschaltung med morderiske metoder vakte ængstelse – også i mange tyske hjerter. Man kan gå så vidt, at mange danske godt forstod opløftelsen ved en tysk genrejsning, men mange sønderjyder kom i tanker om det gamle digt om troldmanden og hans kost, tilsidst tog kosten magten. I det store spil mellem dansk og tysk kan man nu sætte sig hen og roligt drøfte, hvad der skilte, og hvad der forbandt. Alt endte i ulykke, og det er kun skidt folk, der glæder sig over ulykke. Uden at det skal være en dom, så har man på dansk side undret sig over rastløsheden og følelsen af ikke at være værdsat og respekteret nok i det kejserlige Tyskland, i mellemkrigstiden var det umådeholdet og hæmningsløsheden, der skræmte.

Men også i den danske barm er der meget at gribe i, og der skal ikke granskes hjerter og nyrer ved denne lejlighed. Johann Thomas Voetmann så med skepsis og ængstelse på det, der skete i Tyskland. Hans hjerte har sikkert ønsket godt for Tyskland, men hans nøgterne, eftertænksomme sind lod ham gang på gang studere verdenskortet og stundom i samtaler pege på de manglende råstoffer og folkemasser. Kinder, geht es schief nächstesmal, dann geht es um unsere nackte Existenz. (Børn, går det galt endnu engang, så gælder det selve livet.)

Tiden i national henseende i Aabenraa var også i mellemkrigstiden bevæget, fuld af ængstelse og spænding med typisk barokke Aabenraa udslag. Vor tid forstår det næppe mere.

De sidste år

Alle erindringer om Johann Thomas Voetmann nævner hans procentlighed, det sønderjyske udtryk for pertentlighed, petitessejageri, ja rethaveri. Alle indrømmer også, at under dette ydre gemte der sig en stor personlig uafhængighed og grænseløs flid og dygtighed.

Johann Thomas Voetmann var næppe en elsket mand udenfor sin familie, han har sikkert heller ikke tragtet herefter. Pligten og firmaets vel var hans ubetingede ledetråde. På sin vis var han en arvtager efter den gamle Johann Jacob Voetmann, husets grundlægger, utrætteligt virkende, et øje på hver finger, intet for småt at beskæftige sig med, kun koncentreret om forretningen. Man kunne spørge, om han var en overbebyrdet mand. Det var han nok og ej heller en mand, der udøste sit hjerte for gud og hver-

Johann Thomas Voetmann byggede en stor villa på Flensborgvej i 1939, men fik ikke selv megen glæde af den, han døde samme år. I villaen har det tyske generalkonsulat nu til huse.

mand. Han har haft en skal, udenpå den kunne der godt være pudsigheder. Firmaet gennemgik en rystelse, da det svandt i hans cigaretter, der ellers var forsvarligt nedlåste i den skrivepult, han arbejdede ved. Låse blev udskiftet uden resultat, det var uhyggeligt og lidt af en katastrofe. Længe efter opdagedes det, at en kæk eller fræk læredreng som man vil, havde fundet udaf at løfte hele ståpultens overkådaus af, så var der fri bane ned i cigarskuffen.

I 1939 flyttede Johann Thomas Voetmann ind i en nybygget villa på Kystvej, hvor det tyske generalkonsulat nu har til huse. Han fik kun lov at bo der en kort tid, døden indhentede ham den 28. december 1939. Men der kan ristes æresruner over den gamle chef.

Da tyskerne marcherede ind i Aabenraa den 9. april 1940 følte mange tysksindede glæde, men selv af disse var der nogle, der sagde, det var godt, at den gamle chef ikke skulle opleve denne dag. Johann Thomas Voetmann var en fredens mand.

En tidligere lærling har fortalt om den strenge læretid, hvor der engang skete ham uret fra chefens side. Da det blev erkendt, blev lærlingen kaldt

ind og ventede yderligere ulykke. Han fik en uforbeholden undskyldning; Johann Thomas Voetmann var en retsindig mand.

En anden lærling først i trediverne kom fra et meget fattigt hjem. Han har fortalt, at chefen kendte hjemmets omstændigheder og jævnligt stak ham en hundredkroneseddel, en lille formue på den tid, med besked på at bringe den hjem. Det blev kontrolleret, om pengene var afleveret, men tilføjer fortælleren: Jeg var ikke den eneste.

Tit kan et menneskes eftermæle sammenfattes i en enkelt, kort sætning. Det gælder også Johann Thomas Voetmann. Han var en mand af den gamle skole.

Voetmannske regnskaber

Der er ikke bevaret regnskaber i firmaet Johann Jacob Voetmann fra tiden før 1897. Fra og med dette år og op til 1940 er der for kort tid siden fundet en række driftsregnskaber og status. Rækkefølgen er ikke helt komplet, årene 1910 og 11 mangler, men kan rekonstrueres delvist. Værre er, at overgangsårene omkring Genforeningen ikke findes. Krigsårene 1914–18 og 1919 må holdes uden for, da de er præget af tidens usædvanlige forhold.

Regnskaberne kan opdeles i to grupper: Årene 1897 til og med 1913, det sidste normale forretningsår før krigen, og årene 1923 til og med 1939, det år Johann Thomas Voetmann døde. Året efter blev Danmark besat, og der skete et stort skifte i familien, der forrykkede nøgletallene noget.

Regnskaberne er set med vor tids øjne ufuldstændige. Omsætningen oplyses således ikke, men derimod bruttofortjenesten. De mange oplysninger om afskrivninger, værdiansættelser og specifikationer, der nu er gængse, findes heller ikke.

Årene 1897–1913

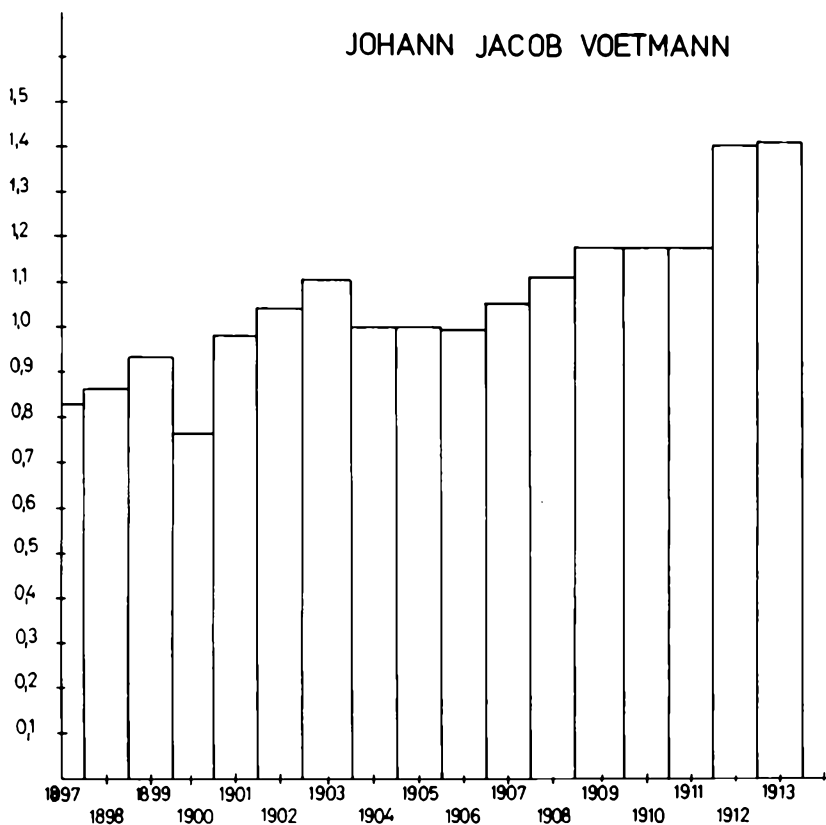
Ved udgangen af 1897 udgjorde egenkapitalen 836.000 mark og nettofortjenesten 68.000 mark.

Sammenlignet med de efterfølgende års egenkapital synes 1897 tallet forholdsvis stort. Sandsynligvis har man benyttet samme regnskabssystem før 1897 som senere. Alt tyder derfor på, at firmaet har skabt den store egenkapital i Christian Voetmanns første tid, d.v.s. fra engang i 1870'erne og op gennem 1880'erne. Leder man efter muligheder for at tjene så mange penge, falder tanken på den såkaldte »Gründerperiode« efter den fransk-tyske krig 1870/1, der var kendetegnet af voldsom ekspansion og byggeaktivitet. Perioden bragte krise og økonomiske sammenbrud med sig. Christian Voetmann har været i stand til at tjene penge på disse årtiers byggevirksomhed, men han har forstået at bevare de tjente penge og investeret dem forsvarligt.

Udenfor forrettningens afkast kan have ligget betydelige værdier ved arv efter faderen og svigerfaderen, skibskaptajn Thomas Maag.

Egenkapital

· 1000000. Mark

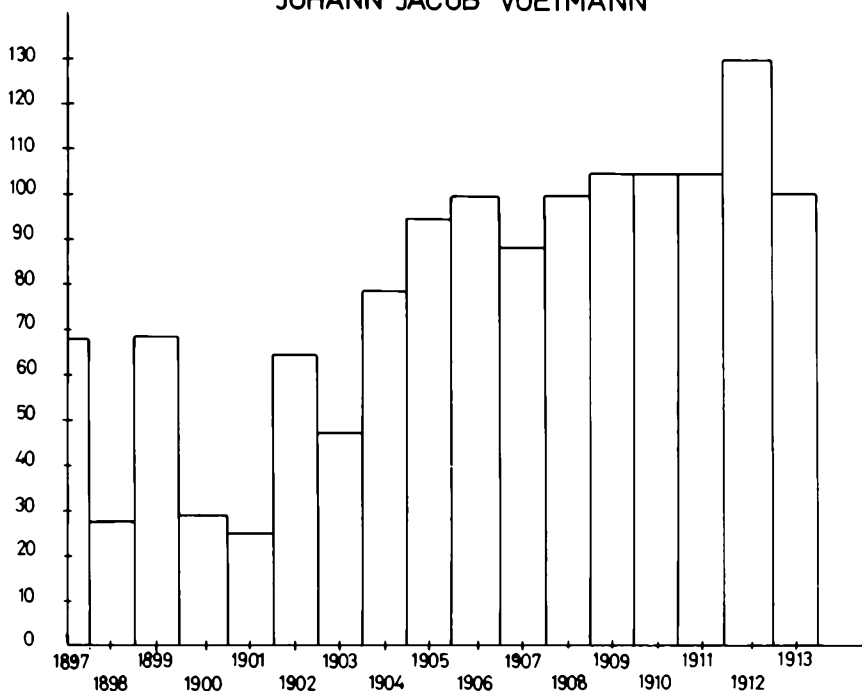
Egenkapitalens stærke vækst i årene 1897-1913 beroede til dels på den lave beskatning, der bevægede sig mellem 8 og 12% af den skattepligtige indkomst.

Ved udgangen af 1913 udgjorde egenkapitalen 1.406.000 mark og nettofortjenesten 100.000 mark. Medens egenkapitalen vokser støt fra år til år udviser nettofortjenesten meget store udsving fra 25.000 mark i 1901 til 124.000 mark i 1912. Periodens årlige gennemsnit udgør 83.000 mark.

Den samlede nettofortjeneste i årene 1897-1913 udgør 1.315.000 mark, egenkapitalen stiger samtidigt fra 836.000 til 1.416.000 mark eller med

Nettofortjeneste i 1000 Mark

JOHANN JACOB VOETMANN

Nettofortjenesten i årene 1897-1913 afspejler byggekongjunkturerne, der fra 1904 var inde i en højkonjunktur, som kulminerede i 1912.

580.000 mark. Gennemsnitligt er 44% af nettofortjenesten i disse år anvendt til konsolidering.

Renteindtægterne i samme periode har udgjort 320.000 mark, regelmæssigt stigende fra år til år, begyndende i 1897 med 11.000 og sluttende i 1913 med 24.000 mark.

Firmaets aktiver har hovedsageligt været lagerbeholdninger og pengekapitaler i form af indeståender, værdipapirer og udestående fordringer, samt faste ejendomme. De sidste står fra 1897 til 1906 med cirka 170.000 mark, de udgår i forbindelse med sønnerne Johann Thomas og Christians optagelse som Geschäftsteilhaber.

Renteindtægterne er forholdsvis store, selv om indlånsrente og værdipapirafkastning har været lave sammenlignet med vor tid. De fleste af disse indtægter er kommet fra diskontering af egne vekslers.

Driftstallene er behæftet med så mange ukendte faktorer, at de vanskeligt kan analyseres på det foreliggende grundlag. Bruttofortjenesten på firmaets primære drift: Handelen med træ, udviser et årligt gennemsnit i perioden på 160.000 mark. Herfra er gået lønninger, omkostninger og tab på debitorer, de sidste har været ubetydelige. De store folkehold taget i betragtning falder det i øje, at lønningerne har været små.

Firmaets likviditet har været usædvanlig høj. Der findes så at sige ingen gæld af nogen art. Varerne er betalt ved ankomst til Aabenraa havn eller endda før. Kundefordringen har kunnet finansieres udaf firmaets egenkapital.

I vore dage lægger man megen vægt på, hvilket afkast egenkapitalen bringer. Under denne synsvinkel har firmaet ikke været særligt givtigt, selv om der korrigeres for tidens lavere renteniveau. Likviditeten er benyttet til at opnå kontantrabatter og at udnytte lejlighedskøb. Den strenge sparsommelighed såvel privat som driftsmæssigt gør, at der har kunnet opspares et betydeligt beløb af den efter forholdene mådeholdne nettofortjeneste.

I 1907 oversteg firmaets egenkapital første gang en million mark; det gik der gny af i Aabenraa. At omregne dette tal til vore dages penge er vanskeligt. Penges købekraft var dengang en anden og større end i vor tid, til gengæld var den tids behov og levestandard anderledes og mindre. Går man ud fra Finanstidendes købekraftsindex, der har 1914 som udgangspunkt, så ligger dette nu på 2300, altså 23-dobling. Tager man hensyn til firmaets forsigtighed i bedømmelsen af værdier og risici og dets forholdsvis ufølsomhed overfor kriser i kraft af likviditet og gældfrihed, kan tallet nok ansættes noget højere. En omregning af egenkapitalen i 1913 på 1.416.000 guldmark til nutidige kroner efter en guldmark lig 30 kroner giver beløbet 42 millioner kroner. Det er næppe for højt. Tilmed var der skjulte reserver i den kommende byggejord og det store, karante varelager.

Krigsårene og overgangsårene

Verdenskrigen udløste en hastigt voksende inflation og en stadig forringelse af den tyske mark. Varelagrene reduceredes og erstattedes af papirpenge

af faldende værdi. I 1918 var nettofortjenesten 130.000 mark efter et tab på 263.000 på et udenlandsk valutalån. Egenkapitalen var faldet til 1.328.000 mark. Valutabeløbet har sandsynligvis forbindelse til den før omtalte gæld i Sverige.

Mark til kroner.

Firmaet besad i 1918 betydelige marktilgodehavender, som Christian Voetmann købte varer for nede i Tyskland, selv om de ikke hørte til det gængse varesortiment. Det drejede sig eksempelvis om telefonpæle, emaillerede spande, husgeråd og isenkram af den forskelligste art.

Der var stor varemangel efter Genforeningen og de fleste af de købte varer kunne sælges med større eller mindre fortjeneste, en del blev man hængende med. Hovedsagen var at få markbeløbene konverteret til danske kroner. Lignende transaktioner kendes fra hele Sønderjylland, nogle drev det så vidt, at de skjulte varer ved at mure dem inde, indtil dansk administration havde afløst den tyske, for at undgå fortoldning.

Overgangsårene ville det have været interessant at have nærmere kendskab til, men oplysningerne er dels ufuldstændige, dels mangler de ganske. Så vidt det kan ses, har firmaet ikke gjort den fejl, mange gjorde, at holde fast ved store markbeløb, kontant eller på konto her eller i Tyskland. I 1923 gik sådanne beløb helt ud af værdi. Firmaet må meget hurtigt have indstillet sig på at føre sin økonomi i kroner.

Indirekte kan det ses, at firmaet må have ført en overmåde dygtig og heldig indkøbspolitik. Netop i disse år indtraf der katastrofale fald i råvarepriserne, også for træ. Dersom der var købt varer, der kort efter måtte realiseres til bundpriser, kunne firmaet næppe have overlevet.

I 1921 var nettofortjenesten så lav som 18.000 kroner.

Årene 1923–1939

Første fuldstændige tal efter Genforeningen foreligger for året 1923. Bruttofortjenesten på træ og byggematerialer er da på 259.000 kroner, nettofortjenesten 125.000 og egenkapitalen 1.054.000 kroner.

Faktisk er restitueringen forbavsende. Firmaet har i krigsårene set sine penge, værdipapirer (kriagslån) og udestående fordringer opløse sig i luften, dets varelager var svundet ind i omfang og kvalitet. Oplandet var en lille brøkdels af førkrigstidens. Jord og bygninger har været i behold. På få år er varelageret genskabt, det mærkværdigste er, at firmaet har kunnet finansiere sine udestående fordringer uden optagelse af tilsvarende kredit.

Svære granstammer, der blev opskåret til lægter eller brædder.

Der har været meninger om, at firmaet havde reserver i form af skovejendom og aktiebesiddelser i Sverige og Finland. Disse skulle være realiseret i 1920'erne for at skaffe kapital. Herimod taler, at netop dette årti var det dårligst tænkelige for afhændelser af alt, hvad der havde med skovejendom at gøre. Priserne var meget trykkede.

Der kan have været udenlandske investeringer i Kommercerådens tid, det havde været ganske i hans ånd. Investeringerne kan være sket af privatformuerne og ikke af familieformuen i firmaet, selv om det ikke stemte overens med firmaets gængse principper. Det er tænkeligt, at sådanne værdier er afhændet under krigen, da de var skruet op i pris. Tyskland gennemtvang aflevering af udenlandske værdier for at skaffe sig fremmed valuta.

Johann Thomas Voetmann har engang udtalt, at firmaet havde tabt meget betydelige beløb på krigslån, der dels kan have været frivilligt tegnede, dels kan have været konverterede udenlandske værdier. Efter krigen var lånene værdiløse.

Fru Christa Matz, f. Voetmann, Ahrensburg, erindrer, at hendes fætter, den sidste Christian Voetmann, engang i begyndelsen af trediverne har vist

J. J. Voetmann, Aspenrade.

— Telephon 1. —

Glasferte Tonröhren u. Krippenschalen

Eiserne Stall- und Dachfenster.

Kalk und Zement,

Rohrgewebe,

eiserne Træger,

verzinkte Pfannenbleche

sowie alle øvrige Baumaterialer zu allerbilligsten

Tagespreisen.

Announce i Aspenrader Tageblatt juni 1927. Firmaet var nu en byggematerialeforretning med et stort udvalg i mange varer.

hende en pakke finske værdipapirer med bemærkningen om, at de var ganske værdiløse, og at det drejede sig om en formue.

Det eneste, der kan siges med sikkerhed, er, at firmaet har haft en mindre post værdipapirer i den Transsibiriske Jernbane i Rusland. De er stadig meget smukke at se på, men har aldrig bragt penge.

Ældre firmakyndige taler om den strenge sparsommelighed og de små lønninger, men det kan ikke have været hele forklaringen. Willy Kuhn mener, at Johann Thomas Voetmanns evne til at bedømme konjunkturer har været afgørende. Indkøbene skete altid til de rigtige priser, varelageret var altid kurant. Kreditgivningen bragte sjældent de helt store skuffelser. Lige så vigtige har broderen Christian Voetmanns anlæg for salg og kundekontakt været. Firmaet har været i stand til at bevare de solide håndværkere, hvad enten de var danske eller tyske, som aftagere.

Husbonds- og tjenesteforhold i det Voetmannske firma var ofte livslange. Her står den mangeårige kusk, Wilhelm Honnens, med sine to brave heste, der gik for varevognen, slæbte tømmer på havnen og trak træ ud i skoven. Honnens behøvede ikke at have tømmeren i hånden, han kunne stå ved siden af og dirigere hestene med kommandoråb. Honnens var tro og nøjsom, kun et kunne bringe ham i affekt: Hvis hans heste manglede noget eller blev brugt for hårdt, så var ingen for højt på strå til at få teksten læst.

Omstruktureringen fra ren trælast til byggematerialer må være sket hurtigt og effektivt. De gamle krigere på lageret mukkede ganske vist og fandt ramsaltede udtryk for det uvante, at firmaet nu skulle føre glaserede rør, kakkellovne for ikke at tale om cement. Et enkelt år solgtes 300.000 poser cement for en enkelt fabrik, der turde bryde et monopol, som handelen med cement havde udviklet sig til.

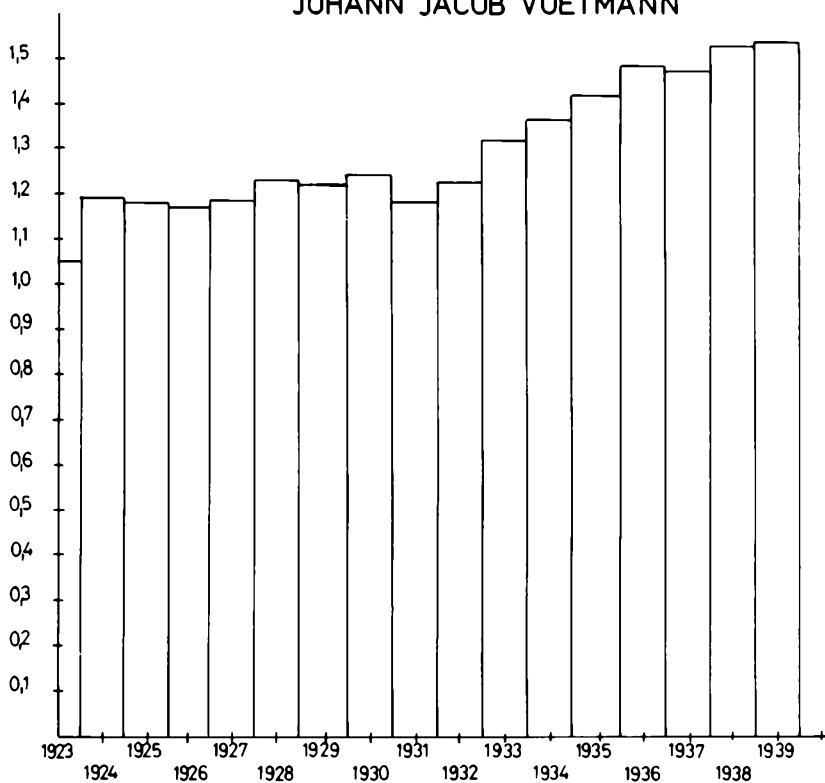
Firmaet Johann Jacob Voetmann fik del i den store byggevirksomhed, der uanset kriser fandt sted i Sønderjylland i tyverne.

Den støtte vækst i nettofortjeneste og egenkapital var igen inde i førkrigstidens skure, selv om kriserne i tyverne og den store verdenskrise 1929–33 tydeligt afspejles i firmaets tal. Nettofortjenestens årlige gennemsnit lå på 94.000 kroner og kulminerede i 1939 med 185.000 kroner. Samme år når egenkapitalen op 1.439.000 kroner. Selvfinansieringen stiger og i takt med den renteindtægterne, der gennemsnitligt i perioden har andraget 30.000 kroner årligt.

Egenkapital

i 1.000.000 Kroner

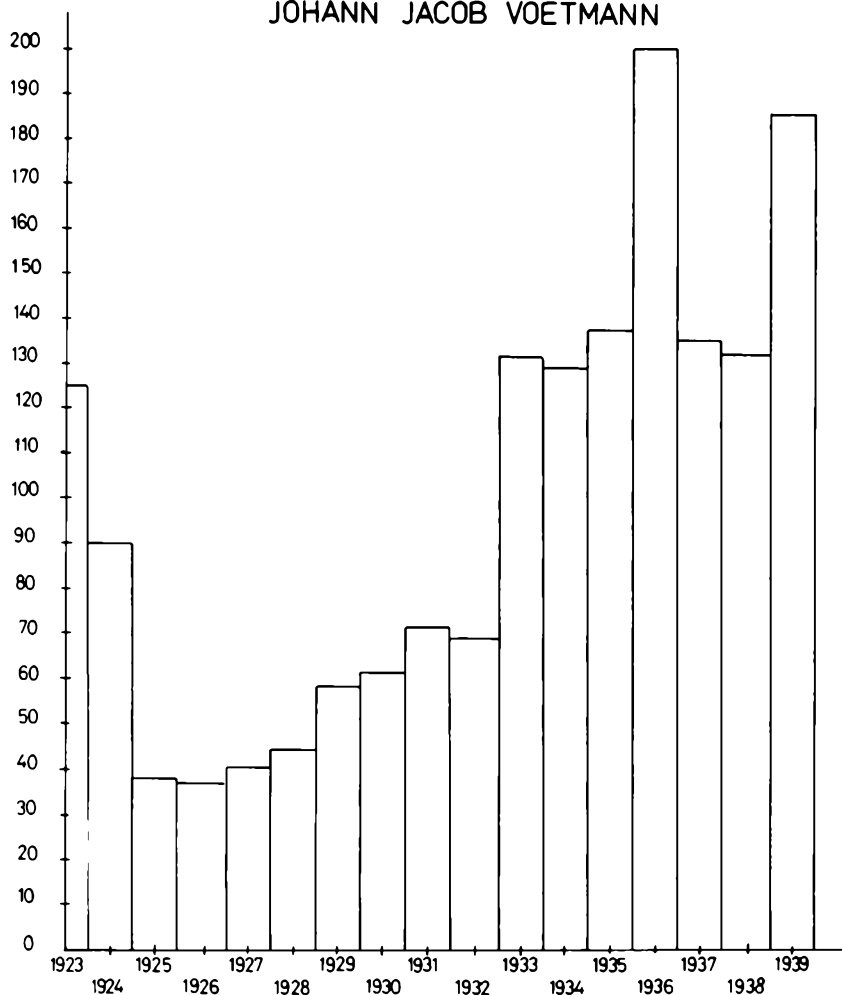
JOHANN JACOB VOETMANN

Egenkapitalens noget svagere vækst i årene 1923-1939 sammenlignet med førkrigsperioden skyldes i ikke ringe grad den stærkere danske beskatning af forretningsindkomst.

Nettofortjeneste i 1000 Kroner

JOHANN JACOB VOETMANN

Uanset den voldsomme økonomiske krise i trediverne var nettofortjenesten fra 1933 på højde med førkrigstidens. De lave lønninger og materialepriser skabte grundlag for et stort boligbyggeri udover hele Sønderjylland.

Fotografi af »Haus Ahrensberg i 1920'erne.

Den sidste Christian Voetmann

Den tredje og sidste Christian Voetmann var født i 1908, da forældrene boede i Forstalle 10, her fødtes broderen Carl Ernst også i 1909, kort efter flyttede familien til den daværende Norder Chaussé 23, hvor den sidste søn Friedrich fødtes i 1914. Efter kommercerådens død i 1917 og hans enkes i 1918 flyttede familien til Haus Ahrensberg. Så rummelig og præsentabel en bolig det var, følte fru Marie Voetmann sig dog ikke rigtig hjemme i den.

Barndomshjemmet huskedes som trygt og godt, men absolut ikke overdådigt; kun en af sønnerne er nu tilbage, Friedrich, der bor i København.

Både Christian og Carl Ernst gik til skole i Aabenraa og fik realeksamen, senere besøgte de gymnasiet i Flensborg, før de kom i lære i branchen. Christian kom til faderens gamle lærested, firmaet Rühmann i Itzehoe. Carl Ernst lærte i Nyborg forenede Trælasthanvel, hvis indehaver Carl

*Den sidste
Christian Voetmann
som dansk soldat i
Kystdefensionen.*

Schmidt havde lært i firmaet Johann Jacob Voetmann, han havde ord for at være endnu strengere end læremestrene.

Christian og Carl Ernst fik den svenske uddannelse i lighed med deres fader og onkel, efter militærtjeneste besøgte Christian Handelshøjskolen i Aarhus. Carl Ernst var på handelskole i København.

At sønernes uddannelse nu fik et dansk tilsnit, broderen Friedrich valgte senere dansk revisoruddannelse og stilling i København, var ingenlunde en fravigen fra deres tyske sindelag, men derimod en erkendelse af, at firmaet nu ville komme til at virke under danske forhold. Firmaets vel gik frem for alle personlige sympatier og hensyn. De to trælastuddannede brødre trådte ind i firmaets tjeneste i 1932 og 34 og arbejdede med slægtens gamle flid og dygtighed, Carl Ernst desværre tidligt hæmmet af en svær sygdom.

Onkelen Johann Thomas havde ført firmaet gennem tyverne og de første vanskelige år i trediverne, han var nu omkring de tres år og kunne bruge yngre kræfters hjælp. Den unge Christian Voetmann havde meget af fadereens sælgertalent, han lærte indkøbssiden af onklen. Selv om der sikkert of-

*Carl Ernst Voetmann,
(1909-1948)*

te har været meningsforskelle indenfor familien i tidens løb, havde den en stor evne til at sætte alle personlige ønsker til side for det fælles vel. Der skal til tider have været knaster i forholdet mellem onkel og nevøer, men udadtil var firmaets facade ubrudt. Dets navn var igen indbegrebet på soliditet.

Johann Thomas Voetmann døde uden mandlige arvinger, generationsskiftet efter ham faldt sammen med et historisk tidehvert. Den anden verdenskrig var begyndt den 1. september 1939.

Ved hans død blev fru Marie Voetmann, enke efter Christian Voetmann den yngre, eneindehaver af firmaet. Svigerinden fru Elizabeth Voetmann og hendes fire døtre udløstes med deres arveparter efter faderen dels i form af fast ejendom som Ramsherred 37-39, dels ved midler i værdipapirer og kontant. Krigen havde vakt erindringen igen om første verdenskrigs værdiløse penge, der var ønske om at placere den frigjorte kapital i værdisikre objekter.

Den 1. januar 1940 optog fru Marie Voetmann sin ældste søn, Christian, som medindehaver og den 1. januar året efter den næstældste, Carl Ernst, på samme måde.

Firmaudflugt i fyrrene. Den unge dame ligesfor over muren er fru Anneliese Voetmann, født Petersen, den mørke dame i baggrunden er fru Marie Voetmann, til venstre for hende Theodor Rummel, til højre sønnen Christian Voetmann. Manden med den mørke hat er Hans Torkil Andersen, mangeårig prokurist. Siddende på trappen Friedrich Strauss og til højre for ham Willy Kuhn.

Gruppebillede fra Aabenraa havn. Øverste række nr. 1 fra venstre Hans Torkil Andersen, nr. 7 brøddekommiss Friedrich Strauss. Nederste række nr. 1 fra venstre Wilhelm Hommens, nr. 2 senere overpakkemester G. Wigo Nielsen, nr. 3 Theodor Rønne, nr. 5 Jes Bentzen.

Anden verdenskrig og tiden, der fulgte

Ved sin indtræden i firmaet som medindehaver var Christian Voetmann 32 år gammel, samme år indgik han ægteskab med Anneliese Petersen, datter af kulhandler August Otto Petersen i Sønderborg. Ægteparret satte bo i en lejlighed på Haderslevvej og syv år senere i en nybygget villa på Hjarupvej. I ægteskabet kom der tre døtre: Antje, Ingrid og Gudrun.

Carl Ernst Voetmann kom til at lide meget af sin sygdom, desmere arbejde og ansvar faldt på Christian. Carl Ernst indgik ægteskab i 1947 med Hella Peuschel, datter af overinspektør Hans Niels Peuschel i Flensborg. Ægteskabet var barnløst, det varede kun halvandet år, idet Carl Ernst døde i efteråret 1948 efter mange lidelser.

Allerede ved krigsudbruddet i 1939 var der indført mange og indgribende foranstaltninger i Danmark for at imødegå den kommende mangel på råvarer. Priser og lønninger var strengt kontrollerede, der skete indskrænkninger på en lang række områder. Byggeriet kunne kun halte videre under disse omstændigheder.

*Willy Kuhn bag skrivebordet.
Da var der endnu hår på hovedet
og cigar i hånden.*

Krig og fred

Ved et tilbageblik antager de sidste år før en stor krig i reglen et gyldent skær, det gjaldt også tiden umiddelbart før anden verdenskrig. Freden smagte vidunderligt.

Firmaet Johann Jacob Voetmann havde i mellemkrigstiden udviklet sig til en stor og tidssvarende byggematerialeforretning, hvor tømmerets rolle var stadigt vigende.

Varesortimentet omfattede nu alt til byggeri med undtagelse af materialer til vand, varme og sanitet samt elektricitet. Der handlede med mursten, tegl, cement og kalk, alle arter tagbeklædning, støbegods, jernbjælker, riste og staldinventar. Krydsfineret var for sin tid en stor artikel, man begyndte at isolere og bruge træbeskyttelsesvædsker.

Midt i trediverne dukkede en kæmpe op på firmaets kontor og skyggede for dagslyset. Han var iført en tweedjakke som en almindelig mands overfrakke. Det var Flemming Juncker, der ville sælge bøgebrædder og bøgeparket, og det lod sig sælge. Dirigeret af valutacentralen blev mange danske produkter i byggebranchen konkurrencedygtige.

Så forskellige Johann Thomas Voetmann og hans nevø Christian Voetmann og deres to tro støtter Hans Torkil Andersen og Willy Kuhn var, så udgjorde de i fællesskab et godt team.

Hans Torkil Andersen vågede over lager og losning.

Willy Kuhn havde i årevis ivret for at følge med tiden og sat sin store energi ind bag markedsføringen af de mange nye produkter. Christian Voetmann kom med en god uddannelse og fortsatte den omstrukturering og rationalisering, som hans far og farbror havde begyndt. Johann Thomas Voetmann forestod til sin død indkøbene og likviditeten, medens nevøen mere og mere tog sig af administrationen og kreditgivningen. Den gamle herre følte vel undertiden som en bremse på udviklingen. Ingen listefabrik, intet nyt, stort savværk, intet mørtelværk docerede han, men en af hans store grundsætninger anerkendte de tre yngre mænd senere som realistisk og livsklog: Altid handle, aldrig producere.

Krigstidens drift

De sidst tilgængelige tal i firmaet fra 1940 viser, at skiftet efter Johann Thomas Voetmann har reduceret egenkapitalen til lidt under en million. Faste ejendomme og likvide midler er gået ned, mærkeligt nok er varebeholdningerne også gået tilbage, skønt alle erindringer fra dette år nævner de bugnende lagre. Tiden var imidlertid sådan, at gode aftagere gerne forudbetalte varer for at sikre sig leverancer. Nettofortjenesten var næst året 1936 den hidtil højeste i firmaets historie. Som sædvanligt var varegælden forsvindende lille, og kun i sæsoner gjorde firmaet brug af bankkredit.

Ved farbroderens død blev der lagt en stor byrde på den sidste Christian Voetmanns skuldre. Et af hans karaktertræk, som ofte nævnes, var en vis indesluttethed, som han kun fraveg overfor ganske få betroede medarbejdere. Senere har man kunnet se, at han fra første færd har lagt firmaet på en ganske klar kurs i krigsårene.

Firmaets ledetråd blev at forsyne sine gode, mangeårige aftagere bedst muligt under de stadigt vanskeligere vilkår i branchen, hvor både kvantitet og kvalitet led meget.

Trods al lovgivning fører krig og besættelse grumsede tilstande med sig. Varer kan sælges for langt højere priser, end prisstoppene tillader. Varer kan ledes ad mange andre kanaler end de gængse, den ene hånd kan også vaske den anden.

Disse forhold bestod også under Danmarks besættelse. Varemangelen var udtalt, de mange værnemagtsarbejder skabte en voldsom, irregulær efterspørgsel efter alt, hvad der kunne bruges til byggeri. Sortbørshandelen florerede overalt. Dertil kom, at ifølge aftale mellem den danske regering og den tyske værnemagt skulle der ske leverancer fra danske firmaer til tyske forehavender, de sidste leverancer var der et regulært lovmæssigt grundlag for. For sådanne leverancer udstedte de tyske myndigheder såkaldte »Holzscheine«, der gav adgang til tysk import af træ og andre varer fra Sverige og Finland og delvis også fra Tyskland selv.

Som krigen skred frem, blev det stadigt vanskeligere at skaffe ordentlige varer i så at sige hele sortimentet. Der fremkom mange mere eller mindre gode erstatningsvarer, kvaliteten af de importerede varer særligt fra Tyskland og dets lydlande faldt stærkt, man fik våde, ulagrede træsorter. Firmaet gjorde sit yderste for ved lagring og tørring, kantskæring og træbehandling at få nogenlunde brugbare varer ud af denne import, men godt var det ikke.

Presset for at sælge til de mange irregulære købere voksede, tyverier florerede, transporten blev stadigt vanskeligere. Der var stadig handelsskibsfart på Østersøen, der kom jernbanetransporter fra Sydsverige og Tyskland, der blev i stor stil gjort brug af dansk træ, men som krigshandlingerne tog til, blev forsinkelser det normale.

Der var plantet udover Jylland gennem mange år, mange skove og plantager kunne nu afgive gavntre, og der blev hugget. Firmaet købte jævnlige hele arealer på roden og var heldigt med at finde godt bygningstømmer. Det kneb med alle hjælpemidler, men i den henseende delte firmaet kun kår med alle i det besatte Danmark.

Tysksindet, dansk statsborger

At forsøge at sammenfatte de vældige omskiftelser, der gik henover Europa i krigsårene og deres følger for sindelagene vil føre for vidt. Det er uden videre forståeligt, at en mand som Christian Voetmann og hans familie og slægtninge har stået i et stort dilemma i denne tid.

De var tysksindede af opdragelse og natur. De har givetvis næret afsky for kommunisme og modvilje mod socialisme; af borgerlig herkomst har de sikkert glædet sig over deres fædrelands genrejsning. Som så mange andre har de vel svajet frem og tilbage under de store indtryk, der kom til dem

*Christian Voetmann
i manddomsårene.*

sydfra. At de var borgere i et andet land har spillet en rolle, hvor stor kan nu ikke afgøres.

Meget afgørende har været, at de som tyskere i udlandet har haft mulighed for at følge en sag fra to sider. Nazismens væsen var Gleichschaltung, ensretning, den tillod ikke neutralitet og passivitet. Der Führer denkt für uns, var et af dens slagord. Selv om det egentlig er et skriftsted hos Mathæus, så erklærede den, at den, der ikke er for os, er imod os. Denne holdning, der blev ført ud i livet med den moderne tids terror og propaganda, var den enkelte næsten værgeløs overfor. Ingen kunne få lov til kun at sympatisere med en del af denne nye Weltanschauung eller kritisere dele af den. Det var alt eller intet.

Christian Voetmann og med ham naturligvis mange andre i og uden for Tyskland bøjede sig ikke. Det måtte som oftest ske i stilhed og vel også med mange ydmygelser. Hans hjerte har sikkert banket for Tyskland, han var ikke modstandsmand, men han ville ikke lade sig kuse. Han holdt sin sti ren overfor det danske samfund i denne tid, han undlod at gå ind i det krigsbetonede arbejde, som mange af hans meningsfæller i Sønderjylland følte, at deres egentlige fædreland fordrede af dem. Der er vidnesbyrd om, hvilket moralsk mod det har krævet af ham.

Efter krigen har han hørt bebrejdelser for mangel på loyalitet, fædrelandssind og andet. Det er sket uden virkelig grund. Den indesluttede mand har sikkert døjet det ene og det andet, men han har aldrig taget offentlig til orde for at angribe nogen eller forsvare sig selv. Han har været en hjælpsom mand, der kunne hjælpe i det stille. Hans egentlige motiver, om han har afskyet alt krigsmæssigt, om han har betvivlet Tysklands evne udover en vis grænse, eller om han også har set troldmandens kost tage magten fra troldmanden, får stå hen. Det anarkistiske, rabiate i Nazismens væsen var ham og hans inderligt imod.

Da besættelsen var forbi, gik den store udrensning henover Danmark, der blev ryddet op i det økonomiske virvar efter mange års usædvanlige forhold. Firmaet Johann Jacob Voetmann gik ud af dette opgør med en ren vest, det havde ikke på nogen måde forsøgt at berige sig eller at overtræde den danske stats love og interesser. Folk troede dårligt nok deres egne ører og øjne. Den modvilje og fordømmelse, der retfærdigt og uretfærdigt var skyllet henover alt tysk, stoppede op. Christian Voetmann har efterladt sig bitre bemærkninger om, at selv om han havde holdt sin sti ren, så skulle nogle nu vise deres taknemmelighed ved ikke at handle med ham. Men der er flere beretninger om, hvilken respekt og sympati, han havde erhvervet sig i danske kredse. Disse mærkelige sønderjyder har med deres utallige særheder og måske fejl inderst inde en stor retfærdighedsfølelse. Mange tog billedligt talt hatten af for ham, og det skal der også gøres ved denne lejlighed.

Tiden, der fulgte

Danmark var sluppet så heldigt og nådigt gennem krigen som få andre i Europa. Næppe var den fordi, så sad der en stor utålmodighed i alt og alle efter, at alt nu skulle være som før. Det tog sin tid.

En årrække var varemangelen stadig fremherskende. Råvarer i førkrigstidens mængder og kvalitet fandtes simpelthen ikke. Man måtte længe hjælpe sig med erstatningsvarer og drypvise leverancer af gode varer. Byggeriet stagnerede, skønt der var stor boligmangel. Erhvervene vovede ikke at investere.

Men der var store behov, der var forsømt i mange år. Vedligeholdelse, modernisering og forbedring. Det var de små arbejders tid. Landbruget havde nogenlunde tider, man byggede stalde og lader. Halvtredserne var og blev en stram tid, hvor der ikke skete det store i Sønderjylland.

Fra Tømmergaarden, hvor brædestablerne stod i gader, meget under tag, andet stablet i det fri. I 1914 stod der 170 sådanne trækarreer, alle med omhyggeligt påmalede sortimentsbetegnelser. Lagerkort og fortegnelser angav, hvor de enkelte sorter og dimensioner stod, så der kunne udleveres med omgående varsel.

Firmaet Voetmann fortsatte sin gamle linie. Kundekredsen var bevaret, den blev passet og plejet, firmaet var konkurrencedygtigt, dets repræsentanter talte landsdelens »språch«, men andre store firmaer i branchen løb forbi det.

Der kom et årti, der er blevet kaldt de glade tressere, hvor der blev bygget og investeret i Danmark som aldrig før. Hvad var egentlig den store drivkraft? Eksport, tidsånden eller måske bare en lettere adgang til gældsstiftelse? Det må økonomer og filosoffer finde ud af, men naturligvis var der store strukturændringer undervejs i det danske samfund. Der var opsparet store investeringsbehov, alt gik nu mod stordrift. Lønningerne steg, arbejdskraften blev knap. Der skulle rationaliseres og moderniseres. En stor aktivitet gik henover det ganske land, det var byggehåndværkernes og byggematerialehandlernes store årti.

En stor koncentration gik henover byggematerialebranchen som over så mange andre. I 1958 var Christian Voetmann 50 år og havde ingen direkte arvtagere. Skønt hans firma var med i løbet om at levere materialer til de

*Hans Torkil Andersen,
som han huskes bedst,
lysende af frodigt sind
og ægte lune.*

gyldne tressere, var der også tegn i sol og måne på, at han måtte tage stilling til firmaets fremtid.

Firmaets gamle soliditet og likviditet gjorde det fleksibelt og konkurrencedygtigt, men benene blev på jorden. De store udvidelser og fusioneringer, der gik henover branchen, berørte ikke firmaet Voetmann.

Hvilke tanker, der gik gennem Christian Voetmanns hovede i disse år, er der vel kun få, der har kendskab til. Hans helbred begyndte at vakle, det system af familiemedlemmer og dygtige højrehænder udenfor familiens kreds, der havde hjulpet hans forfædre så vel, stod ikke til hans rådighed mere. Hans Torkil Andersen havde forladt firmaet i 1955 som 70 årig. I 1964 havde Willy Kuhn taget sin afsked. Den indesluttede chef havde haft behov for en robust dagligdagens mand, der kunne fortælle ham den ene og den anden sandhed. Ved siden af de fremragende evner som chef og fagmand savnede han det psykologiske øre, der kunne fortælle ham, at vil man byde en god kunde en cigar, så skal man også byde den måske mindre gode, der står ved siden af i et andet ærinde.

Hans moder fru Marie Voetmann var død i 1961. Firmaet var da omdannet til et kommanditselskab, hvor broderen statsautoriseret revisor Friedrich Voetmann var indtrådt som kommanditist. Det skete for at undgå den

*Statsaut. revisor
Friedrich Voetmann, f. 1914,
mangeårig indehaver af det ansete
revisionsfirma P. J. Aarup, den
danske advokatstands revisor.*

store kontante arveudlodning, men samarbejdet mellem de to brødre var også til hjælp for Christian Voetmann som den, der slutteligt var ansvarlig indehaver.

Helbred og humør går hånd i hånd. Det vakkende helbred gjorde, at mange af dagligdagens problemer blev til uoverkommeligheder. Christian Voetmann var sig vel bevidst, at han var fjerde generation i huset Johann Jacob Voetmann. Som for sine fædre var firmaet hans hjertebarn, et og alt, det, der tog alle hans kræfter og tanker. Den indesluttede mand sad tidligt og silde over sine tal. Der var intet foruroligende i dem, hvis man da ikke led af den senere så gængse volumensyge. God nettofortjeneste, stigende egenkapital og en sund kreditgivning uden store overraskelser og skuffelser.

Årene gik, Christian Voetmann var 60 i 1968, og langsomt modnedes den tunge beslutning om at sælge den fædrene virksomhed.

Ejerskifte

Den 1. maj 1972 blev firmaet Johann Jacob Voetmann i Aabenraa overdraget til et nystiftet aktieselskab Voetmanns Tømmerhandel. Forud var gået mange overvejelser.

Der kunne foreligge muligheder for optagelse af kompagnon, bortforpagtning eller ansættelse af et kvalificeret lederskab til afløsning af Chri-

Efter en brand i 1960'erne i Ramsherred 39, blev flere bygninger revet ned, og gårdspladsen og bygningerne brugtes ikke længere til vareoplagring.

stian Voetmann, men med bibeholdelse af den Voetmannske families ejerskab.

Disse tanker blev opgivet. Der søgtes derefter gennem annoncering efter købere til virksomheden. Efter nogen tid gav dette et resultat, der tiltalte Christian Voetmann. Forhandlingerne om overdragelsen gik forbavsende glat og hurtigt. Der handlede om varelager og bygninger med jord, mens Christian Voetmann ønskede selv at afvikle firmaets udestående fordringer.

En tid lang bestod der en nær og næsten daglig kontakt mellem Christian Voetmann og direktøren for Voetmanns Tømmderhandel A/S, Kristian Jessen. De to mænd arbejdede ikke alene godt sammen, men kom i et personligt venskabsforhold til hinanden.

At det gamle firmanavn på en måde bevaredes, var en stor glæde for Christian Voetmann. Forhandlingerne om varelageret, der godt kunne ha-

*Christian Voetmann
som ældre.*

ve voldt vanskeligheder, førtes på en måde, som Christian Voetmann fandt kulant. Hans opgørelser blev uden videre accepteret.

Afviklingen af de udestående fordringer gik gnidningsløst. Den daglige samtale om virksomhedens forhold var en opmuntring for Voetmann. Han dyrkede stadig familiens gamle evne til at være velorienteret indenfor branchen og i almindelig økonomi. Folk, der kom ham på nært hold, vidste, at han var usædvanlig indsigtfuld i børsforhold. Når han lukkede sig op, var han en såre kyndig rådgiver. Direktør Jessens facon tiltalte Christian Voetmann, og han glædede sig oprigtigt over alle nye tiltag i virksomheden.

Fritagelsen for den daglige drifts ansvar var en virkelig lettelse. På en måde fik Christian Voetmann trods vaklende helbred nogle gode år. Det hyggelige samvær med en lille vennekreds kunne dyrkes. Det havde måske været godt, om han havde haft en eller flere store fritidsinteresser, der kunne have udfyldt og beskæftiget hans tanker endnu mere. Folk, der har andet og levet for en virksomhed eller en stor opgave, kan komme til at føle ældre dage som tunge.

Efter et par år var de økonomiske interesser ved overdragelsen afviklet. Christian Voetmann trak sig under indtryk af sygdom og svaghed mere og

I 1960'erne nedreves »Haus Ahrensberg« af en uforstandig eftertid, som museumsinspektør Peter Dragsbo skrev i sin bog »Mennesker og huse i Aabenraa«.

mere tilbage. Et medlemskab af repræsentantskabet i Sparekassen for Aabenraa By og Amt, som havde interesseret ham gennem mange år, opgav han i 1975. Venskabet til efterfølgeren og glæden over den nye virksomheds fremgang forblev, men forbindelsen blev naturligt gennem de følgende år mere og mere indirekte.

Christian Voetmanns sidste år var præget af sygdom. Måske forværredes den ved, at han som andre af sin slægt følte, at han ville bære sine sorger alene. Ingen, der har kendt ham, har følt andet, end at han ville alting så vel, men også at han gik gennem livet som et ensomt menneske.

Den 20. maj 1980 døde Christian Voetmann. Selv om han da havde levet en tilbagetrukket tilværelse en årrække, følt det udover Aabenraa og Sønderjylland, at et stykke historie gik i graven med ham.

Epilog

Vil man søge grunden til den berømmelse, der gennem mange generationer stod omkring navnet Voetmann, falder ordet pligt let på tungen. De mennesker, der bar navnet, var pligtmennesker, strenge mod andre, men først

og sidst mod sig selv. Modgang og skuffelser blev båret uden at kny, udadtil stod slægten samlet, koncentreret om opretholdelsen af den gamle virksomhed og dens vel. Det var en styrke, men den kunne have sin pris indadtil. Slægten levede og åndede for eet. Når dette ene ikke var mere, kunne det være svært at finde noget at leve videre på.

Denne pligtfølelse var ikke alene udtryk for noget selvorienteret. De mange generationer Voetmann fortjener med rette betegnelsen: Nyttige borgere.

De var en hæder for den tysksindede del af Sønderjyllands befolkning. Deres firma var et stort og sundt islæt i hjembyens erhvervsliv, alle undte de deres kære Aabenraa det godt.

Det gamle firma Johann Jacob Voetmann efterlod sig det bedste minde i Aabenraa bys historie. Dets navn havde fortjent at bevares, som det også fik lov at ske.

*Landsretssagfører Lorenz Tofft,
Aabenraa, formand for bestyrelsen
i Voetmanns Tømmerhandel A/S.*

Voetmanns Tømmerhandel A/S

Christian Voetmann havde i løbet af 1971 og 72 gennem avertering og bekendte i branchen søgt købere til firmaet Johann Jacob Voetmann. Han kom i forbindelse med direktør Børge Christiansen, Herlev.

Forhandlingerne førte meget hurtigt til enighed, og der dannedes et aktieselskab Voetmanns Tømmerhandel A/S, Aabenraa, med en aktiekapital på kr. 500.000- fordelt på 10 aktier à kr. 50.000,-. Børge Christiansen var på forhånd i kontakt med salgschef Kristian Jessen, der var ansat i Ribe Stampemølle og nu blev direktør for det nye selskab. Bestyrelsen blev sammensat af direktørerne Børge Christiansen og S. Windfeldt, Herlev, direktør Kristian Jessen samt landsretssagfører Lorenz Tofft, Aabenraa, sidstnævnte valgtes til formand.

Da Christian Voetmann selv forestod afviklingen af firmaets økonomiske mellemværender, herunder særligt incasseringen af de udestående fordringer, kom overdragelsen til det nye selskab kun til at omfatte en del af det hidtidige firmas faste ejendom, nemlig ejendommen Møllemærsk 18, Aa-

*Direktør Kristian Jessen, Aabenraa,
Voetmanns Tømmerhandel A/S'
leder.*

benraa (matt. nr. 3031 af Aabenraa) samt den væsentligste del af firmaets varelager og et mindre inventar. Forhandlingerne om priser gik meget hurtigt og gnidningsløst.

Varelageret blev opgjort af Christian Voetmann og uden videre accepteret af den nye ejer for kr. 550.000,-. Det immaterielle aktiv, good-will, blev ansat til kr. 40.000,-. Et bevis på den gode ånd, hvori handelen skete, er, at sælgeren Christian Voetmann og broderen, statsaut. revisor Friedrich Voetmann, København, som kommanditist, lod en væsentlig del af salgssummen stå til afvikling over gældsbev.

Voetmanns Tømmerhandel A/S fik hovedbankforbindelse i Sydbank A/S, Aabenraa, og valgte som revisor statsaut. revisor O. C. Thaysen, Aabenraa, der havde været Christian Voetmanns rådgiver i mange år.

Det forretningsgrundlag, som Voetmanns Tømmerhandel A/S havde købt af Christian Voetmann, var godt. Virksomhedens arealer var velbeliggende, de handlede bygninger var ikke længere tidssvarende, men brugbare. Et stort aktiv var det gode navn ud over Sønderjylland og forbindelsen til mange solide håndværkere og forretninger.

Omsætningen havde ikke ganske holdt trit med tilsvarende virksomheders udvikling, men bag dette forhold lå Christian Voetmanns ønske om

at afpasse forretningens omfang efter egne kræfter og det uafklarede generationsskifte.

Voetmanns Tømmerhandel A/S sad en kortere tid til leje med hensyn til kontorer hos det gamle firma, men allerede i første regnskabsperiode, der gik fra 1.5.1972 til 30.9.1973, blev der opført administrations- og udstillingslokaler. Det kostede små kr. 400.000,-, og der blev bestemt ikke rutet. Som årene er gået, er pladsforholdene blevet stadigt trangere. Det må betegnes som et gode. Forbindelsen mellem medarbejderne er nem, og kunderne føler sig ikke provokeret af luksuriøse og muligvis kolde faciliteter. Kunderne føler sig hjemme. Kundebetjeningen er dyrket med ildhu fra første dag. Personalet er ikke blevet forvænt med at se på klokken, og der holdes stadig åbent lørdag formiddag.

Tidsånden

Tresserne kom til at betyde et opbrud i alle danske forhold. Sæd og skik, forholdet mellem gammel og ung generation, individ og autoritet ændrede sig radikalt. Fra at være et statisk samfund, også efter besættelsen, kom industri og servicefag ind i en voldsom udvikling. Kravene til offentlige og private faciliteter voksede til det uoverskuelige. Behovet for rationalisering med omlægning og stordrift til følge steg tilsvarende. Et synligt tegn på den omvæltning, der skete i samfundet, var en hektisk byggeaktivitet, der i tresserne gjaldt private boligforhold og offentlige anlæg. Landbruget stod i mange henseender stille, men bevægede sig dog over mod ændret drift og større virksomheder. Det var gode tider for byggebranchen. På sin vis var omdannelsen af det gamle firma nogle år for sent på vej.

Den sønderjyske trælastbranche havde i lighed med Johann Jacob Voetmann i tiden efter 1920 ændret karakter over mod større alsidighed som leverandør af byggematerialer. Den var præget af gamle solide virksomheder, den betjente lokale områder og drev i nogen grad også grossistvirksomhed. Fra tresserne kom branchen ind i en kraftig bevægelse. Gamle virksomheder sakkede bagud, nye kom op. Som kravene til materialer og kapital steg, så mange en udvej i fusioneringer enten på lokalt plan eller ved tilknytning til lands- eller landsdelsdækkende virksomheder. Som tallet på enkeltvirksomheder svandt ind, blev det en nødvendighed for store og centralt beliggende virksomheder i byggematerialebranchen at sikre sig fremtidige aftagere og tilstrækkelig kundekontakt til håndværkere og private.

I Aabenraa havde Cimbria Tømmerhandel A/S vundet en dominerende position i efterkrigstiden. Det var by og egns store danske virksomhed med kontakt til mange af Østsønderjyllands renommerede håndværkere. Al erfaring siger imidlertid, at det altid er godt for en handelsplads, at der er mere end een repræsentant for den enkelte branche. Konkurrence er sundt, og på den ene og den anden måde vil det købende publikum gerne se mere end et udbud. Der lå således et muligt forretningsgrundlag i Aabenraa, men det skulle naturligvis erkendes. Nærheden til det store tyske bygge-marked har nok spillet nogen rolle, selv om danske leverandører og håndværkere i årenes løb har gjort flere negative end positive erfaringer syd for grænsen.

Dagligdagen

Det nystartede selskab blev fra første dag præget af direktør Kristian Jessens store energi. Han medbragte gode forudsætninger for sin nye stilling: Veluddannet i branchen, et stort egns- og personkendskab og det ikke uvæsentlige, at han talte »æ språch«, d.v.s. sønderjysk. Dagligdagen fandt forbavsende hurtigt sit rette leje. Christian Voetmanns personale var oppe i årene, og der skete en udskiftning i løbet af selskabets første år. Som årene er gået, har antallet af ansatte lagt sig fast mellem 35 og 40.

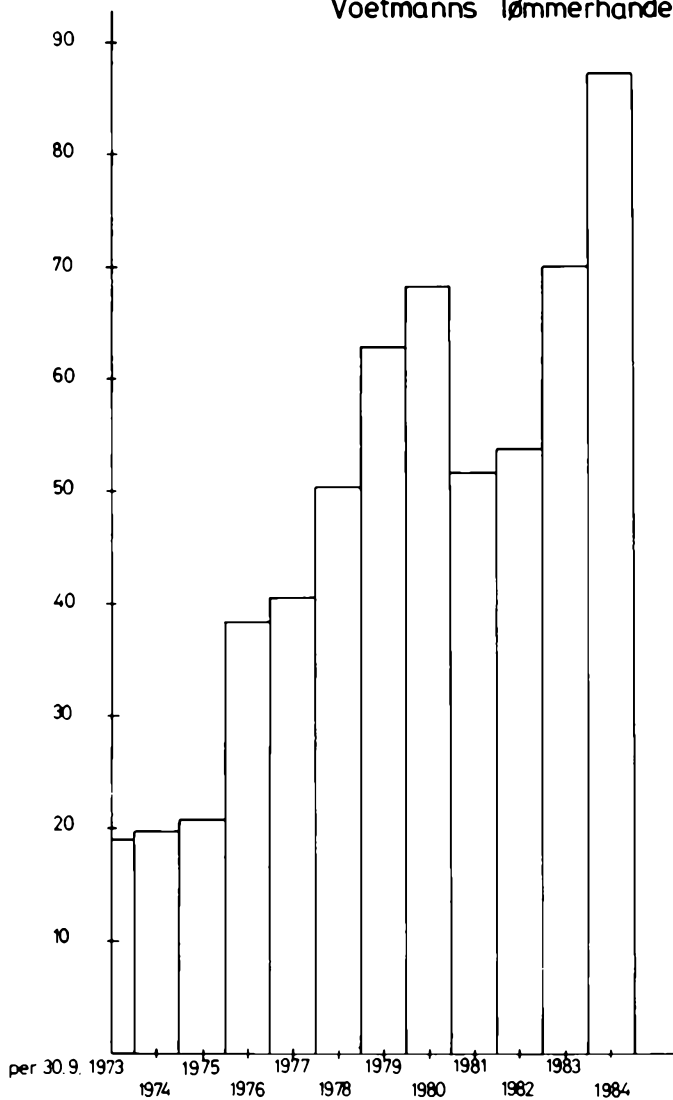
Den første regnskabsperiode omfattede 17 måneder fra den 1. maj 1972 til den 30. september 1973. Perioden bragte en omsætning på 19 millioner kroner og som helhed en tilfredsstillende etablering. Bag denne udvikling lå en energisk repræsentantvirksomhed, og at et alsidigt varelager hastigt var opbygget. De gamle rammer var hurtigt for snævre. År efter år blev det nødvendigt at sikre sig jord ved køb af naboejendomme. To af disse blev revet ned og jorden anvendt til lagerplads og byggegrund.

I efteråret 1973 brød endnu en mellemøstlig krig ud. Den førte til olieblokade og meget store prisstigninger på olie og andre drivmidler. I kølvandet fulgte en inflationær udvikling i alle Vestens lande, også Danmark, der søgtes bekæmpet gennem et hidtil ukendt højt renteniveau. Alle byggeomkostninger steg kraftigt. Økonomisk svage bygherrer, håndværkere og leverandører kom i vanskeligheder.

En tid lang slog denne tendens ikke igennem i den sønderjyske byggeaktivitet. Efter at Danmark var gået ind i det europæiske fællesskab i 1972, gik en stor investeringsbølge igennem landbruget. Halvfjerdserne bragte et

Omsætning
i mill. kroner

Voetmanns Tømmerhandel A/S

stort offentligt byggeri i amter og kommuner, måske slog de begyndende lavkonjunkturer lidt langsommere igennem i det sønderjyske erhvervsliv.

Tallene

<i>Regnskabsmæssigt overskud</i>		<i>Egenkapital</i>	<i>Omsætning</i>	
(i hele tusinder)				
Per 30.9.	1973	177	677	19.000
	1974	535	1.212	19.850
	1975	874	2.072	20.800
	1976	427	2.499	38.500
	1977	1.437	6.091	42.400
	1978	1.098	6.689	50.400
	1979	1.248	7.437	63.100
	1980	726	7.664	68.500
	1981	1.282	8.446	51.800
	1982	548	8.493	53.800
	1983	3.827	14.729	70.000
	1984	3.064	17.280	87.000

(Tallene omfatter alene tømmerhandelen og ikke samlede koncernforhold)

I regnskabsåret 1977/8 udvidedes aktiekapitalen fra kr. 500.000,- til kr. 5.000.000,- ved udstedelse af kr. 4.500.000,- fondsaktier.

I regnskabsåret 1982/3 foretoges en ændring i selskabets regnskabsprincipper, hvorefter varenedskrivninger og investeringsfonds overførtes til selskabets egenkapital.

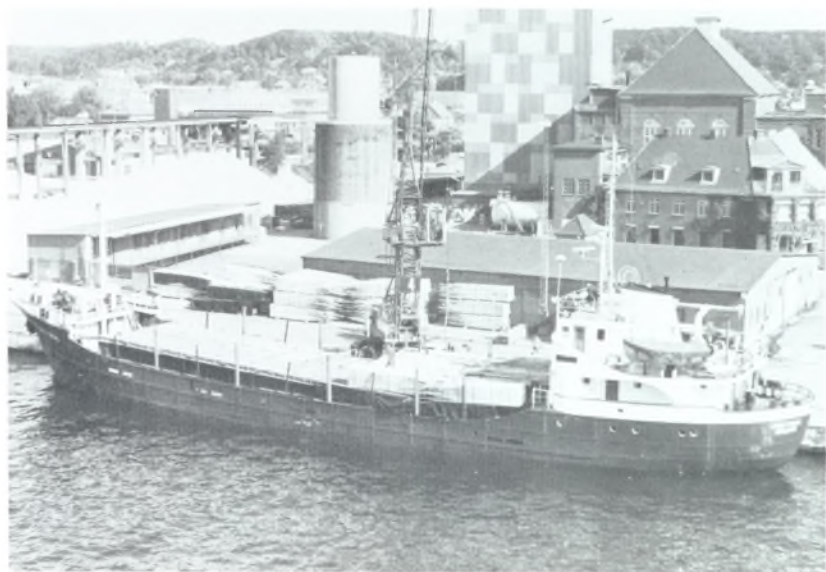
I regnskabsåret 1978/9 oprettedes datterselskabet Voetmanns Tømmerhandel Eksportselskab ApS for at skabe en naturlig afgrænsning omkring den stigende eksport til vesttyske aftagere. Anpartskapital kr. 30.000,-.

I regnskabsåret 1982/3 overtoges aktiekapitalen i Carl Tiedemann A/S, Tønder, kr. 1.200.000,-.

Leverandøren som financier

Det er velkendt, at korn- og foderstofbranchen gennem mange år har fungeret som en reservebank for landbruget og ofte med store risici til følge.

Som oliekrisens virkninger slog igennem på byggemarkedet, kom byggematerialebranchen jævnlgt ud i samme situation. Landets styre gennem-

I årenes løb har Voetmanns Tømmerhandel A/S fem gange hjemtaget fulde skibslaster træ fra Finland. På billedet losses Fortuna af Rauma 848 m³ træ fra Kotka. Bag skibet det gamle Højspændingsværk.

førte kriseforanstaltninger. Nationalbanken dikterede et meget højt renteniveau, fornøden driftskredit var ofte vanskeligt at opnå i pengeinstitutterne. Investeringerne i erhverv og boliger faldt.

Som venteligt var, afslørede denne udvikling, at de hektiske byggeår i tresserne og halvfjerdserne havde skabt en stor overkapacitet af byggefirmaer. De svageset af disse brød sammen. Boligmarkedet var overfyldt i den forstand, at der ikke var købere til de dyreste boliger. Priserne på fast ejendom kom ud for store svingninger fra 1978 og fremefter. Mange fordringer viste sig uerholdelige. Leverandørfirmaer i byggematerialebranchen kom i den situation, at de kunne være tvunget til at yde håndværkere og byggefirmaer kredit ud over normal varekredit. Mange byggeprojekters finansiering og rentabilitet viste sig uholdbare. Følgen var, at finansieringsbehovet til kundekredit steg meget betydeligt. Tilmed viste de hastigt voksende tal sig stadigt vanskeligere at administrere, de kostede penge og værdifuld arbejdskraft.

Frokostpause på kajen under lossearbejdet.

Risici og tab

Sammen med korn- og foderstofbranchen var byggematerialebranchen den hårdest ramte i den økonomiske krise før og efter 1980, ingen gik ram forbi.

Ud over de meget betydelige beløb, som selskabets investeringer i varelager og faciliteter har krævet, har det dog været muligt at gennemføre en kraftig konsolideringspolitik og betaling af udbytte. Tabene har heller ikke været større, end at de har kunnet bæres. Ved henlæggelse til delcredere konti i passende størrelse er der taget højde for boniteten af enkelte debitors skyld.

Uanset selskabets hurtige og gode vækst har princippet været forsigtighed i alle værdiopragelser. Også det offentlige har fået del i virksomhedens overskud. I de tretten år har selskabet i alt betalt kr. 8.135.000 i indkomstskat.

Fremtiden

Det er lykkedes at arbejde Voetmanns Tømmerhandel A/S frem til at være største virksomhed i byggematerialebranchen mellem den nuværende grænse og en linie Esbjerg-Trekantområdet, og det i løbet af tretten forretningsår.

Det må nok erkendes, at en tilsvarende udvikling ikke vil være mulig fremover. Selskabet tracter ikke efter nogen monopolstatus, de foreliggende muligheder sætter en naturlig grænse. Det har været nødvendigt at forcere pionertiden for at få et fodfæste, der svarer til tidens krav. Det er ikke sket uden vanskeligheder og tab, men resultatet tør dog betegnes som godt. Selskabet har nu en stor og god kundekreds og ønsker at betjene den fremover på bedste vis.

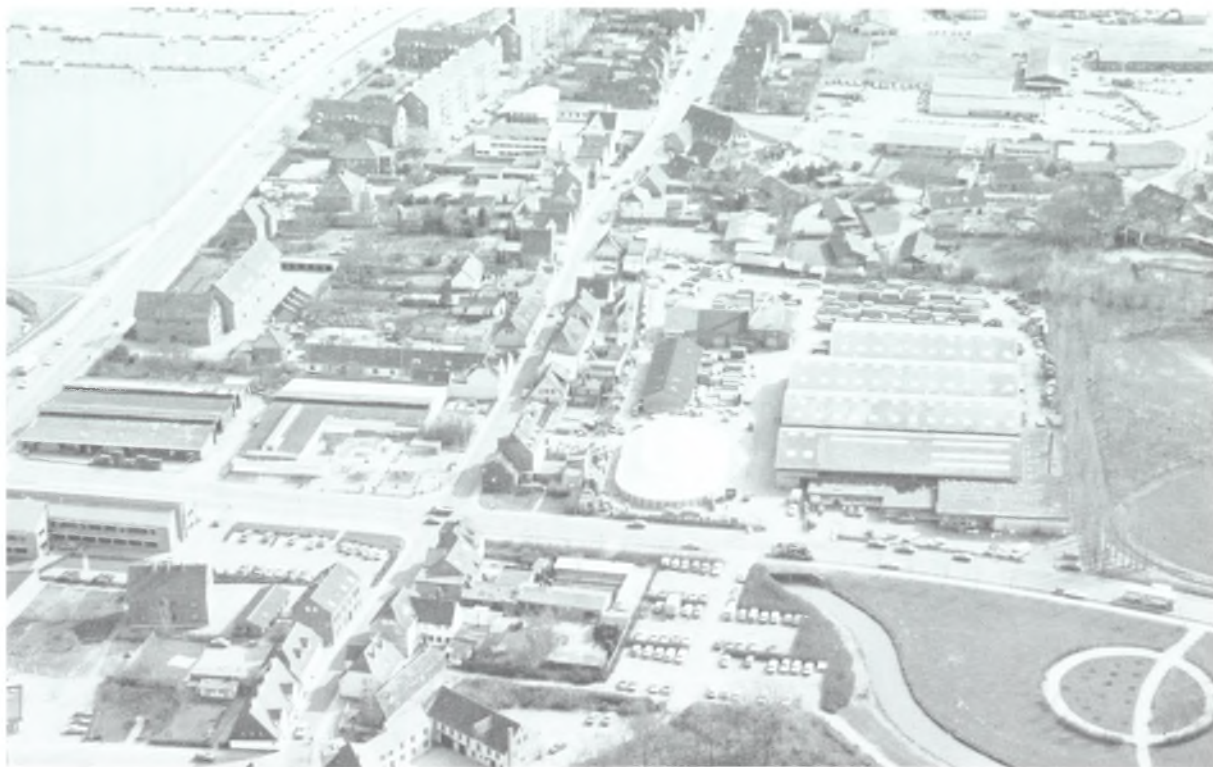
Sandsynligvis ligger der stadig uudnyttede muligheder på det meget store tyske byggemarked. Selskabet har gode erfaringer på dette marked, der ellers har bragt så mange danske leverandører og byggefirmaer store skuffelser.

Naturligvis vil selskabet holde sine tal à jour i alle henseender. Det medfører, at der skal ske en vækst, der mindst svarer til tidens uundgåelige inflation, der nu heldigvis er inde i langt tryggere baner end i årene omkring 1980.

Mange af selskabets kræfter vil blive anvendt på en stadig styrkelse af den indre struktur, det vil sige større egenkapital og dermed en større grad af selvfinansiering og uafhængighed. Det gode samarbejde mellem bestyrelse, direktion og medarbejdere er et rygstød.

Det er et sønderjysk træk, at man nærer ængstelse for overmod. Højt at flyve, dybt at falde. Men det må være lovligt at mene, at vi går over i de næste 150 år med fortrøstning.

Vi vil gerne sige tak for Johann Jacob Voetmanns 137 år og vore egne 13.

Luftfoto april 1985 af Voetmanns Tømmerhandel A/S. Byggeudstilling i det hvide felt på gårdspladsen.

Die Voetmanns

Immer handeln, niemals produzieren.

Johann Thomas Voetmann

(1872-1939)

Schon während des Dreißigjährigen Krieges zog die westfälische Gärtnerfamilie Vothmann gen Norden. Im Herzogtum Schleswig, vorwiegend auf der reichen Insel Alsen, bekam sie Stellungen auf Schlössern und Höfen.

Ein Zweig der Familie wurde in Sonderburg seßhaft, starb aber im Laufe des 19. Jahrhunderts aus. Die Zucht des berühmten Gravensteiner Apfels ist das Verdienst dieser Familie.

Ein anderer Zweig ließ sich um 1720 in Apenrade nieder, sie schrieb sich Voetmann. Der erste war der Bäcker Nicolai Voetmann. Er heiratete die Tochter einer bekannten Apenrader Familie und brachte es zu Wohlstand. Die Nachfahren betätigten sich mit Handel und Schifffahrt.

Im Jahre 1796 kaufte der Weißbäcker Hans Christian Voetmann das Anwesen Ramsharde 39, einen bekannten Kaufmannshof. Zuvor besaß die Familie viele Jahre lang das Anwesen Schiffbrückstraße 8. Eine Gedenktafel erinnert noch heute daran.

Johann Jacob Voetmann, geb. 1803, strebte höher als seine Vorfahren. Am 22. Juni 1835 gründete er die Firma Johann Jacob Voetmann, die neben Kolonialwaren auch Eisenwaren und Bauholz verkaufte. Johann Jacob ging eigene Wege. Seine Vertreter reisten mit schweren Blockwagen über den ganzen Landesteil Schleswig und verkauften direkt vom Wagen. Er importierte Holz und kaufte wohlgelegene Grundstücke in der Stadt und ihrer Umgebung. Zu der Zeit entwickelte sich Apenrade dank des vorzüglichen Hafens und des ausgebauten Eisenbahn- und Straßennetzes immer mehr zu einem Handelszentrum und die Firma Voetmann stieg zu einer der führenden Firmen in Apenrade auf. Aus der Ehe mit Benedicte Raben ging ein Sohn, Christian Friedrich Voetmann, hervor. Nachdem Preussen 1864 Schleswig erobert hatte, baute er das Unternehmen weiter aus. Es wurde die bedeutendste Holzgroßhandlung zwischen Hamburg und Skagen. Sogar Lübeck wurde als Importhafen für Bauholz übertroffen. Christian Friedrich Voetmann war einer der angesehensten und maßgeblichen

Bürger der Hafenstadt Apenrade, er wurde Senator und Commerzienrat und dazu Millionär in Goldmark.

1906 nahm Christian Friedrich Voetmann die Söhne Johann Thomas und Christian Carl als Teilhaber in die Firma auf. Die Familie und die Firma nahmen einen fast legendären Platz in der Provinzstadt ein. In der Firma Voetmann gelernt zu haben, kam einem Qualitätsstempel gleich. Dann kam der erste Weltkrieg.

Nach dem unglücklichen Krieg, der Europas Wohlstand verzehrte, standen die beiden Brüder nicht nur mit leeren Warenlagern und wertlosem Geld, auch ihr Vermögen war teilweise wertlos geworden. Hinzu kam der Verlust des bedeutenden Hinterlandes südlich der neuen Grenze zwischen Dänemark und Deutschland.

Die beiden Brüder Voetmann beschlossen daher eine Änderung der bisherigen Struktur ihres Unternehmens. Bisher hatten sie sich nur mit dem Import von Holz und mit der Großhandlung beschäftigt, fortan sollten alle Baustoffe bei ihnen zu kaufen sein.

Dieser Neubeginn in den krisengeschüttelten zwanziger und dreißiger Jahren fiel ihnen nicht leicht. Aber die Umwandlung der Geschäftsstruktur des alten Familienunternehmens wurde mit Erfolg durchgeführt. Auch die alte finanzielle Solidität wurde wieder hergestellt. In den Beurteilungen der Kreditauskunfteien stand die Firma Voetmann an erster Stelle. »Gut für unbegrenzten Warenkredit« hieß es dort.

Christian Carl Voetmann starb 1925, Johann Thomas Voetmann verschied 1939. Nachfolger wurde Christian Voetmann, Sohn des Christian Carl Voetmann. Damit war die vierte Generation in der angesehenen Firma am Ruder.

Die Firma Johann Jacob Voetmann wirkte in einem Landesteil, wo nationale Interessen mehrmals heftig aufeinanderprallten, und sie hat niemals einen Hehl daraus gemacht, eine deutsche Firma zu sein. Alle Kräfte wurden aber auf das Wohl der Firma konzentriert. Eine kluge Nüchternheit der Umwelt und dem Zeitgeschehen gegenüber gab ihr ein besonderes Gepräge. Die Firma erlebte den zweiten Weltkrieg und die deutsche Besatzung Dänemarks ohne sich vom Strom der Zeit mitreißen zu lassen. Sie ging ihren geraden Weg und ließ sich nichts zuschulden kommen. Die Weste blieb sauber. Von allen Seiten wurde daher der Firma und der Firmenleitung Respekt gezollt.

Krankheit und Alter bedingten, daß Christian Voetmann während der sechziger Jahre an das Fortbestehen der Firma denken mußte. Keines seiner Kinder wünschte das Geschäft zu übernehmen und ihm blieb nur die Möglichkeit, die Firma an eine neugegründete Aktiengesellschaft, »Voetmanns Tømmerhandel A/S« zu verkaufen.

Der Firmenname wurde dadurch erhalten. Christian Voetmann starb 1980, er konnte sich in seinen letzten Lebensjahren eines ungewöhnlich guten und menschlich warmen Kontaktes zur Nachfolgefirma und deren Direktor Kristian Jessen erfreuen. Von der alten Familie lebt von der männlichen Seite nur noch einer, der vereidigte Wirtschaftsprüfer Friedrich Voetmann in Kopenhagen.

»Voetmanns Tømmerhandel A/S« arbeitet heute ausschließlich mit dänischem Kapital. Seit der Gründung im Jahre 1972 hat sich die Firma beibehaltend entwickelt und ist heute die größte Baumaterialienhandlung im Raum zwischen der Grenze und einer Linie Esbjerg-Kolding. Die Aktiengesellschaft beliefert einen großen Kundenkreis, der sich aus Handwerkern und Privaten zusammensetzt. Eine angegliederte Exportfirma liefert bedeutende Mengen Baustoffe an den westdeutschen Markt.

»Voetmanns Tømmerhandel A/S« will die Brücke zu ihrer Vergangenheit als Firma Johann Jacob Voetmann erhalten und wird daher auch das 150-jährige Gründungsjubiläum am 22. Juni 1985 in festlichem Rahmen begehen.

Hans Christian Voetmann baute 1752 in der Schiffbrückstraße und wahrscheinlich auf dem erworbenen Staven, jetzt Schiffbrückstraße 8, das Stammhaus der Voetmanns.

Litteraturliste

- Johan Hvidtfeldt, Peter Kr. Iversen o. fl. Aabenraa Bys Historie. Bind I, II og III.
Peter Dragsbo: Mennesker og huse i Aabenraa. 1978.
Hans Henrik Engquist: Historiske huse i Aabenraa. 1975.
Wilhelm Ewald: Erinnerungen an die Revolution und den Arbeiterrat in Apenrade. Intet udgivelsesår.
Heimatkundliche Arbeitsgemeinschaft für Nordschleswig. 1965. (Fr. Christensen: Vohtmanns Garten).
Morten Kamphöener: Borgerskaber i Aabenraa. 1686–1867. 1974.
F. H. Lassen: Aabenraa Havns Historie. 1979.
J. Raben: Minder fra det gamle Sønderborg. 1947.
Niels Ravn: Gamle slægter i Rye sogn: Voetmann slægten. 1969.
Johannes von Schröder: Hertugdømmet Slesvigs Topographi. 1854.
J. P. Trap: Beskrivelse af Slesvig. 1864.
Eiler Hagerup Tregder: Haandbog for Reisende. 1824.
Aabenraa Handelsstandsforenings Jubilæumsskrift. 1947.
Slægtstavler med beretning, udarbejdet af afdøde rigsarkivar Johann Hvidtfeldt, i familiens besiddelse.